

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Jaké je být Romem v naší společnosti

Diplomová práce

Vedoucí Diplomové práce

PhDr. Eva Davidová CSc.

Autor práce

Bc. Eliška Klímová

2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svojí diplomovou prací na téma Jaké je být Romem v české společnosti vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 17.8.2009

.....

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce PhDr. Evě Davidové, CSc. za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat svým blízkým, kteří se mnou měli velkou trpělivost a byli mi velkou podporou.

ABSTRAKT

My Thesis is aimed at the life of the Romanies in Czech society. The topic was chosen intentionally as relations between the Roma minority and the members of the major society belongs to current topics, and although the Romanies have already been living at our territory for several centuries they still remain unknown for most of the inhabitants.

The aim of the Thesis was particularly to collect information on how the Romanies themselves perceive their life in our society and to open discussion about different topics then e.g. crime or poverty. The scope was influenced by my own work with Romany people and the issue is really familiar to me.

The Thesis is divided into two parts. The theoretical part describes the history of the Romanies, their present situation in the Czech republic and deals with topics like racism and extremism. The practical part is based on qualitative and quantitative research. The first part interprets data obtained within a field research in selected location of České Budějovice. The research was performed in the form of semi-controlled interview in May and June.

The second part is based on the technique of content analysis of a primary document. A Romany magazine *Romano hangos* was chosen for the purpose of the research. The selection set of my analysis consists of all the 2008 issues of *Romano hangos* magazine. An article is the basic selection unit. To qualify for inclusion into the content analysis an article had to contain communication of how the Romanies perceive their life in our society.

The research results confirm that Romanies still feel like foreigners in our society. They face problems that the majority does not even realize, in their everyday lives. The information brought by the research obviously shows that our Romanies are afraid of the still growing extremism and even more of the carelessness of the Government of the Czech republic with regard to the overall situation. The reproduced research data also demonstrate the fact that although our Romanies have a better standard of living they face

same problems as the people living at Loir social status. This fact stally contradicts and degrades the idea of integration and revers the severity of the problem of intolerance in our majority society, which is not able to accept an employed, educated and skilled person just because he/she is a Romany.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. SOUČASNÝ STAV.....	10
1.1 HISTORIE A PŮVOD ROMŮ.....	10
1.1.1 Úvod do historie Romů.....	10
1.1.2. Příklad Romů na naše území	12
1.2. TRADIČNÍ ŽIVOT ROMŮ	16
1.2.1. Romská identita – Romipen	16
1.2.2. Romská duše	21
1.3. ZÁKLADNÍ POJMY INTERKULTURNÍ PSYCHOLOGIE	24
1.3.1. Etnikum	24
1.3.2. Národnostní menšina	24
1.3.3. Stereotyp a předsudek	26
1.4. ETNICKÉ KONFLIKTY.....	28
1.4.1. Rasismus a jeho produkty	30
1.4.1.2. Produkty rasismu	30
1.4.2. Jak se u nás soudí rasismus – analýza případu	33
1.4.3.1. Současná situace extremismu v České republice	37
1.5. SOUČASNÁ SITUACE ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE	40
1.5.1. Skupiny Romů žijících na našem území	41
1.5.2. Výzkumy vztahů mezi Romy a neromy	44
1.6. SITUACE ROMŮ V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	47
1.6.1. Geografické rozšíření v rámci Evropy a EU	47
1.6.2. Geografické rozšíření v rámci ČR	48
1.7. DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY ROMŮ	53
1.7.1. Struktura podle věku a pohlaví	53
1.7.2. Zastoupení mužů a žen v majoritní společnosti	54
1.7.3. Demografická reprodukce	54
1.7.4. Porodnost	55

1.7.5. Populační růst	55
1.8. PRÁVNÍ RÁMEC POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V ČR	56
1.8.1. Současná koncepce romské integrace v ČR	57
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	59
3. METODIKA	60
3.1. Použité metody a techniky výzkumu	60
3.1.1. Polostrukturovaný rozhovor	61
3.1.2. Charakteristika souboru	62
4. VÝSLEDKY	63
4.1. Identifikační údaje respondentů	63
4.1.2. První sledovaná oblast výzkumu	66
4.1.3. Druhá sledovaná oblast výzkumu	69
4.1.4. Třetí sledovaná oblast výzkumu	73
4.1.5. Čtvrtá sledovaná oblast výzkumu	74
4.1.6. Vybrané rozhovory	76
4.2. Romové v tisku	84
4.2.1. Charakteristika vybraného periodika	85
4.2.2. Kritéria vybraného vzorku	86
4.3.3. Obsahová analýza obrazu života Romů v naší společnosti, tak jak je prezentována v romských novinách <i>Romano hangos</i>	86
4.3.1. Četnost výskytu jednotlivých témat	87
4.3.2. <i>Romano hangos</i> – používaný jazyk	88
4.3.3. <i>Romano hangos</i> – Prezentace romské menšiny	88
4.3.4. <i>Romano hangos</i> – kriminalita	89
4.3.5. <i>Romano hangos</i> – vybraná témata, která osvětlují život Romů v České republice	94
4.3.5.1. <i>Extremismus a rasismus</i>	94
4.3.6. <i>Odchod Romů z České republiky</i>	96
5. DISKUZE	101

6. ZÁVĚR	110
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	112
8. KLÍČOVÁ SLOVA	121
9. PŘÍLOHY	122

ÚVOD

Na úvod bych chtěla zmínit úryvek z knihy Doktor Živago, který vystihuje netoleranci a nesnášenlivost, která je zakořeněna hluboko v člověku a která během historie způsobila mnoho nelidských činů.

... Od té doby, co si uvědomoval sám sebe, nepřestával se divit, jak je možné, že člověk, který má stejné ruce a nohy, stejný jazyk a zvyky, je jiný než ostatní, a navíc takový, že se líbí jen nemnoha lidem a že ho nemají rádi. Nebyl s to pochopit situaci, za které člověk, jestliže je horší než ostatní, nemůže sám přispět ke své nápravě a stát se lepším.

O Romech se letos mluví snad ještě víc, než po jiné roky. Kvůli pochodům extremistů a žhářským útokům, kvůli zabavování sociálních dávek na severu Čech, kontroverzním výrokům senátorky Liany Janáčkové, Jiřího Čunka nebo pana Paulczyňského kvůli žádostem o azyl v Kanadě a následnému zavedení vízové povinnosti, a naposledy kvůli táboření asi padesátky zejména rumunských Romů, kteří se zde nedočkali uzdravení mladíka z jejich řad. O Romech se tedy mluví hodně, zřídka ale mluví oni sami (10).

Předmětem mého výzkumu nebylo získávat informace o tom, jak majorita vnímá Romy, ale jak vnímají život v naší společnosti sami Romové. Vím, že moje diplomová práce problematickou situaci našeho romsko-českého soužití nevyřeší, ale moc bych si přála, aby alespoň přinesla informace, které poslouží k zamyšlení čtenářů o tom, jak těžký život mají minority v naší společnosti a že je opravdu nutné začít romskou problematiku řešit.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1. HISTORIE A PŮVOD ROMŮ

1.1.1 Úvod do historie Romů

Historie Romů je úchvatným, dojemným i děsivým příběhem, který Evropan může stěží číst bez hlubokých pocitů lítosti a viny za své předky – dávné i nedávné (50).

Pátrání po původní vlasti Romů má své kořeny již ve středověku. Byli to právě středověcí učenci, kteří si poprvé kladli otázku, kdo jsou Romové a odkud do Evropy přišli. Po dlouhá staletí nebyly tyto otázky zodpovězeny a nebylo možné určit ani přesné datum příchodu, protože se jednotlivé skupiny Romů rozptylovaly po Evropě nezávisle na sobě. S tajemným původem Romů pak souvisel i odstup, který mezi Romy a ostatním obyvatelstvem vznikl a který do určité míry přetrvává dodnes. Protože Romové svou historii nezapisovali, hmotných památek se zachovalo minimum a zprávy v kronikách, letopisech a archivech ostatních národů jsou pouze zlomkovité, jsou romské dějiny z větší části rekonstrukcí.

O původní vlasti, hromadném odchodu z ní a o následném pojmenování Romů shromažďovali zvlášť cennou faktografii srovnávací fiologie, jejíž němečtí, angličtí i jednotliví slovanští badatelé se zabývali plodným studiem dialektů romského jazyka a dospěli na základě tohoto výzkumu k několika obecně platným závěrům (42). Nejznámější a nejrozšířenější názor na původ Romů byl, že pocházejí z Egypta, odkud přišli do křesťanských zemí. V mnoha zemích je také pojmenovali podle jejich domnělého egyptského původu - *Gitanos* (ve španělštině), *Gitanes* (ve francouzštině) či *Gypsies* (v angličtině), ale ve skutečnosti jsou tato jména patrně odvozena od názvu oblasti Malý Egypt na Peloponésu nebo v oblasti Malé Asie (10).

Za vlast Romů se považuje Indie. Tuto skutečnost náhodou objevil v roce 1763 evangelický student teologie I. Vályi, který poznal v nizozemském Liedenu indické

kolegy, kteří se nenápadně podobali Romům, které dobře znal ze svého maďarského domova. Svým podnětem k podobnosti romštiny a jazykům indického subkontinentu dal impuls k podrobnému komparatistickému studiu, kterému se věnovala celá řada odborníků- lingvistů, etnologů, historiků. A tak byl dokázán indický původ Romů, který je dnes už nezpochybnitelný. Podle M. Hübschmannové patřili Romové k nejstarším obyvatelům Indie a sdružovali se do celé řady „džátí“ a „updžátí“ (kast a podkast), skupin spojených vzájemným příbuzenstvím a způsobem obživy **(24)**, **(35)**.

Vzhledem k chybějícím historickým pramenům se zřejmě nepodaří přesně datovat odchod Romů z Indie, ani zjistit přesné místo a důvody migrace. Existuje však mnoho hypotéz, které se snaží odchod Romů z jejich pravlasti objasnit. Nejpravděpodobnější hypotézu uvádí ve své knize Pavel Říčan, který se přiklání k tomu, že Romové patrně emigrovali za obživou. Je důležité zmínit, že odchod Romů z Indie neprobíhal naráz, ale uskutečnil se v průběhu několika migračních vln, které proudily v podstatě dvěma základními směry. Hlavní, značně početný a dlouhotrvající proud se prodíral přes Blízký východ do jihovýchodní až střední Evropy a početně slabší proud přešel přes Egypt a severní Afriku do Španělska **(43)**. V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě, Anglii a Skotsku.

Vozy s plachtami, koně, spaní na seně, večery u planoucího ohně, věštění z karet, zima, hlad a hlavně volný a nekonečně proměnlivý život. Tak asi vypadal po celá staletí tajemný báchorkami opředený svět kočovných Romů **(35)**. Tito lidé z počátku budili velkou zvědavost. Evropské obyvatelstvo k nim bylo velmi shovívavé a přijímalo je jako kající křesťanské poutníky. Toto však zpočátku pozitivní přijímání Romů se časem začalo měnit. Zvědavost a údiv se postupně přešly v nedůvěru, odmítání, až represi.

1.1.2. Příchod Romů na naše území

Někteří badatelé se domnívají, že první zmínku o Romech na našem území přináší Dalimilova kronika (r.1242) v kapitole pod názvem "*O Kartasiech pohanských*". Kartasové prý mohli svým oblečením, chováním i jazykem připomínat Romy. Další zmínka o Romech na našem území pochází z Popravčí knihy pánů z Rožumberka. Podle ní jistý loupežník při svém výslechu uvedl, že k jeho tlupě patřil Cikán černý, Ondřejov pacholek. Z tohoto záznamu však není patrné, zda se jedná skutečně o cikána nebo jen o člověka, který užíval toto označení jako své jméno či přezdívku.

Nejstarším údajem o romské populaci v českých zemích, které lze akceptovat s naprostou bezvýhradností je kronika pražského písaře Prokopa Lupáče z Hlavačova z roku 1416. Ta uvádí „ *také tohoto léta vláčili se Cikáni po české zemi a lidi mámili...* “ (43).

Z počátku byly romské skupiny při svých průchodech českými zeměmi trpěny a v některých městech dostávaly i peněžité dary a využívali souhlasu ke krátkodobému přechodnému ubytování (43).

Potulný a z hlediska tehdejší morálky „nemravný“ život, náboženská vlašnost, parazitní způsob obživy a stále častější konfrontace s místním obyvatelstvem budily větší a větší odpor všech vrstev obyvatel. Svoji úlohu v proměně pozitivního přijetí Romů sehrála také Katolická církev, která v roce 1427 prohlásila Romy za falešné kajícíky a vyloučila je z církve.

Podobně jako v jiných zemích, i u nás jsou na základě královských nariadení Romové vypovídáni ze země, v případě vypátrání nebo dopadení vyhoštěni, mučeni, zabíjeni, nebo užíváni k nuceným pracím (49). Mandát Ferdinanda I. „ *...poroučíme přísně přikazujíc: abyšte nikdež na panství a zboží našich ani ve městech, městečkách a vesnicích našich žádných cikánů netrpěli...* “ (43).

Konec pronásledování Romů v českých zemích přinesla Marie Terezie Za její vlády (1740-1780) se některá panství pokusila o poněkud vstřícnější postoj vůči Romům. Císařovna se snažila zavádět asimilačními pokusy, resp. tolerancí určitých romských

rodin či spíše rodů výměnou za mnohá omezení. Tzv. regulovaní cikáni dostávali povolení k pobytu. Označení "cikáni" bylo nahrazeno jazykovou inovací "novosedláci" (Neubauern) či "novomaďaři" (Új-Magyar). V osvícenském přístupu pokračoval i syn Marie Terezie, císař Josef II. (1780-1790), který ve svém nařízení z roku 1782 kladl důraz na školní docházku dětí, vyučení romské mládeže, povinnou návštěvu bohoslužeb a zlepšení hygienických podmínek. V roce 1784 pak vydal další rozhodnutí, první pokus o státem řízené rozmístění romských rodin, podle nějž měly být rodiny dosud neusazených moravských Romů rozděleny dle dislokačních plánů do osmnácti moravských a dvou slezských obcí. V druhé polovině 18. století se navíc řada romských rodin začala usazovat více méně dobrovolně. Vznikají samostatné osady tzv. Cikánské tábory, složené většinou z nuzných obydlí (35).

Přístup Marie Terezie a Josefa II. však bezpochyby znamenal historický zlom, protože konečně po dlouhých staletích se prosazují snahy vzít Romy oficiálně na vědomí, legalizovat jejich přítomnost a začlenit je do společnosti.

Přestože byli Romové za první republiky oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu, začala první republika tolerovat Romy stále hůře. Ministerstvo vnitra vypracovalo předlohu poměrně tvrdého zákona „o potulných Cikánech“. Po projednání a schválení poslaneckou sněmovnou a senátem byl tento vládní návrh vyhlášen jako zákon č. 117 ze dne 15. července 1927. Pro Romy norma kromě povinné registrace znamenala také přidělení evidenčního čísla, povinnost nosit u sebe speciální legitimaci s veškerými osobními daty včetně otisků prstů a kočovnické listy (42).

Za potulné cikány se podle tohoto zákona pokládali cikáni kočující z místa na místo a dále jiní tuláci práce se štítíci, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku – hlavně v zimě – stálé bydliště...

Tento zákon je považován za vůbec první represivní zásah na etnickém základě v dějinách moderní Evropy.

Bohužel tyto věci dávno minulé se stále odrážejí v myšlení dnešních Romů, kteří mají strach poskytovat své osobní údaje z obavy o jejich zneužití. Tento fakt dnes jasně

potvrzují výsledky sčítání lidu. Pro orientaci uvádím pro příklad výsledky z roku 2001, kdy se počet Romů v ČR pohyboval kolem 160 tisíc. Romskou národnost deklarovalo pouze necelých 12 tisíc lidí.

Strašnou kapitolou romské historie byl holocaust za vlády nacistů. Nařízení říšského prezidenta zařazovalo Romy mezi příslušníky tzv. ničemné populace a začala se provádět nucená koncentrace Romů a jejich rodin do tzv. cikánských táborů. Stále tak pokračuje protiromský postup uplatňovaný v předcházejících obdobích, který je charakteristický rasovým pronásledováním Romů, které vyústilo v lágry v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. V této historické etapě zahynulo téměř pět tisíc Romů pocházejících z českých zemí. Přežilo jich pouze tisíc a to hlavně z toho důvodu, že nebyli deportováni do koncentračních táborů. Vraždění probíhalo převážně ve vyhlazovacích koncentračních táborech mimo naše území.

V současné době je otázka Romů jako obětí nacistické genocidy velmi aktuální. Míra utrpení či křivdy je dnes prakticky nezjistitelná, navíc velmi různorodá a subjektivní. Podle mého názoru je však u nás stále popírána a brána na lehkou váhu. To ostatně deklaruje především neuznání podílu české protektorátní správy v době druhé světové války na koncentraci a následném vyvraždění českých a moravských Romů a více méně násilné rozbití cikánských osad. Jako velkou křivdu a ostudu vnímám neschopnost české společnosti vyjádřit alespoň symbolickou omluvu pietní úpravou míst bývalých koncentračních táborů např. v Letech u Písku.

Záležitost s kauzou Lety u Písku už dostala i mezinárodní rozměr, který má ostatně už řadu let. V kauze se už dlouho angažuje Karel Holomek, předseda Společenství Romů na Moravě a jeden z mála potomků českých a moravských Romů, kteří v drtivé většině našli smrt v koncentračních táborech. Podle názoru Karla Holomka nejsme schopni přijmout to, co je dané historickými fakty. Diskuzi o tom zda Lety u Písku byly koncentračním táborem nebo ne považuje za nesmyslnou. Za zásadní věc považuje dialog o pietě, o lidském přístupu vůči obětem a podobně. Stejně jako například Vladimír Špidla kritizuje hrubé chyby, kterých se dopustil prezident Václav Klaus,

který uvedl, že Lety nebyly koncentračním táborem, ale jen táborem pracovním pro lidi, kteří se štítili práce.

Na počátku všech etnických konfliktů je nedorozumění. Ovšem k porozumění je cesta svízelná. Každý člověk má svou osobní historii a chceme-li mu rozumět, musíme se s touto osobní historií seznámit a pochopit ji.

Druhá světová válka s sebou přinesla téměř úplné vyvraždění Romů v Čechách a na Moravě. Nacistickou genocidu přežilo asi 10 % původního romského obyvatelstva. Původní čeští Romové přestali fakticky existovat, po roce 1945 začali přicházet za prací Romové především z romských osad na Slovensku. Ti zde žili po řadu generací velmi usedle. Padesátá léta jsou charakteristická velkým přívalem Romů z agrárního slovenského prostředí do českého pohraničí a především do českých průmyslových aglomerací a měst (35).

Romové byli přijímáni celkem dobře a na základě prvních zkušeností pak sami zvali do Čech spřízněné rodiny. Počet takto příchozích Romů narůstal a v roce 1989 se odhadovalo, že v Čechách a na Moravě žilo 150 - 180 000 Romů. Z tohoto počtu tvoří dodnes asi 80 – 85 % potomci slovenských Romů po staletí usazených v romských osadách, asi 10 % tvoří tzv. Olašští Romové, kteří kočovali až do roku 1959 a zbývajících 5 % tvoří potomci původních českých a moravských Romů a Sintů (němečtí Romové).

Výše popsaný migrační proces, který byl z hlediska existenční krize tohoto obyvatelstva nevyhnutelný, způsobil přetrhání tradičních rodových vazeb uvnitř romské komunity i navenek a následkem tohoto procesu se u nás také objevují nově vyvstalé sociální problémy (nezaměstnanost, negramotnost, zdravotní problémy apod.) Podle Říčana (1998) se snažila komunistická vláda tyto problémy odstranit na základě koncepce řešení „cikánské otázky“, v rámci níž měli být Romové postupně začleněni do české a slovenské většiny a jako národ postupně „zaniknout“. Řešení bylo, podobně jako ve východním bloku, pojato pouze jako otázka sociální, nikoliv kulturní. Romské populaci

tedy bylo na úkor sociální integrace upíráno právo na vlastní kulturu, jazyk i životní styl.

V roce 1968 došlo k jisté společenské demokratizaci poměrů. Romská menšina má konečně příležitost profilovat se a emancipovat se. Toho využívají zejména mladí Romové, kteří založili první romskou organizaci Svaz Cikánů – Romů. Tato organizace se snažila o udržení a propagaci romské kultury a snažila se také pomáhat v řešení sociálních problémů (nezaměstnanost, ngramotnost, zdravotní problémy apod.) Její činnost však byla z důvodu nátlaku státních orgánů v roce 1973 zrušena.

Rok 1989 byl v životě českých Romů velkým předělem a problém romského etnika získal další dimenze. Pozornost byla věnována nejen dimenzi sociální, ale přibyla tu i dimenze právní a politická. Romové se stali aktivním subjektem společenského dění, vznikla celá řada romských politických a zájmových organizací a vláda a rozběhly se koncepce vlády, které se snažily o zlepšení situace Romů na našem území (státní dotace na aktivity národnostních menšin, podpora integrace apod.).

1.2. TRADIČNÍ ŽIVOT ROMU

1.2.1. Romská identita – Romipen

Pojem identity užívaný především k označení celostní kvality duševního a duchovního života razil kolem poloviny našeho století Erik H. Erikson, zakladatel psychohistorie a psychologický analytik naší kultury. Identitu vnímáme jako odlišnost od někoho jiného. Naše identita v sobě zahrnuje složku osobní a národní, které se navzájem ovlivňují a jsou si velkou oporou a pevnou součástí. Pocit, že někam pařím, že jsem součástí nějakého národu, dává mému životu hlubší smysl. Naopak pokud si svého národu necením, může mi moje národní identita škodit, ponižovat mě nebo se za ni mohu i

stydět. Podle toho, co pro Romy znamená skutečnost, že jsou Romové, budou se určitým způsobem cítit a bude to také rozhodovat o jejich vztahu a jednání k lidem, kteří Romové nejsou.

Základem etnické identity Romů je podle Nečase (1999) zejména jazyk, slovesnost a kulturní tradice. Romství je vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu a je spojováno s jistými antropologickými znaky. Je charakterizováno znalostí některého z dialektů romštiny či romského etnolektu češtiny či jiného evropského jazyka, kulturními návyky, znalostí rodinných (rodových) tradic, uspořádáním a hierarchií rodiny a rodu, uznávanými a odmítanými hodnotami, specifickou rodinnou výchovou, systémem odměn a trestů, způsobem komunikace, způsobem orientace v prostoru a v čase, vztahem k okolí, k věcem, k přírodě, k lidem – k vlastním i k cizím, stereotypním vnímáním, posuzováním a jednáním, předsudky, vírou.

Romství je vlastnost, kterou jedinec získává tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině, a že se ztotožní s její hodnotovou orientací. Jednou z nejdůležitějších součástí romství je vědomí příslušnosti k rodině a rodu (kastě). Součástí tohoto vědomí je úcta ke starším členům rodiny, péče o děti, starost o bezmocné členy rodiny a upřednostňování všech rodinných příslušníků a to i na úkor ostatních. To ostatně dokazuje i výzkumné šetření, k němuž dospěli Šimíková, Bučková a Smékal na základě dotazníkového šetření v deseti lokalitách České republiky. Romové byli dotazováni na otázky ohledně životních hodnot. Nejčastější výroky romských respondentů na vlastní hodnoty byly výroky, které zahrnovaly rodinu, děti, soužití v pospolitosti apod. A to v celkovém počtu 49,1% ze 100 respondentů (42).

Předpoklady společenského úspěchu Romů v současné české společnosti jsou v mnoha ohledech v rozporu s tím, co je základem romství. Naše společnost je charakteristická tím, že nedokáže přijímat věci, které jsou odlišné. Naivně se domníváme, že vše co je jiné, musí být špatné nebo horší. Dokladem tohoto tvrzení je fakt, že ačkoliv Romové žijí na našem území již několik staletí, jsou pro naprostou většinu ostatních obyvatel stále neznámí ve smyslu způsobu života, rodových tradic, způsobu myšlení a nahlížení na svět (57). Goral uvádí, že většinová populace ani netuší, že Romové se dělí do

několika skupin a velmi těžce nesou, že nejsme schopni dělat mezi těmito skupinami, které mezi sebou téměř nekomunikují, mají odlišné historické zázemí a zkušenosti, nezasahují do záležitostí druhých skupin, nevytvářejí manželství, ani se vzájemně nestýkají rozdíly.

Naše společnost není schopna na Romy nahlížet samostatně a brát v potaz každého jedince jako jedinečnou a neopakovatelnou bytost, ale má neustále tendence brát Romy jako celek, a to celek negativně se chovající. To potvrzuje i mnoho lidí z mého okolí, kteří ačkoliv nemají s příslušníky romské minority osobní zkušenost, přesto tuto skupinu lidí odsuzují, aniž by se jakýmkoliv způsobem snažili jinakost tohoto etnika poznat nebo pochopit. Jako vodítko k porozumění a přijetí romské odlišnosti nám může posloužit jejich historie. Velmi se mi líbí projekty, které se snaží přiblížit pracovníkům, kteří se s Romy denně setkávají, zejména pak učitelům kulturní odlišnost Romů a jsou založeny na stimulaci motivace romské populace samotné. Jedním z nich je například příručka pro pedagogy od vysokoškolsky vzdělané Ivety Pape, která se snaží vyvrátit obecně rozšířené mýty (třeba že vzdělání není pro Romy hodnotou). Dovoluji si zde citovat některé výroky, které považuji za mimořádně výstižné a důležité, protože souvisí s tím, jak je s Romy na mnoha školách zacházeno a jak lhostejné jsou některé školy v přístupu k těmto dětem. Aniž by si uvědomovali, že tímto postupem Romové pomalu ztrácí své kořeny a za svůj původ se mnohdy stydí (44).

“Hodně Romů vnímá školu jako zařízení, které má spíše represivní charakter. Skoro denně se dostávali do konfliktů s učiteli nebo českými spolužáky, málokdy byli chváleni, téměř nezažili pocit úspěchu. „ *Většina z nich byla dříve či později označena nálepkou problémoví žáci,* “ píše Pape.

“Pedagog, který má ambice romské děti vzdělávat, by se je měl snažit pochopit a respektovat jejich individuální potřeby „ *To je šance na úspěch,* “ řekla Pape, která vychází z vlastní pedagogické praxe na východním Slovensku (44).

Ukázka z příručky Ivety Pape:

- a) Romský žebříček hodnot je odlišný, vzdělání není na prvních třech místech. Je to spíše rodina, zdraví, štěstí.
- b) Výchova dětí v romských rodinách je hodně volná. Dítě vše může a nemusí nic. Hodně se mu promívá. Dítě je dlouho obsluhováno ženskou částí rodiny, nemá individuální význam, často je jedním z mnoha. To ale neplatí, pokud má hudební nadání.
- c) Výchova dětí v romské rodině spočívá na matce, případně babičce dětí, pokud žije ve společné domácnosti. Muži spíše kontrolují a rozhodují.
- d) Romové osobní identitu prožívají jako romství (romipen) a národní jako Češi.
- e) V romských rodinách se velice málo děkuje. Neděkuje se za jídlo, za materiální věci. Děti rodičům, rodiče dětem, sourozenci mezi sebou a manželé si neděkují skoro vůbec. Pokud ano, je to za něco výjimečného. Místo děkování se spíše chválí.
- f) Romština nemá ekvivalent k českému prosím. Pokud Rom něco žádá, svoji žádost formuluje do věty: “ *Paní učitelko, buďte tak hodná a udělejte to a to.* “
(44).

Říčan (1998) ve své knize uvádí dvě složky romské identity a to složku pozitivní a negativní.

a) Pozitivní složka romské identity

Romové rádi zdůrazňují svůj tradiční smysl pro pospolitost, jímž se výrazně odlišují od neromů. Považují se upřímné a věrné, družné, mimořádně solidární, svobodmilovné, laskavé k dětem a uvádí, že se umí radovat z maličkostí a jsou citově velmi spontánní (8). Z výzkumů, ve kterých se měla majoritní společnost vyjádřit k dobrým vlastnostem Romů, hodnotili respondenti kladně především romskou soudržnost (21%), umělecký talent (20%), ale zároveň se však v 18% vyskytl názor, že Romové žádné dobré

vlastnosti nemají (43). Na závěr je nutno dodat, že česká společnost stále očekává, že se budou Romové chovat podle etikety vytvořené majoritou, kde podmínkou je přizpůsobení Romů chápané jako převzetí majoritních hodnot, norem a zvyklostí. V důsledku těchto představ bohužel vlastnosti, jež patří k romipen, pravému romství, dnes mizí a romský svět se připodobňuje světu rádců.

Historicky největší doménou romské kultury byla od počátků hudba, pro kterou si získávali romští hudební vážnost i u neromů. Po roce 1989 byl zaznamenán významný rozvoj dalších stránek romské tvorby, zejména literatury (poezie i beletrie) a výtvarného umění, charakteristického svou barevností, srozumitelností a lidovostí.

Mezi prvky romské identity je zařazováno také náboženství.

b) Negativní složky romské identity

Jak vlastně vznikají negativní složky romské identity? Tento jev si můžeme logicky objasnit jako mechanismus vytváření si obrazu nebo náhledu, který se nám na základě našich domněnek promítne do představy charakteru Romů. Naše představy jsou samozřejmě ovlivněny mnoha faktory, především však postojem většinové společnosti, která může výrazně ovlivnit naše lidské chování.

Ačkoliv je významným prvkem při vytváření auto- a heteroobrazů znalost nebo prostorová blízkost, výzkumy veřejného mínění potvrzují, že eventuelní negativní vnímání romské minority vzniká i na základě absence jakékoliv zkušenosti s touto skupinou.

Pro průměrné neromy je dnes Rom stále více v podstatě jen snědý asociál, jemuž nelze důvěřovat, od něhož je nutné očekávat hlavně lži, podvody, násilí a krádeže (49). Majoritní respondenti výzkumů veřejného mínění si spojují Romy především s těmito vlastnostmi. Agresivita, kriminální chování, nepřizpůsobivost, nepoctivost, nevhodné hygienické návyky apod. Čím víc je tento stereotyp silnější, tím více má charakter sebenaplňujícího proroctví a odráží se na tom, jak Romové vnímají samy sebe (49).

Říčan shrnuje negativní obraz postojů neromů, který se odráží na romské identitě a v sebepojetí Romů v těchto následujících bodech:

a) Identita ukřivděných

Obraz Romů o sobě samých, o svém národě, nevyhnutelně obsahuje vědomí křivdy. Jen si představte, že žijete ve státě, který vám deklaruje stejná práva, jako mají ostatní občané a vy víte, že tyto práva ve skutečnosti vůbec nejsou akceptována ba naopak, jste vystaveni diskriminaci, útokům a ponižování. A když už se náhodou obrátíte na některou státní instituci, která by vás měla chránit a respektovat vaše práva setkáte se ve většině případů s nezájmem a záporným postojem. Jak se asi cítí Romové v naší společnosti s vědomím, že na ně nahlížíme stále jako na méněcenné členy společnosti? Kdy už se konečně zamyslíme nad tím, že vědomí křivdy mají Romové právem a že toto vědomí značně poznamenává jejich postoje k neromskému světu.

b) Identita izolace

Společenská izolace našich Romů je daná neschopností majority přijmout danou skupinu s jejími specifiky. Naivně se domníváme, že hromadné sestěhování Romů do jedné lokality a stavby zdí nám pomohou vyřešit problémy ve společném soužití. Problematice sociální izolace a getth se budeme věnovat podrobněji v kapitole Sociální problémy romské minority.

c) Identita konfrontace

Jak známo v ohrožení se člověk typicky dostává na psychologické rozcestí: útěk nebo útok. Rázem tak máme k i izolacionistickému „Nechte nás na pokoji!“ konfrontační alternativu „Vyřídíme si to s vámi!“ (49).

1.2.2. Romská duše

Romové jsou jiní, jak myslí a cítí, se často ukazuje v jejich rodinných vztazích, v jejich vztahu k práci, v jednání s neromy apod. (49). Co se však skrývá hluboko

pod povrchem a co nám může pomoci odbourat vytváření etnického stereotypu a objasnit některé chování Romů, které naší společnosti připadá nepochopitelné a nelogické? V následujících odstavcích se pokusím přiblížit romskou mentalitu a romskou duši na základě kolektivní historie skupin, která nám pomůže přiblížit i jednání jednotlivců a pochopit, že jejich staleté tradice je ovlivňují více než naše společnost se svými školami, státní správou, sdělovacími prostředky atd. (57).

a) *Skupinová koheze (soudržnost)*

Nositelem tradic je velká romská rodina. Romské dítě vyrůstá mezi větším počtem sourozenců, ale i bratranců a sestřenic, je v domácnosti nejen s rodiči a prarodiči, ale zpravidla i se strýci a tetami a jejich dětmi. Proto ve výchově není kladen stejně jako v evropských rodinách důraz na samostatnost. Romské dítě si nepotřebuje zvnitřňovat vnější normy, svůj život stráví mezi spoustou příbuzných a je tedy zvyklé všechny věci probírat a společně o nich rozhodovat s ostatními.

Z toho logicky vyplývá, že romské děti ve škole jen těžko chápou, že mají pracovat samostatně. V důsledku neschopnosti naší školy přizpůsobit se dětem takovým jaké jsou, často romské děti končí ve zvláštní škole, která v podstatě uzavírá cestu k vyššímu vzdělání, ale i k vyšší kvalifikaci.

„Nikdy nechod' nikam sám, zabijou tě!“

(romské přísloví) (24)

Romové nedokážou být sami. Nešťastným důsledkem této silné soudružnosti je častá neochota romské rodiny i širší komunity dovolit jednotlivci, aby se od ní v něčem odpoutal, aby myslel a jednal jinak než ona. S tímto problémem jsem se často

setkávala v rámci svojí praxe. Rodina často bránila svému dítěti pokračovat v dalším vzdělávání, protože nechtěla, aby se od ní jakýmkoliv způsobem odpoutalo. Důvodem bylo hlavně studium v jiném městě. Většina dětí se tomuto rozhodnutí své rodiny naprosto podrobila (43).

b) Vnímání času a orientace na přítomnost

Čas v našem pojetí mívá a s ním mívá i vše, co se v tom čase odehrálo. Naše vzpomínky postupně upadají a skutečnosti dávno minulé přecházejí do našeho zapomnění. Čas je pro nás faktor určující důležitost a význam a člení se na minulost, současnost a budoucnost. Přirozeným pojetím našeho času je upínání se k budoucnosti a vytlačování minulosti z naší mysli. Jak je tomu ale v případě Romů? Romové žijí převážně v přítomném čase. Orientace v čase je u nich spojená s minimálním zájmem o budoucnost, která je společně s minulostí na okraji vnitřního času. Zatímco my vzpomínáme, Romové si zpřítomňují minulost (57). Tím si tedy můžeme vysvětlit, romský přístup k životu na klasickém případu, kdy Rom dostane výplatu nebo dávku a na rozdíl od neromů si užívá, oslavuje, rozdává a vůbec se nezamýšlí nad tím, co bude zítra. Čas je pro ně dosud velmi abstraktním pojmem s malou důležitostí.

c) Citová spontánnost a živý temperament

d) Ochota dělit se

Tato vlastnost je pro Romy charakteristická hlavně uvnitř dané pospolitosti a zpravidla mezi chudými. Přijmout hosta a uctít ho bylo vždy samozřejmostí.

e) *Strach jako základní emoce*

Tato teze pochází z dlouhodobého výzkumu mezi Romy (4). Strach je emoce obsažená téměř v každém jednání. I když v romském chování sledujeme agresi nebo aroganci, neberme tyto reakce jako reakce velikánství nebo neohroženosti. Uvědomme si, že Romové těmito instinktivními reakcemi pouze zastírají strach a pocity méněcennosti.

1.3. ZÁKLADNÍ POJMY INTERKULTURNÍ PSYCHOLOGIE

1.3.1. *Etnikum*

Z řečtiny - ethos znamená kmen, národ, ve smyslu příbuzenské jednotky.

Etnikum pojímá skupinu jedinců, kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebepojetím, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnický odlišní vnímáni druhými. Někdy se pojem etnikum používá též ve významu národní menšiny, jejichž kultura se liší od kultury většinové, ale etnikum není nutně totožné s národem. Na rozdíl od rasy příslušníci etnika nemají takové fyzické znaky, kterými by se výrazně lišili od příslušníků většiny. Důležitější je spíše odlišnost hodnot, norem, chování a jazyka. Znaky, které příslušníci etnika považují pro sebe za charakteristické, se někdy nazývají etnické vědomí (29).

1.3.2. *Národnostní menšina*

Česká republika patří mezi státy, kde tradiční menšiny tvoří zhruba 5% obyvatelstva. Naše společnost byla velmi uzavřenou zemí a problémem multietnického soužití se do roku 1989 prakticky nezajímala. Nedožvěděli jsme se tedy mnoho o skutečnosti, že

každá národnostní menšina má svoji historii, vlastní hodnotové vzory chování a jednání a že během společného soužití může docházet k neporozumění a konfliktům. Naše společnost by se dala popsat jako společnost vysoce netolerantní s neschopností přijmout jakékoliv odlišnosti od „české normy“. Proto je velmi důležité se vzájemně poznat a pochopit, což může významně přispět ke spokojenému soužití a zároveň obrovsky obohatit život celé naší společnosti.

Ještě než přistoupím k samotné definici národnostní menšiny, chtěla bych na závěr zmínit, že zásadní změny v postavení národnostních menšin v naší republice nastaly po listopadu 1989 a následně v roce 2001, kdy byla přijata Listina základních práv a svobod, jež se stala součástí ústavního pořádku (57).

Z hlediska výzkumů lze definovat národnostní příslušnost dvěma způsoby. Na jedné straně existují pohledy objektivistické, které charakterizují národnostní příslušnost pomocí souboru vnějších charakteristik, a na druhé straně nacházíme také konstruktivní pokusy, které vymezují národnostní příslušnost prostřednictvím subjektivních pocitů náležitosti ke skupině.

V případě pohledů objektivistických se národnostní menšiny vyznačují tím, že disponují silným národnostním vědomím, které se opírá o historické, jazykové a kulturní tradice mateřského národa (57). V konstruktivistických definicích se za definiční znak národnostní příslušnosti považuje pocit náležitosti k určité skupině. Za velmi podstatný znak se považuje subjektivní pocit sounáležitosti „MY“ který se stává základem individuální i skupinové identity (43).

S otázkou vymezení pojmu národnostní menšina se musela svým způsobem vyrovnat i národnostně menšinová politika ČR po zániku československé federace. Podle dokumentu Koncept přístupu vlády k otázkám národnostních menšin v České republice, který vláda přijala v roce 1994, jsou stanoveny znaky pro určení národnostní menšiny na území ČR takto:

- a. trvale žijící v ČR a jsou jejími občany,

- b. sdílejí etnické, kulturní a jazykové znaky, odlišné od většiny obyvatel státu,
- c. projevují společně přání být považovány za národnostní menšinu v zájmu uchování a rozvíjení vlastní identity, kulturních tradic a mateřského jazyka

Sociologické výzkumy veřejného mínění obyvatel naší společnosti vykazují v porovnání s ostatními zeměmi vysoké negativní postoje vůči jiným národnostním skupinám. Přesto považuji za důležité zmínit, že vlivem většího otevření naší země „světu“ se počet velmi negativních postojů snížil. Zároveň nesmíme zapomínat na fakt, že u nás existuje celá řada extremisticky a nacionalisticky zaměřených skupin obyvatelstva, které nejsou schopni přijímat jakékoliv odlišnosti od „české normy.“ Této problematice se budeme podrobně věnovat v kapitole 4., které se zabývá problematikou etnických konfliktů.

1.3.3. Stereotyp a předsudek

Literatura věnující se romské problematice nás nabádá, že je účelné rozlišovat předsudky a vlastní diskriminaci.

„ Předsudek se vztahuje k nepříznivým představám a postojům vůči konkrétní skupině či kategorii. Diskriminace se týká chování a jednání, která jsou nepříznivá vůči skupině a která ji zbavují určitých základních práv a příležitostí “ (43).

Z této definice je patrné, že ne každý předsudek musí vyústit v diskriminaci a ne každé znevýhodnění musí být způsobeno předsudečným postojem.

Rozlišujeme předsudky pozitivní a negativní. Pro psychologii je z hlediska výzkumu zajímavější věnovat pozornost předsudkům negativním, zvláště pak v oblasti etnické a rasové nesnášenlivosti. Předsudky lze charakterizovat jako postoje, protože obsahují

složky kognitivní, emocionální a konativní. Kognitivní složka může být zastoupena minimálně - nemusí být založena na datech získaných vlastní zkušeností, data jsou předána v hotové podobě okolím. Předsudky mají tendenci k vysoké stereotypnosti, k emocionálnímu náboji postoje a nemění se lehkou pod vlivem opačné informace o objektu předsudku.

Teorie vzniku předsudků jsou dosti pestré: obvykle chápou použití předpojatého postoje jako manifestaci biologického pudu, soutěže, bránění teritoria nebo ochraňování příbuzenských genů. Je důležité zmínit také fakt, že na šíření předsudků mají zásadní vliv společenské faktory.

Hayesová (1998) popsala 10 principů etnických předsudků, které shrnují výsledky výzkumů v této oblasti:

- a) Existují dva druhy předsudků, které jsou ve vzájemné interakci: první má podklad v osobnosti, druhý ve špatné informovanosti a potřebě minimalizovat kognitivní úsilí.
- b) Když spolu soutěží dvě skupiny lidí, nebo mezi nimi dojde ke konfliktu, stane se z diskriminace členů cizí skupiny oproti členům vlastní skupiny skupinová norma.
- c) Čím méně informací o někom máme, tím spíše se uchýlíme ke stereotypům.
- d) Postoje a stereotypy akceptované společností jsou známé naprosté většině jejich členů. Výrazně ovlivňují lidské chování.
- e) Předsudky mohou samy sebe naplnit a vytvořit tak vlastní "důkazy".
- f) Kategorie lidí, proti níž jsou předsudky namířeny, se u různých lidí liší.
- g) Předsudky přetrvávají, dokud přetrvávají společenské normy, a mění se, pokud se tyto normy změní.
- h) Intelligence, vzdělání a příslušnost ke společenské vrstvě negativně korelují s předsudky.
- i) Děti si osvojují předsudky od svých rodičů a příbuzných (21).

- j) Děti rozlišují mezi etnickými skupinami již od útlého věku, ale teprve ve starším věku si vytvářejí stále postoje a preference.

Hayesová navrhuje 5 hlavních podmínek, které musí být splněny při pokusech redukovat předsudky:

- a) Zúčastnění musí mít rovnoprávné postavení.
- b) Musí mít příležitost k osobnímu kontaktu.
- c) Je nutný kontakt s nestereotypními jedinci (to nás nutí s nimi jednat jako se svéprávnými, neopakovatelnými osobnostmi).
- d) Kontakt mezi skupinami musí být podporován společností.
- e) Měla by existovat příležitost ke spolupráci (21).

1.4. ETNICKÉ KONFLIKTY

1.4.1. *Rasismus a jeho produkty*

Rasa je neutrální antropologický pojem, bývá definována jako varieta lidského druhu, jejíž příslušníci se vyznačují charakteristickými tělesnými znaky genetického původu. Jde o souhrn společných dědičných rysů, jako forma lebky, nosu, barva očí, kůže, výška postavy, typ vlasů, případně krevní skupina, jimiž se vyznačuje jistá skupina daného druhu (55).

Rasismus je ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie). Jedná se o způsob myšlení a jednání, který se vyskytuje téměř všude na světě, kde lze najít příslušníky dvou nebo více ras. Vychází z předsudku, že lidské rasy si nejsou rovny, přičemž zpravidla bývají zdůrazňovány přednosti rasy vlastní. Podstata rasismu tkví v určité nenávisti člověka k člověku. Rodí se z nedostatku tolerance, lásky, pochopení a porozumění.

Nesnášenlivost vůči jiné rase, projevující se až v hrůzných pogromech, prolíná historií snad každého národa. Z historie známe způsoby reakcí mocenských majoritních společenství na odlišnost rasových menšin na společném území.

Jsou to:

1. animální reakce (toho druhého, odlišného, na území nemít)
2. genocida (likvidace fyzického bytí)
3. ghetizace (jiná forma vypovězení ze společného území)
4. tzv. převýchova (zbavit minoritní skupinu její kultury, jazyka, svébytnosti) **(62)**

1.4.1.2. Produkty rasismu

Ve všech společnostech existují lidé, kteří pociťují mnohé nepřátelství, jež pak ovlivňuje i jejich chování. Svou hostilitu promítají pomocí agresivního chování vůči specifické rasové skupině **(62)**.

Z rasismu vychází dva základní druhy aktivního chování, regulovaného právem, kterými jsou:

- a) rasová diskriminace
- b) rasové násilí

a) Rasová diskriminace

Jde o sociální diferenciaci, v níž jsou popřeny normativní zásady rovnosti a stejného zacházení se všemi členy sociální útvar **(57)**. V obecné rovině jde o proces neoprávněného odlišování jedinců na základě jejich příslušnosti, vnímání rozdílů a také o výsledky tohoto procesu. Diskriminace narušuje podstatu fungování svobodné

společnosti, protože potlačuje základní práva vycházející z naší legislativy a popírá Listinu základních práva a svobod.

b) Rasové násilí

Agresivní, násilné chování charakteristické fyzickými útoky na příslušníky jiné rasy, etnika nebo národnosti. V případech rasového násilí je podstatné, že „oběť nemá tvář.“ Oběti rasového násilí jsou totiž lidé, kteří ve většině případů nedali záminku k útoku svým chováním, ale pouze svým vzhledem. Rasové násilí zahrnuje hlavně vraždy, ublížení na zdraví, způsobení škody na majetku a další.

V následující části textu, bych ráda uvedla konkrétní případ rasové diskriminace a rasového násilí a způsob, jak si s ním poradila česká justice.

1.4.1. Jak se u nás soudí rasismus – analýza případu

- *Kazuistika*

V září roku 2008 se dostal k Nejvyššímu soudu případ rasového násilí, kdy dva muži z táborska napadli muže romského původu. Ze zranění, která mu způsobili, se napadený léčil čtrnáct dní v nemocnici. Svůj útok také doprovodili slovními výrazy jako černá svině, že jej jako cikána zbijí, černá hubo a podobnými výroky.

Než se podíváme na konečné trestní sazby a vyřešení tohoto případu rasové diskriminace, pojďme nahlédnout do Trestního zákona a shrnout si podstatná fakta

tohoto případu. Podle tohoto zákona mohlo v případě dojít k naplnění skutkové podstaty těchto trestných činů:

§ 196

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

(2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán *odnětím svobody na šest měsíců až tři léta*.

§ 198

Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení

(1) Kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk, některou etnickou skupinu nebo rasu, nebo
- b) skupinu obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán *odnětím svobody až na dvě léta*.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami.

§ 202

Výtržnictví

(1) Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí historickou nebo kulturní památku, hrob nebo jiné pietní místo anebo hrubým způsobem ruší shromáždění nebo obřad občanů, bude potrestán *odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem*.

§ 221

Ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let* bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.

- *Soudní řešení případu*

Všechny výše zmíněné okolnosti vedly k tomu, že případ postoupil k Okresnímu soudu v Táboře, který agresivnějšího z útočníků poslal za ublížení na zdraví na osmnáct měsíců do vězení.

Protože rozhodoval soud první instance, měl účastník možnost napadnout rozhodnutí Okresního soudu a podle zákona se proti tomuto rozhodnutí ve stanovené lhůtě odvolal. Rozhodnutí tedy nemohlo nabýt právní moci, dokud o tomto odvolání nerozhodl odvolací soud. V tomto případě to byl Krajský soud. Ten však nakonec vynesl mnohem mírnější trest a to 360 hodin veřejných prací a zákaz chodit na nevhodná místa (54).

Případ se nakonec dostal až k Nejvyššímu soudu a zabýval se jím sám ministr spravedlnosti JUDr. Jiří Pospíšil, kterému se velmi nekonkrétní zákaz nelíbil stejně jako pouhé uložení povinnosti veřejných prací. Byla podána také stížnost, protože obecný zákaz chodit na nevhodná místa je v rozporu se zákony, jak uznal i sám senát Nejvyššího soudu pod vedením Františka Hrabce.

- *Konečný rozsudek soudu*

Trestní řízení proti útočníkovi pak bylo dovršeno usnesením soudu, že je vyžadováno, aby uložená omezení nebo povinnosti směřovaly obviněného k tomu, aby vedl řádný život. A zároveň musí být adekvátní k trestnému činu, jímž byl obviněný uznán vinným. Obviněný se podle něj musí zdržet návštěv sportovních, kulturních a společenských akcí a srazů osob projevujících sympatie k neonacistickým hnutím či organizacím, respektive k hnutím či organizacím hlásajícím národnostní či rasovou zášť, a dále se zdržet styku s těmito osobami.

- *Závěr*

Tento případ je jedním z mnoha, který poukazuje na to, jak je Česká republika neschopna zajistit dostatečnou ochranu našim Romům a policie bere většinu rasistických útoků na lehkou váhu. Tyto skutečnosti nám také často vytýká Mezinárodní organizace na obranu lidských práv Amnesty International, která upozorňuje i na fakt, že české soudy mají sklon dávat pachatelům rasistických útoků s následky lehčích i těžších zranění nebo dokonce smrti tresty, které se vyměřují za méně závažnou trestnou činnost (1).

Příslušníci rasových menšin se také vyskytují ve velkém počtu v případech, kdy policie použila nadměrné síly, kdy došlo k špatnému zacházení nebo k úmrtí ve vazbě. Podezření na rasové šikanování se málokdy efektivně vyšetřuje a jen málo úřadu adekvátně monitoruje stížnosti na rasistické chování policie či jiných orgánů v oblasti justice (1).

1.4.2. Extremismus

Politologové vnímají extrém jako výraznou politickou výstřednost, jako krajní řešení, radikální odchylku od zavedených norem společenskopolitického uvažování a jednání (11). Extremismus je průvodním jevem každé rodící se demokratické společnosti a je jevem vyskytujícím se nepřetržitě v celých dějinách lidstva (25). Za extremismus jsou považovány vyhraněné, nekompromisní politické postoje směřující k modifikaci či přímo odstranění demokracie, kdy násilí se stává hlavní prostředkem k dosažení těchto cílů. Extremisté dovádějí společenské problémy ke konfliktům, což bývá presentováno jako nutnost zásadního přehodnocení a “revoluční” změny principů politiky (12). Za velmi nebezpečný jev je nutné považovat, pokud je veřejnost, nebo alespoň její podstatná část k projevům extremismu lhostejná, nebo s ním dokonce sympatizuje. V tomto případě jde o nebezpečný „protispolečenský,, jev, který může vést k sociálním konfliktům, a dokonce i k politické destabilizaci.

Obvykle jsou pod pojem “extremismus“ zahrnovány: rasismus, nacionalismus, xenofobie, fašismus, antisemitismus, anarchismus, náboženský fundamentalismus a terorismus.

Extremismus obvykle používá tyto instrumenty:

- a) historický revizionismus
- b) sociální demagogii
- c) aktivismus

Pojem politický extremismus má ve své podstatě malou vypovídací a označovací hodnotu. Abychom mohli tento pojem konkretizovat a vypovídal o určité ideologické a programové struktuře, dělí se extremismus na extrémně levicové a extrémně pravicové politické organizace. Z bezpečnostního hlediska však nemá pravo-levo orientace

extremistických subjektů velký význam, neboť z obou pólů vzniká riziko narušení bezpečností situace demokratického státu.

a) *Pravicový extremismus*

Ve vztahu k romským komunitám je nejrizikovějším druhem extremismu *pravicový extremismus*, který se v posledních letech šíří a radikalizuje (65). Jeho základem je popírání pojetí rovnosti všech lidí a v současnosti se často projevuje jednostranným vyšším hodnocením vlastního etnika, rasy či národa a snižováním skupin, které jsou jiného druhu či cizí.

Pravicový extremismus představuje aktuální sociální problém naší společnosti. Jeho původ nacházíme ve Velké Británii v subkultuře skinheads, která je nejtýpčtějším a nejvýraznějším představitelem extremistické pravice, vyznávají ideologii tzv. white power (11).

Vznik pravicově extremistického hnutí v České republice souvisí s rokem 1989, kdy v naší republice vzniká prostor pro pluralitní politické spektrum. Otevření hranic a příliv cizinců na naše území způsobuje, že v českém prostředí dochází k nárůstu rasové nesnášenlivosti. U části veřejnosti lze nalézt xenofobní i rasistické názory, které však nejsou reprezentovány majoritními demokratickými politickými silami. Proto se menšinám intenzivně věnují pravicoví extremisté a radikálové, což vyplývá jak z jejich subjektivních postojů, tak i ze snahy získat další sympatizanty, popř. voliče (65).

Největší negativní pozornost věnují pravicoví extremisté v České republice následujícím menšinám:

- a) Romské menšiny
- b) Azylantům imigrantům a dlouhodobě zde pobývajícím cizincům
- c) Židovské menšiny
- d) Homosexuální menšiny

Podle hrubých odhadů se k nejtvrdší extrémní pravici hlásí asi 3000 – 5000 osob. V druhé polovině roku 2008 se pravicoví extremisté zaměřili zejména na problematické soužití majority s romskými komunitami. Jejich aktivity postupně přerostly v násilné konflikty s policií **(65)**.

Je jedna z forem extremismu a můžeme ji definovat jako společensky nebezpečné trestní jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně útočí na rasově, národností, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany nebo potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost **(25)**. Policie České republiky v souvislosti s pácháním trestné činnosti motivované rasovou, národnostní nebo jinou sociální nesnášenlivostí uvádí v praxi následující trestné **činy**:

- a) obecné ohrožení (§ 179)
- b) násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci (§ 196, § 197a)
- c) hanobení národa, rasy a přesvědčení (§ 198)
- d) podněcování k národnostní a rasové nenávisti (§ 198a)
- e) výtržnictví (§ 202)
- f) vražda (§ 219)
- g) ublížení na zdraví (§ 221, § 222)
- h) omezování osobní svobody (§ 231)
- i) vydírání (§ 235)
- j) podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§ 260, §261) **(58)**

Rasově motivované násilí představuje nejhrubší formu diskriminace. Veřejnost vůči tomuto typu diskriminace zůstává ve většině případů lhostejná a policie většinu útoků nechává bez postihu nebo zasahuje pouze v minimální míře.

Četné rasově motivované útoky, nedostatečná činnost policie při jejich vyšetřování, nízké tresty pro odsouzené vedly v minulosti k mohutné migrační vlně romské populace do Kanady a Velké Británie. Mnozí Romové získali politický azyl právě z toho důvodu, že česká společnost nebyla schopna ochránit jejich bezpečnost před rasově motivovaným násilím (47).

Změna atmosféry v celé společnosti je v současnosti zřejmá. Zájmy osob různého rasového, etnického, kulturního a sociálního původu hájí mnohá občanská sdružení. Stát vytváří integrační programy, policie disponuje styčnými důstojníky pro národnostní menšiny.

Páchání rasově motivované trestné činnosti je nejvíce spjato s vydáváním neregistrovaných tiskovin, s pořádáním koncertů, demonstrací, oslav, s veřejným hanobením obyvatelstva pro jejich rasu, barvu pleti či způsob života. V současné době s k velmi významným prostředkům k propagaci rasismu zneužívá internet (celosvětová počítačová síť).

1.4.3.1. Současná situace extremismu v České republice

Zesilování etnického napětí a možné konflikty, rozrůstání organizovaného zločinu a kriminality uvnitř velkých romských ghett i obnovující se emigrace romských rodin, to vše posouvá vývoj, vinou malé výkonnosti vládní politiky, do pásma hrozících etnických konfliktů a násilí. Stoupenci extrémní pravice v Česku samozřejmě chtějí z těchto sociálních problémů profitovat, a tak se snaží v soužití majority s romským etnikem nabízet svá "pseudořešení" viz. například program dělnické strany na řešení cikánské otázky. V soudobém ultrapravicovém stranickém spektru dominuje Národní

strana, která reprezentuje české husitsky orientované nacionalisty, a především Dělnická strana, která se odštěpila od Sládkových republikánů a v současnosti je částečně propojena s neonacistickým prostředím (59).

V roce 2008 byl završen proces celkové proměny pravicově extremistické scény, u níž je charakteristická zvyšující se vzdělanostní úroveň samotných aktivistů, nárůst sympatizantů ze střední vrstvy a oživení tendence návratu „do politiky“. Členové strany se snaží více zpřístupnit své hnutí veřejnosti a získat tak co nejširší okruh sympatizantů (65).

Sílící extremismus a z něj vyplývající bezpečnostní rizika, která negativně ovlivňují situaci Romů, zvyšují i tendenci příslušníků romských komunit emigrovat do zahraničí. V roce 2008 se zvýšil počet azylantů, kteří odcházeli do Kanady, kde si podávali žádosti o status uprchlíka (azyl). Od začátku roku 2008 přijala *Kanadská rada pro imigraci* celkem 853 žádostí, přitom největší nárůst podaných žádostí zaznamenala v prosinci 2008, kdy bylo podáno celkem 129 žádostí. V roce 2008 bylo přiznáno 84 azylů, 5 jich bylo odmítnuto a 746 jich čekalo na vyřízení. Česká republika se podílela na konci roku 2008 na celkovém objemu žádostí o azyl v Kanadě rekordními 2,45 % žádostí (65).

Kritickou situaci řešila v listopadu roku 2008 bývalá ministryně pro lidská práva a menšiny, Džamily Stehlíkové s kanadským ministrem Jasonem Kenneym , kdy byla česká strana ujištěna, že Kanada přistoupí k obnovení vízové povinnosti pouze v případě, že by počet žádostí několikanásobně převýšil únosnou hranici. Kanada však po dvou letech vízovou povinnost pro Čechy a to s platností od 14.7.2009 znovu zavedla. Důvodem je stále se zvyšující počet žadatelů o azyl. Rozhodnutí Kanady pro znovuzavedení vízové povinnosti se začalo rodit již v roce 2007, kdy Ottawa vyslala do České republiky speciální misi. Ta měla posoudit míru diskriminace zdejších Romů. Podle jejich závěrů a podle názoru kanadského ministra pro přistěhovalectví Jasona Kennyho je Česká republika plnohodnotným členem Evropské Unie, řídí se zákony na ochranu lidských práv, řízená perzekuce Romů u nás neexistuje a není tedy důvod

k jejich imigraci. Podle Maxe Bergera, který v Kanadě zastupuje české Romy, nebyl k zavedení víz důvod. Imigrační úřad podle něj nápor žádostí o azyl zvládal s přehledem **(61)**. Celkový počet uchazečů o azyl do července roku 2009 je 1720 **(65)**.

V případě České republiky je kořenem vzrůstu extremismu dlouhodobé neřešení a praktické ignorování problému sociálně vyloučených romských lokalit, kde žije několik generací nezaměstnaných a v mnohém ohledu nezaměstnatelných Romů zcela na dně české společnosti. Podle poznatků máme takových lokalit více než tři sta, žije v nich 65-80 tisíc lidí a nejvíce jsou koncentrovány na okrajích severočeských a severomoravských měst, kde lze hovořit o skutečně početných ghettech **(18)**. Ivan Gabal uvádí, že období kdy jsme měli optimální podmínky začít něco dělat s problémem vyloučených romských lokalit bez velkých rizik sociálních a etnických konfliktů jsme nejspíše promrhali. Nyní jsme zřejmě v nové fázi, kdy budeme muset hledat a prosazovat řešení v podmínkách rostoucích etnických tenzí a klesající důvěry a veřejné podpory vládní politiky. Pokud s touto situací nezačneme něco dělat v dohledné době, nebudeme policejně bránit romská ghetta, ale demokracii v českých zemích.

Podle dokumentu Ministerstva vnitra ČR - Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2006 - se Romové na našem území stávají nejčastějším terčem fyzických i verbálních útoků a dalších rasově motivovaných trestných činů. Počet osob stíhaných za rasově či jinak nenávislně motivované trestné činy je v České republice stále vysoký **(26)**. V roce 2008 bylo soudy v ČR pravomocně odsouzeno 97 osob za 192 trestných činů s rasově motivovaným podtextem, což činilo 0,1 % z celkového počtu pravomocně odsouzených osob soudy v ČR.

1.5. SOUČASNÁ SITUACE ROMU V ČESKÉ REPUBLICE

A že jsme každý jiný? To je právě zajímavé a hezké. Nejideálnější by bylo, kdyby si lidé rozuměli přes srdce, ale každý to neumí a často to z různých důvodů ani nejde.

Magdalena Konečná

Odhaduje se, že v současnosti žije v Evropě 8 miliónů. V západní Evropě kolem 1,5 milionů Romů a ve východní dokonce až 3 milióny.

V České republice žije podle expertních odhadů 250 tisíc Romů, což jsou zhruba 3 procenta z celkového počtu obyvatel v naší zemi. Identifikačním paradoxem je však fakt, že při posledním sčítání lidu (1991, 2001) se přihlásilo k romské národnosti pouze 32 tisíc, resp. 12 tisíc osob. Analýzy statistického úřadu udávají, že k romské národnosti se na základě vlastního vyjádření při sčítání v roce 2001 přihlásilo necelých 12 tisíc, tj. pouze 0,1% všech obyvatel. Ve srovnání s rokem 1991 je počet téměř trojnásobně nižší (37).

Za těmito čísly se skrývají nejrozličnější romské skupiny, lišící se od sebe nejenom společenským postavením, ale také kulturně, historicky, jazykově či žebříčkem svých hodnot. Tyto rozdíly jsou tak obrovské, že není možné tuto pravdu zastírat zdánlivou antropologickou podobností (46).

V našich zemích se za Romy považují (přestože si mnozí mezi sebou říkají i cikáni/cigáni) především Romové tzv. slovenští a maďarští, kteří přišli do prostředí Čech a Moravy ze Slovenska po druhé světové válce (28).

1.5.1. Skupiny Romů žijících na našem území

- a) *čeští Romové* – etnikum, které přestalo jako celek existovat po 2. světové válce z důvodu hromadné deportace do koncentračních táborů. Několik rodin u nás žije doposud.
- b) *moravští Romové* – etnikum, které se začalo usazovat v Českých zemích od 16. století. Do 2. světové války žilo na území Moravy a v posledním půlstoletí u nás představují nejmenší skupinu Romů.

Většině českých a moravských Romů se nepodařilo uniknout válečným útrapám. Byli soustředěni do sběrných táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu a následně pak deportováni do koncentračních táborů, převážně do Osvětimi. Po 2. světové válce se jich vrátilo do vlasti pouze 583. Oni a jejich potomci dnes tvoří skupinu tzv. moravských Romů, která je do značné míry i jádrem současné romské inteligence (46).

- c) *maďarští Romové* – etnikum, které žilo do 2. světové války na území Maďarska a na území jižního Slovenska v oblasti obývané maďarskou národnostní menšinou.
- d) *slovenští Romové* – etnikum, které žilo do roku 1945 na Slovensku, poté došlo k hromadné migraci do českých průmyslových aglomerací a měst. V současné době jsou nejpočetnější skupinou Romů žijících na našem území.
- e) *olašští Romové* – etnikum, které kočovalo ve střední Evropě až do roku 1959, kdy bylo násilně sedenterizováno. Specifická skupina Romů, kteří vnímají svojí odlišnost od ostatních Cikánů a jejich identita se opírá o dodnes živé tradice, jejich jazyk, zvyky a hodnoty, které uznávají všechny generace.

- f) *Sintí* – potomci německých Romů, žijící rozptýleně v západní Evropě. Až do 2. světové války žili Sintí v pohraničních oblastech Čech a v Praze. Dnes jsou u nás početně malou, ale výraznou skupinou, která udržuje svůj jazyk, svou sociálně-společenskou hierarchii a hodnotový systém.
- g) *Cikáni* – apelativum Romů a Sintů, kterým je označovaly slovanské a germánské národy. Romové vnímají toto označení jako hanlivé a neztotožňují se s ním (45).

Přestože v České republice tvoří Romové jednu z početně nejvýznamnějších etnických menšin, jejich obecná sociální pozice se od listopadu 1989 začala zhoršovat a patří k obyvatelům s nejhorsšími sociálními podmínkami. V současné době se Romové potýkají hlavně s těmito problémy: sociální vyloučení, vysoká míra nezaměstnanosti, závislost na sociálních dávkách, vyloučení romských dětí do speciálních škol, špatná kvalita bydlení, vysoká míra trestné činnosti, gamblerství, drogy, prostituce a alkohol. Svoboda slova jakkoliv společensky velice užitečná také umožnila propagaci xenofobních a rasistických názorů.

Romská menšina má v soužití s Čechy mnoho problémů. Romové se v naší společnosti cítí jako cizinci, vnímají českou společnost jako nepřátelskou a odmítají i její pozitivní hodnoty. Romská menšina podle Sekyta (2001) vyčítá české společnosti citový chlad, nepřátelství, vypočítavost, nadřazené chování a zejména diskriminaci, xenofobii a rasismus. Z české strany je vytykána hlavně hluchost, nevzdělanost, lenost, špatná pracovní morálka, kriminalita apod. (37). Všeobecně by se daly vztahy mezi neromy a Romy v naší republice charakterizovat jako chronické napětí, které občas propuká v projevy otevřeného nepřátelství a jehož důsledkem bývá segregace. Ta se ve společnosti odráží uzavřenými romskými komunitami, které si vytvářejí vlastní normy přežití, ty jsou však často nelegální (39).

Chování obou skupin do značné míry determinují předsudky z dávné i nedávné minulosti a také nevyřešené křivdy především z období druhé světové války, kdy došlo

k hromadnému vyvražďování českých a moravských Romů (37). Většinová společnost se mylně domnívá, že nedostatky ve vzájemném soužití způsobují právě Romové. Ve skutečnosti jsou však problémy oboustranné, protože „*Romové nezřídka narážejí na bariéry, které jim neumožní žít důstojný a spokojený život v české společnosti, a současně jsou pro většinu obyvatel způsob života a kultura Romů tak nesrozumitelné, že ve výsledku se vzájemné vztahy stále udržují na velmi chladné úrovni.*“ (41).

Trvalé napětí mezi Romy a neromy velmi poznamenává všechny stránky vzájemného soužití příslušníků většiny a menšiny. Majorita podsouvá romskému etniku nekalé úmysly ještě dříve, než byly nějakým projevem vyjádřeny. Chyba majority spočívá i v tom, že při společném soužití s Romy neprojevila nikdy snahu hodnotit jejich činy jinak, než podle svých zkušeností a přání. Např. úředník při výkonu samosprávy či státní správy, nebo policejní úředník, je těmito hodnotami většinové společnosti ovlivněn do té míry, že se nedokáže oprostít od stereotypního myšlení v jednání s příslušníky minority (46). Přes staletou přítomnost Romů v České republice, přes jejich nesporný přínos jak v oblasti kultury, tak i v oblasti materiální (výstavba silnic, železnic, telekomunikačních sítí), zaujímá majoritní společnost vůči romskému etniku stereotypní a nediferencované postoje, které se projevují i v diskriminačních tendencích v nejrůznějších oblastech společenského života, oblasti vzdělávání, zaměstnání, ale i v přístupu do veřejných zařízení. Romové jsou naší společností stále vnímáni jako celek, a to celek negativně se chovající, aniž by byla sebemenší snaha či chuť o jejich hlubší poznání. To, že je postoj majority ovlivněn řadou předsudků dokazují i výsledky výzkumu agentury STAM, které se zaměřily na to, koho by Češi snesli za souseda. Podle průzkumu této agentury by Češi měli velký problém bydlet vedle Roma a třetina obyvatel to dokonce pokládá za zcela nepřijatelné. Jen každý desátý Čech by neměl námitky proti tomu, aby v jeho sousedství žil Rom (46).

1.5.2. Výzkumy vztahů mezi Romy a neromy

Procesy globalizace, demokratizace a pluralizace společnosti a také proces evropské integrace přináší pro Českou republiku nezbytnost soužití majority s etnickými i jinými menšinami v prostoru regionů i státního celku. Soužití českých občanů s občany jiných národností, minoritních a marginalizovaných skupin na území ČR je poznamenáno obdobím 40 let totality a izolace od ostatních zemí natolik, že se objevují projevy xenofobie a netolerance ze strany českých občanů vůči cizincům, ale i pocity a projevy nepřijetí českých spoluobčanů ze strany občanů, jejichž mateřštinou není český jazyk a kteří žijí v ČR. Nejmarkantnější konflikty se vyskytují zejména mezi Čechy a Romy (38). Podívejme se na několik vybraných statistik, které mapují vztah a postoje české společnosti k Romům.

Postoje a vztahy obyvatel ČR k romské menšině zjišťovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění v dubnu roku 2008. Šetření ukázalo, že přes tři čtvrtiny dotázaných (79 %) hodnotí soužití romské a neromské populace v ČR jako špatné, přičemž jako docela špatné jej označilo 47 % a jako velmi špatné 32 % osob. Naopak 14 % respondentů pohlíží na soužití jako na docela dobré a necelé 1 % jako na velmi dobré. Podrobnější analýza přitom ukázala, že hodnocení soužití romské populace s ostatními lidmi nevykazuje žádné sociodemografické diference.

Tabulka č.1. Soužití romské a neromské populace v ČR1 (v %)

velmi dobré 1
docela dobré 14
docela špatné 47
velmi špatné 32

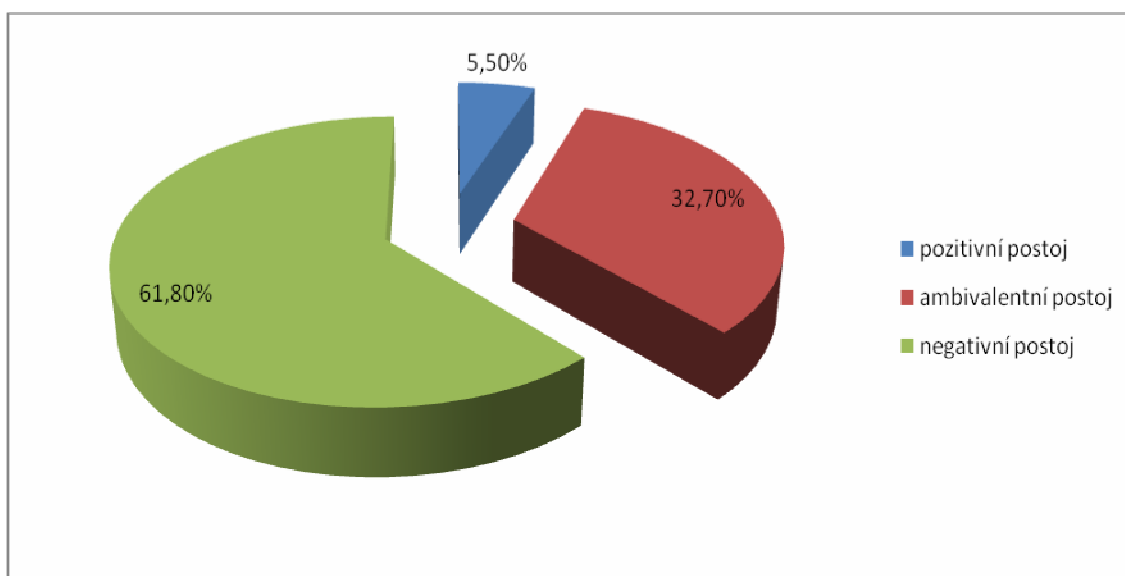
Pozn.: Dopočet do 100 % ve sloupci tvoří odpovědi „neví“.

(43)

Romové jsou v naší zemi jednou z etnicky odlišných skupin, která vzbuzuje velmi polarizované postoj (46). To dokazuje i výzkum postojů adolescentů k Romům, který provedla poradna pro rodinu a mezilidské vztahy v Ústí nad Labem. Na základě svých výsledků zjistila, že u adolescentů převládají extrémně negativní postoje vůči romské menšině. Protože právě období adolescence je senzitivním obdobím a jakousi kritickou periodou ve vývoji a utváření osobnosti dospívajícího jako potencionálního rodiče jsou tyto výsledky naprosto alarmující (5). I přesto, že byl výzkum uskutečněn v roce 1996 domnívám se, že uvedená data jsou v rámci méj diplomové práce velmi důležitá. A to jak z hlediska místa (největší koncentrace Romů v ČR), kde se výzkum uskutečnil, tak i z hlediska postojů mladé generace, která bude v budoucnosti ovlivňovat postoje a toleranci svých dětí.

Do výzkumu bylo zahrnuto 236 studentů, z toho 147 chlapců a 89 dívek.

Graf č.1. Postoje adolescentů k Romům

Zdroj: (5)

Postoje a výroky adolescentů jsou dále formulovány v následující tabulce odpovědí.

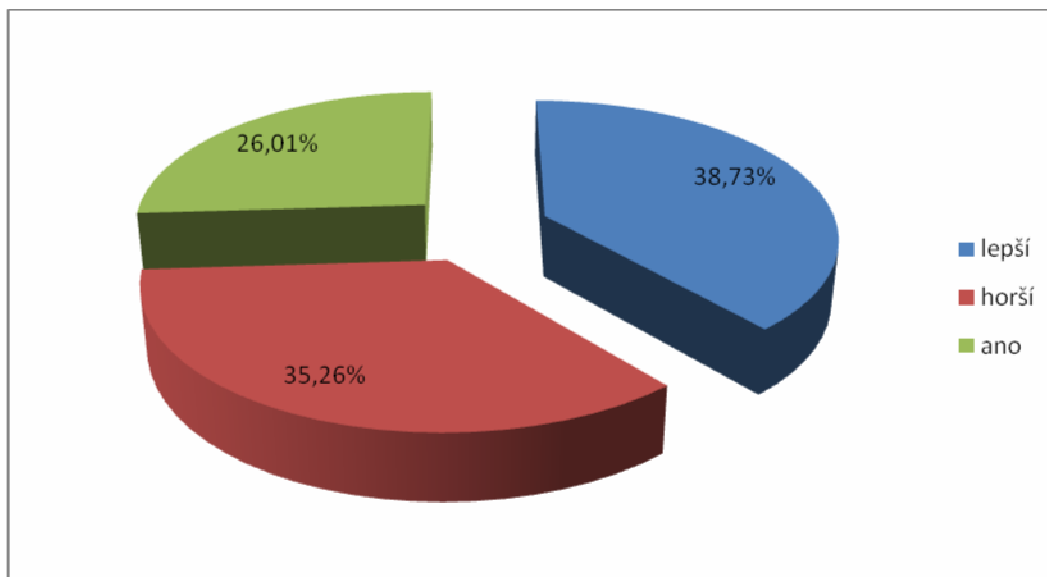
Tabulka č.2. Formulované výroky adolescentů o postojích k Romům

Postoje a výroky respondentů		
61,8% negativní	32,7% ambivalentní	5,5% pozitivní
vyvézt na ostrov	slušný cikán, dobrý cikán	přidělení pracovních
vymlátit	neházet všechny do jednoho	příležitostí, bytů
vyhnat	pytle	možnost studovat
upálit	nevyužívat násilí	jsou lidé jako my
jednoznačně vyhladit		hledat řešení je nutné
genocida		

Zdroj: (5)

Další zajímavé statistiky zpracovala ve svém výzkumu o Postavení romského etnika v naší společnosti Vladimíra Korejčková. Z jejích výsledků bych ráda v následujícím grafu interpretovala tyto výzkumná data:

Graf č.2. Mají Romové jako naši spoluobčané rovné postavení ve společnosti jako majorita?

Zdroj: (33)

1.6. SITUACE ROMŮ V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

1.6.1. Geografické rozšíření v rámci Evropy a EU

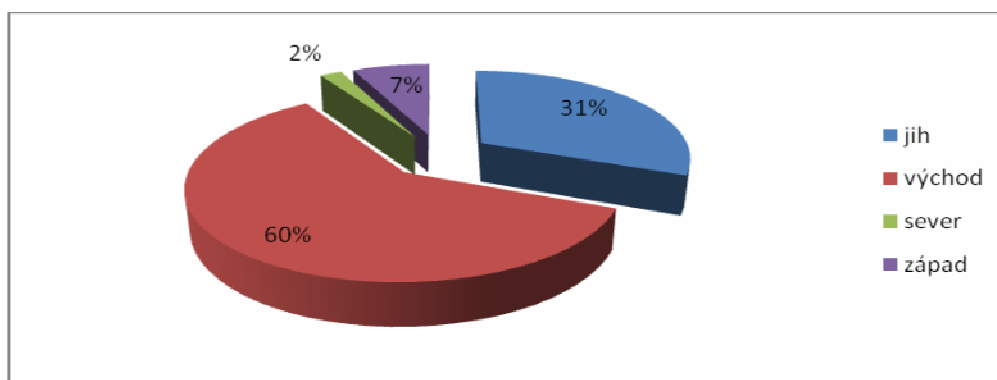
Graf č.3. Statistické údaje o romské populaci v Evropě

Zdroj: (54)

Romové žijí téměř ve všech evropských zemích a představují skutečnou evropskou minoritu. Odhadované počty Romů se poměrně značně liší, ale celkem se shodují v relativním zastoupení romské populace v hlavních evropských regionech (Graf č.2). Z publikovaných odhadů se zdá, že je to právě střední a východní Evropa, kde se údaje o počtech Romů výrazně liší. Zřejmě je to dáno odlišnou poválečnou historií Romů a jejich postavením ve společnosti v této části Evropy (17).

Graf č.2. Předpokládané rozmístění Romů podle hlavních evropských regionů

Zdroj: (17)

V zemích EU žije zhruba 1/5 z celé evropské romské populace. Vyjma Španělska a Řecka, tvoří Romové v jednotlivých zemích relativně velice malou skupinu obyvatel. Podle odhadů žije v zemích EU zhruba 2-4 miliony Romů. Největší zastoupení má romská populace ve Španělsku – tvoří zde téměř 2% obyvatel. Na druhém místě v procentu romského obyvatelstva je Řecko s 1,7% a pak Francie 0,53% (38). Romové představují majoritu pouze v úrovni jednotlivých vesnic a dokonce i největší koncentrace Romů s počtem několika tisíc osob jsou pouze enklávy uvnitř majoritní společnosti.

1.6.2. Geografické rozšíření v rámci ČR

Způsob bydlení je jedním z nejvýznamnějších ukazatelů ekonomické a kulturní vyspělosti společnosti a jistota bydlení představuje důležitou podmínku uspokojování základních lidských potřeb (37).

Vývoj dnešní společnosti vnesl prudké změny do romské komunity, která byla nucena asimilovat se a přijmout způsob bydlení neromů **(46)**.

V České republice žijí Romové převážně ve městech (80%), kde obývají vesměs obecní byty nižší kategorie, často s nevyhovujícími hygienickými podmínkami. V porovnání s majoritní společností mají jiné podmínky, málokteří vlastní dům nebo byt. Mnoho Romů stále žije v koloběhu, ze kterého není cesty ven – dluhy na nájmu či na službách, v jejichž důsledku mohou být až soudně vystěhováni nebo přijít o byt **(46)**.

Velkým problémem se v současné době stává rezidenční segregace, tedy prostorová koncentrace Romů v určitých lokalitách. (Mechanismy sociálního vyčleňování) V Česku existují více než tři stovky chudinských romských lokalit, kde podle odborných odhadů žije na okraji společnosti až 80.000 lidí. Počet těchto oblastí se zvyšuje a lidí v nich přibývá **(46)**. Svědčí o tom i rozsáhlý projekt financovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, jehož výsledkem je podrobná analýza sociálně vyloučených romských lokalit a také unikátní interaktivní mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit (tab. č.3) **(65)**. Takové izolování sociálně slabých skupin v uzavřených nebo izolovaných lokalitách v sobě kumuluje segregaci dvojího typu, a to etnickou a sociální **(46)**. Největší koncentrace Romů je na severu a západě Čech a v průmyslových oblastech severní Moravy.

Tabulka č.3. Počet obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách a jejich podíl v jednotlivých krajích

Kraj	Odhad počtu romských obyvatel sociálně vyloučených lokalit v kraji	Podíl všech romských obyvatel vyloučených lokalit, kteří žijí v ČR
Česká republika	60 000 – 80 000	100%
Hlavní město Praha	9 000 – 9 500	13%
Jihočeský kraj	1 500 – 2 000	3%
Jihomoravský kraj	5 000 – 5 500	8%
Karlovarský kraj	3 500 – 4 000	5%
Královehradecký kraj	2 000 – 2 500	3%
Liberecký kraj	2 000 – 2 500	3%
Moravskoslezský kraj	10 000 – 10 500	15%
Olomoucký kraj	4 500 – 5 000	7%
Pardubický kraj	1 000 – 1 500	2 %
Plzeňský kraj	1500 - 2000	3%
Středočeský kraj	3 000 – 3 500	5%
Ústecký kraj	21 000 – 22 000	31%
Vysočina	1 500 – 2 000	3%
Zlínský kraj	500 – 1 000	1%

Zdroj: (65)

Sociálně vyloučené romské lokality vznikají především v důsledku:

- „přirozeného“ sestěhovávání se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším

bydlením,

- vytlačování romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení

v lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva,

- řízeného sestěhovávání (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřizpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven či holobytů (65).

a) Život Romů ve městě

Život ve městech představuje pro Romy nejen naprostou změnu životního stylu (především rozbití své tradiční komunity a odchod z tradiční rodinné pospolitosti), ale také změnu vlastní kultury. Městem proudí tisíce lidí, kteří se nemohou navzájem kontrolovat tím, že se znají, nebo alespoň rozpoznávají podle nářečí či oděvu. Anonymní městské obyvatelstvo jim nedokáže být oporou v jejich těžké životní situaci, jak je tomu třeba na venkově, kde jsou vztahy mnohem intimnější. Dalším velkým problémem je fakt, že Romové většinu měst, do kterých přicházel, neutvářeli, ale byli vsazeni již do hotového. Mnohé městské symboly např. divadla, muzea, parlament atd. nejsou součástí jejich kultury a proto jsou jim cizí. Často tak z jejich strany dochází k ignoraci a nerespektování těchto symbolů. Struktura města však s tímto handicapem nepočítá a vakuum, které v této souvislosti pro Romy vzniká, není vyplněno náhradním symbolem. Současná městská romská populace se s tímto handicapem naučila pomalu žít a v mnohém se majoritní městské populaci přiblížila (46). Specifický problém představuje v životě města fenomén sídlišť. Pro Romy je život v takovémto místě ještě složitější než pro majoritní společnost. Z romských osad byli zvyklí na komunikaci s okolím, s lidmi i se svým prostředím-životním prostorem. Byli zvyklí na interakci s tímto prostorem, nikoliv pouze na jeho akceptaci (41).

b) Život Romů na vesnici

Současný způsob života venkovských Romů v Čechách a na Moravě je podobný jako život na venkově na Slovensku a jaký panoval ve většině romských osad před 2. světovou válkou. Romové znají místní obyvatelstvo, místní obyvatelstvo zná své Romy, kteří si zde za dobu několika let soužití vybudovali svoji pozici, kterou si chrání před potencionálními novými romskými přistěhovalci. Majoritní společnost mezi svými Romy rozlišuje a v případě konfliktu je schopna označit viníka individuálně. Romové zde tedy vystupují za svoji rodinu, nikoliv za všechny Romy v obci. Mezi majoritou a Romy panuje pocit individuální zodpovědnosti vůči sobě navzájem a zřídka tak dochází ke stereotypizaci etnika. Přestože z výzkumů vyplývá, že soužití Romů s majoritou na venkově je méně problematické, než je tomu ve městech nebo velkoměstech, dochází i zde k výraznému ochabnutí a ochladnutí vzájemných vztahů. Roztrhání této sounáležitosti způsobilo pocit vzájemné apatie. Vztahy majority s Romů na vesnici by se daly charakterizovat větou: „*Žijí vedle sebe, ale ne spolu.*“ (46).

1.7. DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY ROMŮ

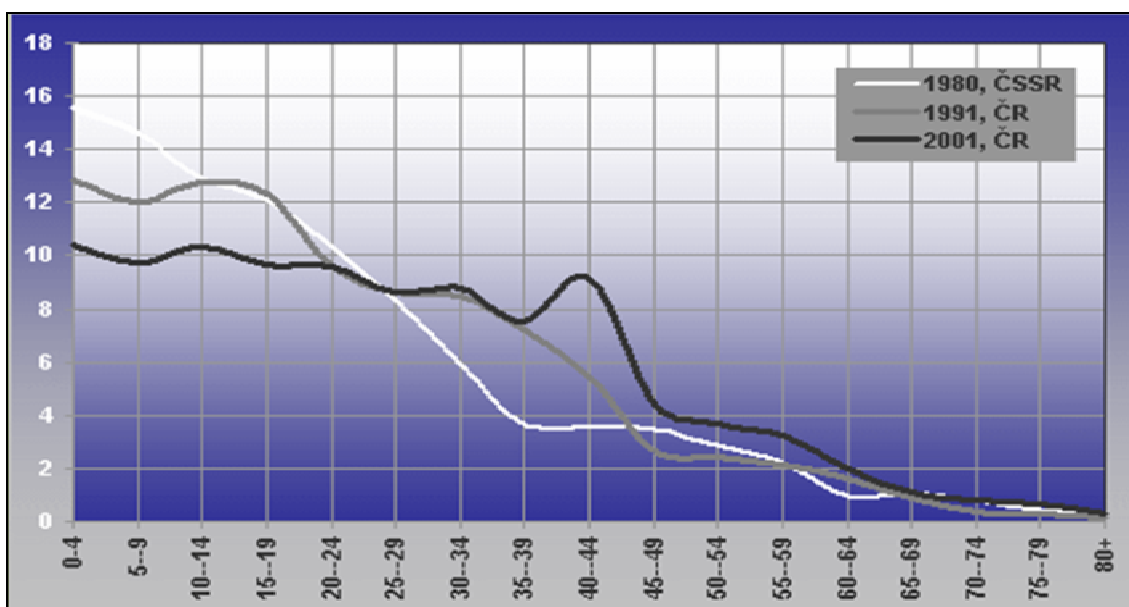
Demografickým studiím romské populace byla doposud věnována malá pozornost a to především kvůli omezeným zdrojům statistických dat a jejich vypovídající schopnosti. Protože má romská otázka nejen výrazný sociální aspekt, ale v posledních letech se stává také politickou záležitostí, bylo potřeba vytvořit studii, která by posloužila jako podklad k přípravě sociálních a vzdělávacích programů. Uvedenou studii vznikla v rámci projektu Populační komise Rady Evropy Demografické charakteristiky národnostních menšin v Evropě. Cílem projektu bylo zjistit, do jaké míry se demografické chování Romů odlišuje či má tendenci se přibližovat majoritní společnosti (28).

Než přejdeme k jednotlivým demografickým ukazatelům, je důležité říci, že při studiu národnostních menšin je třeba se smířit s realitou, že získat přesnější informace o jejich početním stavu je nemožné. Odhady se tedy pohybují pouze v rovině spekulací. V odhadech je často zahrnuto i migrující neromské obyvatelstvo (tzv. travelles) a lidé nejnižší sociální úrovně (28).

1.7.1. Struktura podle věku a pohlaví

Charakteristickým rysem obyvatelstva střední a východní Evropy je nízká úroveň plodnosti a demografické stárnutí. Ve věkové struktuře se to projevuje snižováním zastoupení dětské složky a zvyšováním zastoupení starých osob v populaci. Naopak věková struktura romské populace je ve všech zemích velmi mladá a představuje tzv. progresivní typ. Děti mladší 15 let představují u romské populace přibližně 40% z celkového počtu, zatímco se zastoupení dětí pohybují v rozmezí 19 – 25%. Zastoupení osob v reprodukčním věku (15- 49 let) je u obou srovnávacích populací přibližně stejná. Zastoupení osob starších 50 let je u úhrnu obyvatelstva téměř trojnásobně vyšší ve srovnání s romskou populací (28).

Graf č. 2. Vývoj věkové struktury romské populace podle SLDB

Zdroj: (2)

1.7.2. Zastoupení mužů a žen v majoritní společnosti

Zastoupení mužů a žen v populaci je ovlivněno nejenom biologickou zákonitostí (u všech populací se rodí o něco více dívek než chlapců), ale i diferenční úmrtností mužů a žen, procesem migrace a poměrně důležitou roli hraje i postavení žen ve společnosti. Struktura romské populace podle pohlaví vykazuje podobné charakteristiky jako v rozvojových zemích.

Největší rozdíly v zastoupení mužů a žen v populaci mezi Romy a ostatním obyvatelstvem byly zaznamenány v České republice a Maďarsku (28).

1.7.3. Demografická reprodukce

Romská populace si dosud ve srovnání s majoritní společností zachovává v demografickém chování určitý stupeň odlišnosti. Je to dáno historickým vývojem romské populace mimo území Evropy, ale i značně izolovaným vývojem po jejich imigraci na evropský kontinent. Tento fakt dokazuje především skutečnost, že Romové obvykle neuzavírali sňatky s ostatním obyvatelstvem. K základním demografickým

charakteristikám romské populace tedy patří mladé věkové skupiny, vysoká úroveň plodnosti i úmrtnosti (28).

1.7.4. Porodnost

Z dostupných informací lze u romské populace ve srovnání s ostatními obyvateli očekávat vyšší plodnost, což je ovlivněno řadou faktorů. Romské ženy využívají k rození dětí celé reprodukční období, kontrola porodnosti pomocí moderních antikoncepčních metod je méně rozšířena a především děti zaujímají v systému hodnot jedno z předních míst. K vyšší porodnosti romských žen přispívá také sociální politika státu (28).

1.7.5. Populační růst

Tempo početního růstu romské populace je poměrně vysoké, odhadnout však jeho budoucí velikost a strukturu je velice obtížné. Jediným zdrojem dat jsou národní sčítání lidu, kde jsou však zahrnuti pouze Romové, kteří se k romské národnosti přihlásili. Z analýz a předpokladů se statistici domnívají, že v roce 2010 by žilo v evropských zemích 1,5 miliónů Romů a do roku 2020 by se jejich počet zvýšil na 1,7 miliónů (28).

Ačkoliv lze předpokládat postupné sblížení demografického chování romské populace a ostatního obyvatelstva, tento proces bude dlouhodobý a zcela jistě se do rychlosti změn v demografickém chování promítne i odlišný systém hodnot srovnávaných populací a přetrvávající rezistence Romů vůči jakýmkoliv změnám (28).

1.8. PRÁVNÍ RÁMEC POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V ČESKÉ REPUBLICĚ

Základní ochranu práv národnostních menšin v České republice stanovují ústavní zákony – zákon č. 1/1993 Sb. *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů a *Listina základních práv a svobod*. Práva příslušníků národnostních menšin upravuje pak zákon č. 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin*.

Menšinový zákon upravuje práva příslušníků národnostních menšin a působnost ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územních samosprávních celků ve vztahu k nim. Zákon současně stanovuje, že vláda je povinna zřizovat jako svůj poradní a iniciační orgán pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků – *Radu vlády pro národnostní menšiny* (15).

V rámci evropských standardů stanovuje ochranu národnostních menšin Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, kterou Česká republika ratifikovala v roce 1997 a dále pak *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*. Mezinárodně právní ochranu a podporu využívají vybrané národnostní menšiny na základě bilaterálních smluv (38).

Institucionální zajištění výkonu práv národnostních menšin

- a) Parlament České republiky
- b) Orgány státní správy
- c) Orgány samosprávy
- d) Organizace příslušníků národnostních menšin

1.8.1. Současná koncepce romské integrace v České republice

Podmínkou začlenění Romů do české společnosti není ztráta romské identity, kultury a jazyka. Integrací je myšleno *plnohodnotné začleňování Romů do společnosti při*

zachování většiny kulturních specifík a odlišností, které je charakterizují a které si přejí
(15).

Pojem integrace příslušníků romských komunit se od roku 2002 stává součástí právního řádu České republiky. Tato změna se odehrála v souvislosti s reformou veřejné správy
(33).

Vláda přistupuje k řešení romských záležitostí ze tří pohledů:

a) perspektivy lidských práv

První z pohledů a perspektiv vyplývá z nutnosti zajistit, aby všichni občané ČR, tedy i Romové, mohli v plné míře a bez jakékoliv diskriminace užívat všech individuálních práv. Tak jak je zaručuje *Listina základních práv a svobod, Ústava a mezinárodní smlouvy o lidských právech*. Z hlediska lidských práv se o romskou problematiku zajímá *Rada vlády České republiky pro lidská práva*. Je to poradní orgán vlády, který sleduje vnitrostátní dodržování přijatých a ratifikovaných smluv o lidských právech, připravuje ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky zprávy o plnění závazků plynoucích z těchto smluv a navrhuje vládě či jednotlivým členům koncepční kroky směřující k posílení ochrany lidských práv. Byla zřízena Usnesením vlády č. 809 ze dne 9. prosince 1998 **(15)**.

Česká republika letos (r.2009) také schválila antidiskriminační zákon. Ke schválení přispěly i výhrůžky ministra pro lidská práva Michaela Kocába sankcemi ze stran Evropské unie. Česko je totiž posledním státem EU, který dosud antidiskriminační zákon nezavedl, přijmout ho přitom mělo už při svém vstupu do Unie v roce 2004. Antidiskriminační zákon má zejména definovat, kdy je nerovný přístup k jednotlivým lidem diskriminací a kdy nikoli. Zároveň má pomoci zajistit rovný přístup k vzdělání, práci, zdravotnické péči či sociálním výhodám bez ohledu na věk, rasu, národnost, sexuální orientaci, zdravotní postižení, pohlaví, náboženství a světový názor. Zákon

č.198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), byl zveřejněn ve Sbírce zákonů dne 29. června 2009 a účinný bude od 1.9.2009 (65).

b) z perspektivy národnostní

Tato perspektiva se opírá o specifická práva příslušníků národnostních menšin, jak jsou definována v Hlavě III. Listiny základních práv a svobod. Tato specifická práva jsou upravena zákonem č.273/2000 Sb. ze dne 10. října 2001 *o právech příslušníků národnostních menšin a změně některých zákonů*. Touto problematikou se zabývá *Rada vlády ČR pro národnostní menšiny*. Členové Rady jsou vedle zástupců orgánů veřejné správy také zástupci jedenácti národnostních menšin. Romové mají v Radě tři zástupce (15).

c) z perspektivy sociokulturní

O tuto perspektivu se opírá činnost třetího poradního orgánu vlády a to *Rada vlády České republiky pro záležitosti romské komunity*. Byla zřízena Usnesením vlády č. 581 ze dne 17. září 1997. Předsedou Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity je člen vlády. Členové Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity jsou: zmocněnec vlády české republiky pro lidská práva, náměstci dvanácti ministrů a čtrnáct představitelů romských komunit. Kancelář Rady je zřízena při Úřadu vlády České republiky a skládá se z tajemníka Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity a pěti pracovníků (15).

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1. Cíl práce

Postoj majority k Romům je ovlivněn řadou předsudků, výsledkem je častá diskriminace příslušníků tohoto etnika. Problematicky jsou vnímány i pokusy o pozitivní diskriminaci této menšiny. Ačkoliv české společnost obecně usiluje o politickou korektnost, otázka začlenění romského etnika zůstává dlouhodobým problémem.

Clem diplomové práce nebylo získat informace o tom, jak majorita vnímá Romy, ale jak vnímají život v naší společnosti sami Romové a podnítit k diskuzi o jiných tématech než je např. chudoba nebo zločinnost.

3. METODIKA

3.1. Použité metody a techniky výzkumu

V rámci diplomové práce byl použit kvalitativní výzkum. Hlavním důvodem jeho výběru byl můj záměr zvýšit schopnost empatie i dovednost získat úplnější a

neustrannější pohled na situaci našich Romů. Většina metod kvalitativního výzkumu vychází z každodenních a neustále prováděných činností, pracuje s malým souborem respondentů a umožňuje nám tak prozkoumat jejich percepci více do hloubky.

Moderní prvky kvalitativního výzkumného modelu byly původně vyvinuty v sociologii a teprve později se uplatnily v dalších oblastech společensko-vědního výzkumu (15).

Tématem praktické části diplomové práce je zkoumání života Romů v naší společnosti. Mým záměrem bylo především zjistit, jak se u nás Romům žije a s jakými radostmi nebo starostmi se v naší společnosti setkávají. Nechtěla jsem zjišťovat, jak respondenti reagují na realitu, která je interpretována a považuje se za objektivní, ale zajímalo mě, jak si respondenti konstruují vlastní realitu světa (společnosti), ve které žijí.

Téma práce Jaké je být Romem v naší společnosti bylo zvoleno záměrně, nejen proto, aby dalo prostor samotným Romům, ale také jako důsledek velmi napjatého soužití menšiny s většinovou společností. Samozřejmě, že romská komunita není romantickou, homogenní a bezkonfliktně žijící skupinou lidí (55), ale české společnosti a vůbec žádné lidské společnosti nepřísluší odsuzovat člověka nebo skupinu obyvatel pouze na základě antropologické odlišnosti. Přehnanost národního vědomí, které v některých případech dokonce snižuje hodnotu ostatních národů, zabraňuje akceptování odlišnosti, vzájemnému přijetí a respektu. Je důležité si uvědomit, že pokud nebude romská problematika řešena v kontextu s občany ČR, nebudou výsledky integrace nikdy úspěšné (65). Před romskou problematikou nelze utíkat a zavírat oči, neboť problémy, jimž čelí Romové v naší zemi, jsou velmi vážné a vyžadují neustálé hledání společných cest a usilovnou práci na našem společném soužití.

3.1.1. Polostrukturovaný rozhovor

V rámci výzkumu byla při sběru dat použita metoda kvalitativního dotazování, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru byl vyvinut pro zjišťování

subjektivních teorií a obsahuje hrubý seznam otázek, které musí být připravené a zároveň poskytuje tazateli volný prostor pro zjišťování dalších informací (6).

Rozhovor je anonymní a v rámci diplomové práce obsahuje pouze otevřený typ otázek. Tyto otázky umožňují vytvářet odpovědi samotným dotazovaným, a ty tak mohou sdělit svůj vlastní názor. Snahou každého autora rozhovoru, by mělo být koncipovat kladené otázky jako dotazy věcně významné a smysluplné. Prostřednictvím získaných informací, pak výzkumník pátrá po užitečných potřebách, které mohou být využity v rámci rozhodovacích politik a intervenčních programů (48).

Otázky jsou rozděleny do několika oblastí podle typu zkoumaných sociálních problémů a v úvodu je část identifikující respondenta (viz. příloha 1).

Každý z uskutečněných rozhovorů začínal úvodním monologem:

Dobrý den,

Jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity a v rámci svého studia píší závěrečnou práci o tom, jak se žije Romům v naší společnosti. Proto bych vás chtěla požádat, zda by bylo možné s vámi udělat rozhovor. Nemusíte mít žádné obavy, rozhovor je anonymní, a pokud nebudete chtít na některou z předepsaných otázek odpovědět, budu vaše rozhodnutí respektovat.

Protože se v rámci vyhodnocování výzkumu zjistilo, že v některých oblastech se odpovědi žen a mužů výrazně odlišují, byly některé otázky rozděleny podle generové informace.

Slovo gender se používá k označení kulturně vytvořených rozdílů mezi muži a ženami. Je to sociální konstrukt a vzniká v průběhu socializace jedince (20).

3.1.2. Charakteristika souboru

Do výzkumu bylo zařazeno celkem 10 respondentů tzv. 3 rodiny (rodinou je míněna bezprostřední skupina sestávající se z otce, matky a dětí, kteří žijí pohroma) a 4 jednotlivci. Dvě ženy, které vlivem sociální události přišly o partnery a v současné době žijí samy a dva muži, kteří mají svojí rodinu, ale výzkum vzhledem k organizační náročnosti nemohl být uskutečněn v rámci celé rodiny. Celkem se tedy výzkumu zúčastnilo 5 romských žen a 5 romských mužů.

Charakteristiku souboru tvoří převážně romské rodiny žijící v Ubytovně pro neplatiče v Okružní ulici v Českých Budějovicích. Dále byli do výzkumu zařazeni dva respondenti, kteří nejsou obyvateli Ubytovny pro neplatiče, ale žijí na sídlišti Máj. Všichni respondenti žijí tedy ve městě.

Ubytovna pro neplatiče v Okružní ulici je jedním z romských ghett v Jihočeském kraji a vyznačuje se početným stavem romské komunity ve městě. Odhad romských obyvatel je zde 26-50 z toho 40% tvoří děti. Romové tu bydlí v holobytech se společnými sociálními zařízeními. Strukturu obyvatelstva netvoří pouze Romové neplatiči, ale také Romové, pro které nemá město dostatek sociálních bytů a Romové, kteří se často stávají obětí majitelů domů (53).

Sídliště Máj patří mezi romské lokality ohrožené sociálním vyloučením. Je charakteristické větší koncentrací romského obyvatelstva, které se sem po roce 1989 v důsledku privatizace hromadně přestěhovalo.

4. VÝSLEDKY

Následující kapitola se zaměřuje na popis dat a faktů, ke kterým jsem dospěla na základě položených rozhovorů. Vypovídají o tom, jak se cítí Romové v naší společnosti. Rozhovory byly uskutečněny během měsíce května a června. Každý

rozhovor trval průměrně 35 minut. Doba jednotlivých rozhovorů se však lišila vlivem zkušeností samotných respondentů. Musím říci, že všichni respondenti byli velice vstřícní a velmi otevřeně se k daným otázkám vyjadřovali. Během celého výzkumu nenastal žádný problém a vlastní dotazování proběhlo nad mé očekávání.

Otázky jsou rozděleny do čtyř oblastí:

- a) První oblast se zaměřuje především na názor a postoje romského etnika k soužití s většinovou společností.
- b) Druhá oblast se zaměřuje na problematiku samotného romského života v naší společnosti a dává prostor tématům jako je rasismus, diskriminace, činnost státních orgánů apod.
- c) Třetí oblast věnuje pozornost finančnímu zabezpečení Romů a možnosti zajištění jejich základních životních potřeb.
- d) Čtvrtá oblast zahrnuje názory Romů na možnosti řešení vzájemného soužití minority a majority.

Do výsledků jsou zahrnuta následující data:

4.1. Identifikační údaje respondentů

Do výzkumu bylo zařazeno celkem *10 respondentů* tzv. *3 rodiny* (rodinou je míněna bezprostřední skupina sestávající se z otce, matky a dětí, kteří žijí dohromady) a *4 jednotlivci*.

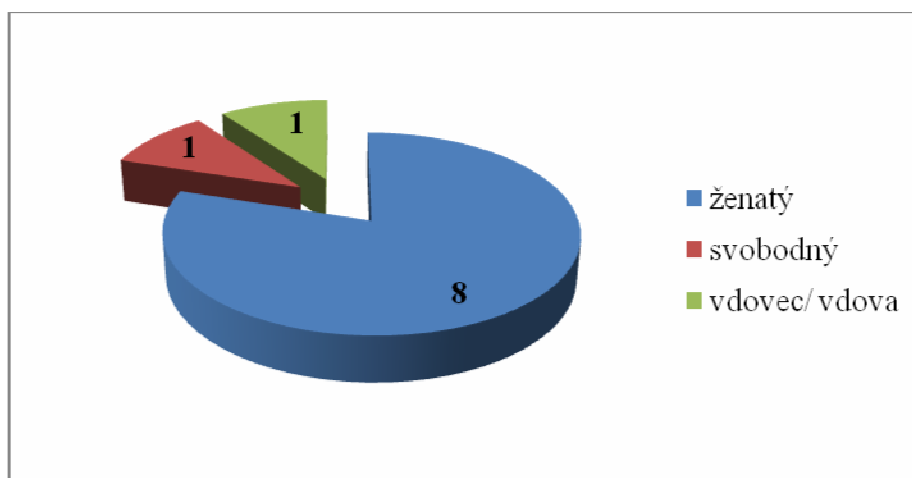
Celkový počet respondentů rozdělený podle pohlaví	muži	ženy
	<i>5</i>	<i>5</i>

Průměrný věk respondentů	37,9 let
Průměrný počet dětí připadající na jednoho respondenta	2,7 dětí

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.a. Graf: Rozdělení respondentů podle rodinného stavu

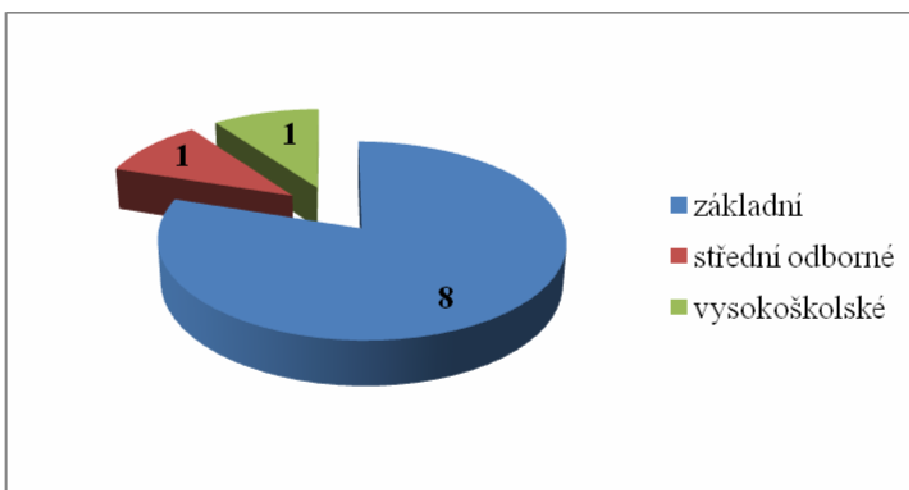
Celkem 8 účastníků výzkumu je ve svazku manželském, 1 respondent je svobodný a jedna účastnice výzkumu je vdova.

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.b. Graf: Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

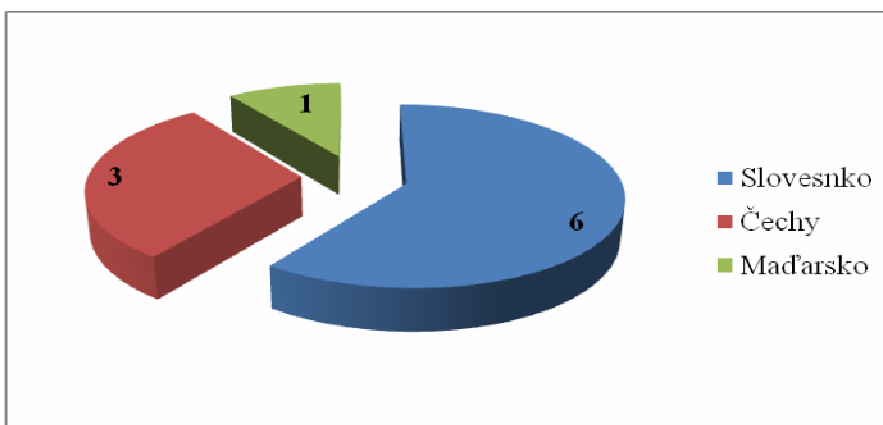
Celkem 8 respondentů uvedlo jako své nejvyšší dosažené vzdělání *základní*. Jeden respondent má *střední odborné vzdělání* a jeden z respondentů má *vysokoškolské*.

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.c. Graf: Rozdělení respondentů podle země původu

Z literatury píšící o romské problematice víme, že nejvíce Romů na našem území pochází ze Slovenska. Tento fakt, se také promítl v mém sledovaném vzorku romské populace. Celkem 6 respondentů uvedlo, že jejich rodiny pochází ze *Slovenska*, 3 respondenti uvedli *Čechy* a 1 respondent uvedl *Maďarsko*.

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.d. Rozdělení respondentů podle zdravotního stavu

Statistiky se shodují na tom, že zdravotní stav romské populace je mnohem horší než zdravotní stav populace majoritní. Důvodem mohou být hlavně nevyhovující bydlení,

špatná životospráva, nedostatečná hygiena a neschopnost či neochota pečovat o své zdraví (41).

Výsledky mojí výzkumné analýzy jsou velmi zajímavé z hlediska genderové informace. Všechny respondenty ženského pohlaví uvedli, že je jejich *zdravotní stav dobrý*. Toto tvrzení se také objevilo u dvou mužů, jinak se tři mužští respondenti potýkají se zdravotními problémy. Mezi zmiňovanými zdravotními problémy se objevil *diabetes mellitus, artoza, onemocnění jater, pohybová poranění horních končetin s následky* a jeden z mužů je také v *plném invalidním důchodu*.

4.1.2. První sledované oblast výzkumu

Zaměřuje se především na názor a postoje romského etnika k soužití s většinovou společností.

Národnost romských respondentů

Jaké je struktura romských respondentů podle národnosti, jsem se snažila zjistit na základě otázky č.1 *Kdybich se Vás zeptala, zda jste Čech nebo Rom, co byste mi odpověděli?* 6 respondentů se hlásilo k *romské příslušnosti*, 3 respondenti se považují za *Čechy* a 1 z respondentů uvedl *maďarskou národnost*.

Jak mluví naši Romové

Jakým jazykem mezi sebou lidé mluví, je jedním ze základních znaků jejich etnické identity (Říčan). Romština je jazyk, který má – jako každý jiný světový jazyk – potence se rozvíjet (Romové – o roma). Otázkou č.2 *Jakým jazykem doma mluvíte?* jsem zjišťovala nejen fakt, jaký vztah mají Romové ke svému mateřskému jazyku, ale také to, v jaké míře ho používají. Celkem 8 respondentů uvedlo, že používají i *český i romský jazyk*. Pouze 2 respondenti uvedli, že používají *pouze češtinu*. Romština jako jediný používaný jazyk se neobjevila u žádného z respondentů. To jen potvrzuje, že

Romové mají snahu používat jazyk většinové společnosti, což vede k jejich snadnějšímu začlenění.

Vztah české společnosti k romské minoritě očima samotných respondentů

Otázka č.3 *Jaký je podle Vás vztah České společnosti k Romům?* poodkrývá názor romských respondentů na soužití s majoritní společností. Z dostupné literatury a výzkumů víme, že vztah majority s Romy v naší společnosti charakterizuje chronické napětí, propukající občas v otevřené nepřátelství (42). Tento fakt potvrzují i sami Romové, kteří se zúčastnili rozhovorů. Všichni se jednoznačně shodují na tom, že vztah majority k romskému etniku je *špatný* (uvedlo všech 10 respondentů). Pouze 3 respondenti uvedli, že *chyby jsou na obou stranách*, tedy jak v českých občanech, tak i v těch romských. Romové hodnotí záporně především *rasismus*, ten zmínilo celkem 7 respondentů. Dále se objevovaly odpovědi typu: *předsudky české společnosti*, ty uvedlo 5 respondentů, *vysoký nárůst extremismu* (4 respondenti) a také se objevil názor, že *většinová společnost svádí problémy a vzájemné neshody pouze na romskou minoritu* (3 respondenti).

Přátelství Romů a neromů

Postoje jsou formovány na základě konkrétních zkušeností, ale promítají se do nich i sdílenou zkušeností tradované a generalizované názory daného společenství. Proto mě zajímalo, zda mají Romové přátele mezi neromy a to hlavně z toho hlediska, že při vytváření auto – a heteroobrazů je znalost nebo neznalost daného objektu velmi významným prvkem. Z celkového počtu 10 respondentů uvedlo osm, že *přátele mezi neromy mají*, většinou to byli *přátele z práce* (4 respondenti) a jedna respondentka má dokonce *neromské příbuzenstvo*. Zbylí dva respondenti žádné *přátele mezi neromy nemají*.

Lidé vyvozují z osobních a konkrétních zkušeností obecné hodnocení situací a na jejich základě formulují širší postoje k lidem. Toto tvrzení je patrné v následujícím textu.

Vztah Romů k majoritě

Jak se vy osobně díváte na Čechy? Co jim vytýkáte? Tato otázka volně navazuje na otázku č.3 a přináší informace o postojích a názorech romských respondentů na většinou společnost. Respondenti v této otázce dali přednost hodnocení celkové situace soužití před rozebíráním charakteru a vlastností obyvatel většinové společnosti, tedy Čechů. Romští respondenti vytýkají neromům *projevy nepřátelství, především pak nesnášenlivost, netoleranci a rasismus*. Takto negativně hodnotí chování za stany majority 7 respondentů.

Ženy ve větší míře (celkem 4), uváděly *diskriminaci* a objevil se také názor (2 respondenti), že *Češi nejsou soudržní a nepomáhají si, tak jako Romové*.

Respondenti také v souvislosti s touto otázkou (celkem 5) uváděly *strach z narůstajícího extremismu* a odkazovali na to, že ačkoliv tu žijí po mnoho generací, stále je majorita nebere jako plnohodnotné členy společnosti, ba naopak se staví na stranu násilí, výhrůžek a výsměchu.

V 80 % rozhovorů na toto téma se debata proměnila v *kritiku politického systému* naší země. Celkem 8 respondentů vyjádřilo nespokojenost s činností naší vlády. Podle jejich názoru je dostatečně nechráněná a s narůstajícím extremismem nic nedělá. Na mojí otázku, zda chodí k volbám mi zmíněných 8 respondentů odpovědělo, že *k volbám nechodí* a jako důvod většinou uvádějí, že oni *sami nedokážou situaci v naší zemi změnit*.

Jak vidí Romů majorita

Otázkou č. 6 *Co Vám vytýkají Čeští občané?* jsem chtěla zjistit, zda Romové vědí, jaké dobré nebo špatné vlastnosti jim členové majoritní společnosti přisuzují. Nebo jakým způsobem se o nich majorita vyjadřuje, popřípadě jaké k nim zaujímá stanovisko. V konečných výsledcích se neobjevila jediná pozitivní informace, kterou by Romové uvedli jako svojí přisuzovanou dobrou vlastnost. Naopak všechny odpovědi byly negativně laděny. Mezi negativními vlastnostmi zmiňovanými respondenty se nejčastěji vyskytly *špatné pracovní návyky* (6 respondentů), *špatné hygienické návyky* (5 respondentů), *zneužívání sociálních dávek* (4 respondenti) a *nepřizpůsobivost* (3 respondenti).

Rovné příležitosti

Během svého výzkumu jsem také chtěla zjistit, zda si Romové myslí, že mají stejné podmínky pro život v naší společnosti jako většinové obyvatelstvo. Romové se jednoznačně a to v celkovém počtu deseti respondentů shodli na tom, že *podmínky vůbec nejsou vyrovnané* a že Romům se v naší společnosti žije hůře. Rozdíly vidí zejména v *přístupu k zaměstnání* (7 respondentů), *rasistických útoků* (6 respondentů), je pro ně mnohem *obtížnější zajistit vzdělání pro své děti* (4 respondenti). Jeden z respondentů řekl velmi zajímavou věc sice, že *česká společnost neučí své děti, že tu žijí i jiné národy, a tak bude trvat ještě dlouhou dobu, než se podmínky přiblíží podmínkám většiny*. Současně všichni uvádí, že skutečnost, že jsou Romové, jim v naší společnosti *nepřináší žádné výhody* (10 respondentů). Naopak většinou se shodují na tom, že *být Romem v naší společnosti je mnohem těžší a přináší jim to více nevýhod než výhod*.

4.1.3. Druhá sledovaná oblast výzkumu

Zaměřuje se na problematiku samotného romského života v naší společnosti a dává prostor tématům jako je rasismus, diskriminace, činnost státních orgánů apod.

Romové si často stěžují, že nejsou v naší společnosti dostatečně chráněni a jejich život tak provází celá řada problémů. V zemích, jako je Česká republika, čelí Romové především vzrůstající agresi extremistických pravicových skupin. Oběti obvykle nevyžadují žádnou ochranu, protože od právního systému očekávají jen velmi malé zastání (13). Všechny výše zmíněné teze se potvrdily také ve výsledcích výzkumu a v následujících bodech jsou zpracovány.

Jak se Romům žije v naší společnosti? Cítí se u nás bezpečně?

Otázka č.7 *Jak se Vám u nás žije, cítíte se v naší společnosti bezpečně?* přinesla velmi zajímavé výsledky.

Ačkoliv mají romští obyvatelé většinou tendenci začlenit se do majoritní společnosti a chtějí žít společně, majoritní obyvatelstvo je stále plné předsudků a stále neusiluje o postupné plnohodnotné začlenění Romů. Toto tvrzení potvrzují také výsledky výzkumu. Pouze dva respondenti z deseti uvedli, že se jim v naší společnosti *žije dobře*. Nikdy se nesetkali s diskriminací a neromové jim žádné problémy nezpůsobují. Naopak většina respondentů uvedla, že se jim v naší společnosti *nežije dobře* (8 respondentů). Hlavními důvody jsou *obavy o budoucnost dětí, strach z narůstajícího extremismu a opakované rasistické útoky*. Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou velice zajímavé z hlediska genderu. Všechny respondentky ženského pohlaví (5) uvedly stejnou odpověď, tedy že se v naší společnosti *ne cítí bezpečně*. Na rozdíl od mužů, kteří ve větším množství uváděli kladnou odpověď (3 respondenti). Čtyři ženy také uvedly *osobní zkušenost s rasistickým útokem* a vyprávěly mi o tom, že ačkoliv napadení vidělo spoustu lidí, nikdo jim nepomohl.

Jestliže je možné, aby za bílého dne došlo k přepadení Roma, aniž by útočník narazil na odpor kolemjdoucích a jestliže se tyto případy podle výzkumů dokonce množí, pak demokracie očividně skomírá. Kam se poděla úcta k individualitě lidského života, svobodě a toleranci? Jako bychom zapomínali, že nezbytnou podmínkou každé liberální společnosti je neustálé ožívování vědomí, že *druzí jsou jiní než já* a přitom jejich názory a promluvy mají stejný a rovný význam (46).

Jsou Romové diskriminováni?

Tuto otázku často pokládám lidem ve svém okolí a musím přiznat, že z počátku mě velmi překvapovalo, když mi lidé řekli, že si to absolutně nemyslí. Dnes, když se podívám na výsledky veřejného mínění, mě už opravdu tato odpověď nepřekvapuje. Názor těch, kterých se diskriminace bezprostředně týká, je však jiný. Agentura pro základní práva zveřejnila výzkum, z něhož vyplývá, že 88 % Romů se domnívá, že je v České Republice diskriminováno a 47 % uvedlo, že se za poslední rok s diskriminací

osobně setkali. To konečně potvrzují i data získaná v mém výzkumu. Šest respondentů uvedlo, že má *s diskriminací osobní zkušenost*. Stejně jako v předchozí otázce, dominovali u kladných odpovědí ženy. Muži ve větší míře uvedli, že se *s diskriminací osobně nesešli*. Nejčastěji byli respondenti *diskriminováni v restauracích*, kde jim bylo *odmítnuto obslužení* a v některých případech *nebyli do podniku vůbec vpuštěni*, uvedlo celkem 5 respondentů. Dále si především ženy stěžovali na *diskriminaci svých dětí ve školách* (4 respondenti). Jako hlavní typ diskriminace pak uváděly *posměšky spolužáků* a objevil se i názor, že *ve škole je rasismus a diskriminace podporována*. K dalším místům, kde se Romové často setkávají s diskriminací, patří *úřady*, (4 respondenti), *nemocnice* (3 respondenti) a *obchodní domy* (1 respondent). Otázka č. 9 *Proč si myslíte, že jste byli diskriminováni?* reflektuje odpovědi Romů, kteří se jednoznačně v počtu 6 respondentů shodli na tom, že je majorita diskriminuje, protože *jsou Romové a mají jinou barvu kůže*.

Řešení diskriminace

Říčan ve své knize uvádí, že nepřítelem číslo jedna je pro Romy policista. To se jasně ukazuje i v odpovědích na otázku č. 10 *Nahlásili jste někdy případy diskriminace?* Pouze jeden z šesti respondentů, kteří se osobně setkali s diskriminací, uvedl, že takovou událost ohlásil. Ze svého postu se také snaží spolupracovat s ostatními Romy a pomáhat jim řešit krizové situace. To proč se Romové na státní orgány neobracejí a nemají v ně důvěru vysvětluje otázka č. 11 *Máte zkušenosti s Českou policií nebo soudy? Důvěřujete těmto orgánům?* Sedm respondentů uvedlo, že *důvěru nemají*. Jejich výrok ovlivnily hlavně jejich zkušenosti, kdy jsme spolu mluvili o *lhostejnosti*, o tom, že *pomáhají jenom bílým a že Romové nemají dovolání nikde*. Do diskuze také přispěl jeden z respondentů, který pomáhá Romům i tím, že je zastupuje u soudů, který mi vyprávěl o tom, že *tresty pro Romy nejsou adekvátní tomu, čeho se dopustili. Mnoho romských pachatelů, kteří spáchali první trestnou činnost, dostává podle jeho názoru mnohem vyšší tresty než pachatelé z majoritní společnosti*.

Dva respondenti uvedli, že *žádnou zkušenost s Českou policií a soudy nemají*, ale že se domnívají, že v případě problémů se na ně mohou spolehnout. Na moji otázku, proč si

to myslí, mi však nedokázali odpovědět. Jedna z respondentek uvedla, že domnívá, že *by ji policie pomohla* a také, že se na jejich pomoc může vždy spolehnout. Jako hlavní důvod tohoto přesvědčení uvedla, že se její manžel osobně znal s několika policisty a tudíž nemusí mít strach, že by ji v případě nouze nepomohli.

Odchod z České republiky jako jeden z následků diskriminace

V předchozím textu se často objevoval pojem extremismus, spojený převážně s negativním vnímáním života Romů v naší společnosti. Sílící extremismus a z něj vyplývající bezpečnostní rizika, která negativně ovlivňují situaci Romů, zvyšují i tendenci příslušníků romských komunit emigrovat do zahraničí, i když nelze jednoznačně konstatovat, že v rozhodnutí o odchodu z ČR hraje roli výhradně extremismus (65). Otázka odchodu Romů z České republiky byla také předmětem mého výzkumu. Z celkového počtu deseti respondentů uvažovalo o odchodu celkem šest z nich, ale pouze jedna rodina opravdu Českou republiku opustila. Hlavním důvodem jejich odchodu, bylo *zajistit pro svoji rodinu lepší životní podmínky a najít si zaměstnání*. Rodina, která Českou republiku opravdu opustila, žila dva roky v Anglii. Manželé mluvili o velkých rozdílech v postojích Angličanů k přistěhovalcům. Jsou prý velmi ochotní a přijali celou rodinu bez ohledu na jejich původ. Rodina zde žila integrována mezi běžné obyvatelstvo a nikdy tu neměli problémy. Jazyk se naučili a syn zde docházel do školy. Pochvalují si pomoc, vstřícnost a také týdenní výplaty, které jim umožňovali normálně žít. Po dvou letech se vrátili zpět do Čech. Důvodem jejich návratu byl špatný zdravotní stav jednoho z příslušníků rodiny. Na moji otázku, zda uvažují znovu o odchodu z Čech, mi odpověděli, že by se rádi opět do Anglie vrátili, ale mají strach, že by přišli o byt a ztratili by tak jedinou jistotu, kterou mají. Zbylým respondentům *bránilo v odchodu hlavně velké citové pouto, které mají se svou rodinou*. Jeden z respondentů neodešel z České republiky kvůli *zavedení vízové povinnosti*. Čtyři respondenti *o odchodu vůbec neuvažovali*, ačkoliv se jim v naší společnosti nežije nejlépe, jsou podle jejich slov velmi fixovaní na své rodiny a bylo by jim smutno.

4.1.4. Třetí sledovaná oblast výzkumu

Tato oblast věnuje pozornost finančnímu zabezpečení Romů a možnosti zajištění jejich základních životních potřeb.

Jak vychází Romové se svými příjmy?

Chudoba je považována nejen za stav nevýhodný pro jednice, ale i za stav nevýhodný pro společnost. V současné době bohužel dochází k prohlubování chudoby mezi Romy, což nikterak nepřispívá k jejich integraci. V rámci svého výzkumu mohu jediné souhlasit s výrokem, který popisuje v knize Romové a nacionalismus L.Thálová a sice, že Romové si v chudobě nelibují a stojí o to, aby žili důstojně. Měla jsem možnost navštívit několik romských domácností a mohu potvrdit, že všechny domácnosti byly čisté, uklizené a některé z nich velmi pěkně zařízené.

Otázka č. 11 *Jak vycházíte se svými příjmy?* vypovídá o situaci romských domácností, která vůbec není optimální. Devět respondentů uvedlo, že *se svými příjmy absolutně nejsou schopni vyžít*. Pouze jeden respondent uvedl, že *se svými příjmy vychází*, ale pouze v tom smyslu, že si nemusí půjčovat. Jinak podle jeho slov žije od výplaty k výplatě. Ostatní jsou odkázáni na *půjčky*, které výrazně oslabují jejich sociální situaci. Navíc mezi nimi hojně funguje *rodinná solidarita*, takže i když na tom někdo není finančně špatně, dostává se bezvýhodné finanční situace tím, že podporuje svojí rodinu.

Z výše zmíněnými skutečnostmi je nutné zdůraznit, že pouze čtyři respondenti mají trvalé zaměstnání.

S otázkou číslo 11 bezprostředně souvisí také otázka č. 12 *Máte nějaký systém hospodaření s penězi?* Pouze dva respondenti *mají vytvořený systém hospodaření se svými finančními prostředky*. Spočívá hlavně ve správném přerozdělování peněz na nejdůležitější věci potřebné k uspokojení základních potřeb rodiny. Ostatní respondenti uvedli, že *si musí peníze ve větší míře půjčovat nebo spoléhají na pomoc rodiny*.

Romové a sociální dávky

Velmi diskutovaným tématem v naší společnosti v souvislosti s Romy je zneužívání sociálních dávek. Nemohu sdílet názor většiny, že Romové zneužívají náš sociální systém, protože nechtějí pracovat. Za to, že máme nastaven demotivující sociální systém, naši Romové opravdu nemohou. Navíc, jak je patrné z výsledků mého výzkumu, nemají Romové téměř na žádné dávky státní sociální podpory nárok. Následující data jsou rozdělena mezi rodiny a jednotlivce, aby nedocházelo ke zkreslení výsledků. Ze tří rodin *pobírají dávky státní sociální podpory* pouze dvě. U nich se jedná o následující dávku – *přídavek na dítě*. V rámci jednotlivců pobírají sociální dávky pouze dvě ženy. V případě jedné jde o dávku vyplácenou z důchodového pojištění a jedná se o – *sirotčí důchod* v případě druhé ženy se znovu jedná o *přídavek na dítě*.

V souvislosti s výše uvedenými údaji jsem se nemohla zapomenout zeptat, jakým způsobem se Romové o dávkách dozvěděli a jaké mají zkušenosti s úřady. Ačkoliv šest respondentů uvedlo, že *mají s úřady dobré zkušenosti*, v žádné z jejich odpovědí se neobjevilo tvrzení, že by je samy sociální pracovnice informovaly o dávkách, na které mají nárok nebo že by jim pomohly s administrativní činností. Zbylí respondenti si stěžovali na *arogantní přístup pracovníků, které jim s ničím nepomohly a byly na ně sprosté*.

4.1.5. Čtvrtá sledovaná oblast výzkumu

Tato oblast zahrnuje názory Romů na možnosti řešení vzájemného soužití minority a majority.

Z odlišného vnímání každodenní interakce a problémů, které soužití přináší, plynou i diferencované názory na jeho řešení. Jak Romové, tak i občané majoritní společnosti vnímají, že si dobře nerozumějí.

Interpretace výzkumných dat je rozdělena do dvou oblastí. Nejprve mě zajímalo, jak by sami Romové mohli přispět ke zlepšení soužití s majoritou a dále jsem se Romů ptala, jak si myslí, že by mohla situaci zlepšit majorita.

Všichni respondenti se jednoznačně shodli na tom, že i Romové se *musí podílet na vylepšení vzájemného soužití*. Pokud shrnu výsledky výzkumu, mohu říci, že respondenti se shodli na tom, že by se Romové měli *více zapojovat do pracovního procesu* (7 respondentů), dále ve větší míře zdůrazňovali *důležitost vzdělání* (6 respondentů) a také se objevil názor, že by *neposlušní Romové neměli dělat ostudu spořádaným rodinám* (4 respondenti). Romové také uvedli, že se musí *více snažit pro vzájemné soužití něco dělat*.

Od majority naopak Romové očekávají *zlepšení dodržování lidských práv* (7 respondentů), *oproštění se od předsudků*, že jsou všichni Romové stejní (6 respondentů), *nastavení systému tak, aby měli všichni stejnou šanci* (4 respondenti) a *zabezpečit Romům ochranu před vzrůstajícím rasismem a extremismem* (4 respondenti).

Na závěr dotazníku byla zahrnuta otázka, *Myslíte si, že u nás došlo k posunu vnímání Romů ze strany majoritní společnosti?* S touto otázkou se většina z respondentů nedokázala poprat, v tom smyslu, že celkem osm respondentů mi řeklo, že na ni *nedokáže odpovědět*. Pouze dva respondenti uvedli následující informace. Oba se shodli na tom, že u nás *dochází k rapidnímu nárůstu extremismu* a naše vláda s tímto faktem nic nedělá. Jeden z nich dále zmiňuje *nárůst odchodu Romů do ciziny*, což podle jeho názoru svědčí o tom, že naše společnost stále inklinuje k negativnímu pojetí romské otázky.

4.1.6. Vybrané rozhory

Rozhovor 1

Přicházíme do rodiny, která na první pohled žije jako většina českých rodin. Byt je krásně uklizený, čistý, nově a moderně vybavený, ve dveřích nás vítá usměvavý tatínek a kolem nohou se mu batolí malé dítě. Ochetně a velmi vstřícně nás zve do svého bytu, nabízí nám čaj nebo kávu a usedá s námi k jídelnímu stolu. Společně se svojí ženou s námi velmi otevřeně mluví o každodenních problémech jejich společného života. Celá rodina na nás působí velmi dobře a atmosféra rozhovoru je ideální.

Kazuistika

Manželé A se poznali již na základní škole. Jejich manželství dnes trvá 17 let a vychovávají společně tři děti. Mají dva syny (2,14 let) a dceru (8 let). Celá rodina žije v Českých Budějovicích v Ubytovně pro neplatiče na Okružní, kam se přestěhovala od rodičů paní A. Důvodem byly nevyhovující a malé prostory. Na přidělení bytu od města čekají již třetím rokem. Jak sami říkají bydlení na ubytovně je nevyhovující kvůli nedostatečnému soukromí, hluku a jelikož byt není v jejich vlastnictví, nesmějí se pouštět do žádných jeho úprav. Celkové náklady za bydlení činí 5800,- Kč + ceny za energii a vodu.

V úvodu je ještě nutno zmínit, že pan A vůbec nevypadá jako Rom. Mám teď na mysli barvou jeho kůže. Možná Vám to přijde jako zbytečné, že o tom mluvím, ale v následujícím textu jednoznačně uvidíme, že ho naše společnost vnímá úplně jinak, ačkoliv je Rom stejně jako jeho manželka.

Identifikační údaje

Paní A :

- žena, stáří 31 let
- základní vzdělání
- zdravotní stav dobrý
- kuřačka
- v současné době na mateřské dovolené, tři děti
- víra v římskokatolickou církev
- rodiče pochází z Prahy a v současné době žijí v Českých Budějovicích
- společně se svojí rodinou žije v Ubytovně pro neplatiče na Okružní v bytě 2+1

Pan A :

- muž, 32 let
- základní vzdělání, nedokončené Odborné učiliště v oboru zedník
- víra v římskokatolickou církev
- zdravotní stav omezený, na obou rukách má umělé klouby, což mu podle jeho mínění znemožňuje pracovat, na částečný invalidní důchod nemá nárok, protože nesplňuje zákonem stanovené podmínky, především pak potřebnou dobu pojištění
- kuřák
- v současné době evidován na Úřadu práce, občas si přivydělává brigádami
- pochází z rodiny Olašských Romů, kteří přišli do ČR ze Slovenska a nyní trvale žijí v Českých Budějovicích
- společně se svojí rodinou žije v Ubytovně pro neplatiče na Okružní v bytě 2+1

Na moji otázku, zda jsou Češi nebo Romové jednoznačně a bez váhání odpovídají, že se v Čechách narodili a tudíž se považují za Čechy. Označení Cikáni neberou jako hanlivé, naopak je pro ně přirozenější než označení Rom.

V domácnosti rodiny A se mluví pouze česky, i když všichni její členové romštinu ovládají.

Český jazyk považují za velmi důležitý hlavně v souvislosti se vzděláváním jejich dětí. Oba se shodují na tom, že spousta romských dětí před nástupem do školy neumí a nerozumí česky, což brání jejich zařazení do klasické základní školy. Vzdělání svých dětí považují za velmi důležité a snaží se je maximálně podporovat. Děti mají k dispozici počítač, který podle pana A může zlepšit a rozvíjet jejich vědomosti.

O budoucnost svých dětí v této zemi se bojí. „Co z nich bude!“

Moje první otázky směřují k životu v naší společnosti. Pan A mi jednoznačně odpovídá, že se mu v naší společnosti žije dobře, protože je „splachovací“. Podle mého názoru to souvisí s tím, že na první pohled není patrné, že je Rom. Tuto skutečnost v zápětí potvrzuje i jeho manželka, která má velmi špatné zkušenosti s chováním majority. Osobně se setkala s odmítavou péčí v lékařských zařízeních, posměšky, opakovaně nebyla vpuštěna do několika podniků, byla napadena místními skinheady bez jakékoliv pomoci kolemdoucích, často se setkává s předsudky prodavaček, které se podle jejích slov na ní nalepí jako vosy. Její barva kůže bývá bohužel terčem posměšek od spolužáků i pro její děti, které mimochodem z důvodu patrné stigmatizace nechtějí ve škole uvádět adresu bydliště ubytovny na Okružní. Na moji otázku, zda se někdy obrátili na pomoc Policie ČR, kroutí hlavami. Nemají v tento orgán státní správy důvěru stejně, jako k soudům se kterými mají své zkušenosti. V současné době se odvolávají proti rozsudku Okresního soudu, který se snaží na základě nepřímých důkazů odsoudit pana A. Vypráví o chování soudce, který se jím vysmíval do obličeje a choval se k nim velmi podle jejich názoru velmi lhostejně. Všechny problémy řeší spíše v rodinném kruhu a snaží se nad nimi povznést v duchu „At' si každý myslí, co chce.“ Přesto, že nemají s neromy ty nejlepší zkušenosti najde se mezi nimi i pár přátel.

Při debatě o výtkách na adresu majoritní společnosti se obracejí především na náš politický systém, se kterým nejsou vůbec spokojeni. Zmiňují hlavně nespravedlnost v postizích chudých občanů versus nepostihnutelnost tunelářů, podvodníků apod.

Politici by si prý měli vyzkoušet žít jako oni. Ptám se jich na názor ohledně kauzy pana Čunka. Paní A odpovídá, že je to prasák, který sám pobíral sociální dávky a sestěhování Romů je podle ní naprostý nesmysl. „Co mají Romové dělat, když mají exekuce, nemůžou zaplatit nájem, protože jim sotva zbude na jídlo.“ V souvislosti s tímto tématem si povídáme o tom, že Romům v mnoha případech nezbývá nic jiného než krást a pan A přiznává, že i on byl nucen okolnostmi uživit svojí rodinu tímto způsobem.

Oba dva si velmi pochvalují činnost bývalého prezidenta Václava Havla, který se podle jejich slov pokoušel romskou otázku řešit.

Oba si velmi stěžují na politickou situaci v ČR, ale chodit k volbám považují za zbytečnost.

Protože je z našeho povídání patrné, že politický a sociální systém v naší zemi je pro tuto rodinu neobstojný, ptám se jich, zda někdy uvažovali o odchodu z České republiky. Dozvídám se, že měli možnost vyzkoušet si život ve Velké Británii a proto mě velice zajímá porovnání života zde a v naší zemi. Manželé A se rozhovoří o velkých rozdílech v postojích Angličanů k přistěhovalcům. Jsou prý velmi ochotní a přijali celou rodinu bez ohledu na jejich původ. Rodina zde žila integrována mezi běžné obyvatelstvo a nikdy tu neměli problémy. Jazyk se naučili a syn zde docházel do školy. Pochvalují si pomoc, vstřícnost a také týdenní výplaty, které jim umožňovali normálně žít. Rodina A žila v Londýně a Manchesteru.

A po dvou letech se vrátila zpět do Čech. Důvodem jejich návratu byl špatný zdravotní stav otce paní A. Pan A by se rád do Anglie vrátil, paní A se bojí, že by zde přišli o byt a ztratili by tak jedinou jistotu, kterou mají.

Na závěr padne i otázka z oblasti státní sociální podpory. Rodina pobírá nesledící dávky: *přídavek na dítě*. Na rozdíl od Policie ČR a soudu mají s úřady dobrou zkušenost. I když na moji otázku, zda s nimi někdo mluvil o tom, na jaké dávky mají nárok nebo zda jim někdo pomohl při vyplňování žádostí, odpovídají negativně. Paní A se prý v těchto věcech může spolehnout na svoji maminku, která ji vždy ochotně poradí

a pomůže. I když se oba shodují na tom, že klasický rodinný život, tak jak ho známe z historie, už dnes nefunguje. Rodina prý není tak soudržná jako kdysi a hlavní roli v tomto procesu prý sehrávají peníze. Kdo má peníze, myslí si, že je někdo a od svých blízkých se distancuje.

Rozhovor 2

Nápad udělat rozhovor s panem B, jsem dostala po několika rozhovorech, kdy jsem se o tom, jak se žije Romům v naší společnosti, moc nedozvěděla. Jako by jim bylo všechno jedno a nechtěli vůbec nic změnit.

Když mi pan B, přislíbil spolupráci, měla jsem velkou radost. Naše setkání proběhlo na netradičním místě. Byla to jeho velice útulná a příjemně vypadající kancelář. Celý rozhovor provázela velmi otevřená a vstřícná atmosféra.

Kazuistika

Identifikační údaje

Pan B :

- muž, stáří 39 let
- ženatý, 4 děti
- vysokoškolské vzdělání
- zdravotní stav dobrý
- v současné době pracuje jako KÚJČK
- pochází ze smíšené rodiny, rodiče pochází se Slovenska
- společně se svojí rodinou žije v Českých Budějovicích na sídlišti Máj v bytě 1. kategorie (4+1)

- nejvyšší hodnotou je pro něj prožít společně se svojí rodinou pěkný život, něco v životě dokázat a být platným

Moje první otázky směřují k tomu, zda se pan B. cítí spíše jako Čech nebo jako Rom. Jeho odpověď není jednoznačná. Vysvětluje mi, že pochází ze smíšené rodiny, ale inklinuje hlavně k Romům. Protože si uvědomuje, že pro integraci do většinové společnosti je nezbytný český jazyk a zároveň se snaží o udržení romštiny, používají doma jazyky oba tzv. český i romský.

Jelikož jsem se během své výzkumné činnosti setkala několikrát s problematikou peněz a úspěchu mezi Romy, nemohla jsem se zeptat, jak vnímají jeho pozici Romové. Jeho odpověď mě nikterak nepřekvapila. Vyprávěl mi o tom, že doba, kdy začal pracovat na úřadě, byla těžká. Romové ho brali jako svého nepřítele, nevěřili mu, že jeho cílem je jim pomoci. Záviděli mu vyšší pozici. Trvalo nějakou dobu, než získal jejich důvěru a dokázal jim, že jeho posláním je vylepšit jejich životní a sociální situaci.

Naše debata se začala upírat k soužití Romů a neromů a vůbec k celkové situaci Romů v České republice. Z hovoru pana B. byla patrná velké nespokojenost a strach z nárůstu extremismu v naší společnosti. V souvislosti s tímto nárůstem zmínil hromadné odchody Romů z ČR. Řekl, že je to opravdu ostuda a naprosto zarážející, že si nikdo neláme hlavu s tím, že od nás odcházejí rodiny, které tu žijí přes 500 let. Sám o odchodu z České republiky uvažoval. V roce 1998 byl rozhodnut společně se svojí rodinou odejít do Kanady. Cestu mu nakonec překazila vízová povinnost. Důvodem odchodu byla snaha lépe zabezpečit svoji rodinu.

Situaci v ČR dále hodnotí jako velmi špatnou. Upozorňuje na skrytý rasismus, který se skrývá v každém z nás a na to, že rodiče neučí své děti, že v naší společnosti žijí i jiné

národy. Navíc upozorňuje na upevňování předsudků v rámci rodiny (nevšímej si Romů, okradou tě apod.).

Ačkoliv pan B. vykonává vysokou pozici, má vysokoškolské vzdělání a žije spořádaný rodinný život i on se stal obětí rasismu. Vypráví mi o tom, že nebyl několikrát vpuštěn do restauračního zařízení a pokud ho tam náhodou pustili, nebyl obsloužen. Rád by se účastnil kulturních akcí, ale protože s nimi má špatné zkušenosti, radši se jde pobavit mezi své lidi – Romy. Několikrát také musel řešit situace šikany a diskriminace ve škole, kam docházejí jeho děti. Jedná se o mimochodem o základní školu. Podle jeho slov, se situace po jeho iniciativě zlepšila. Když se ho ptám, proč si myslí, že byl on a jeho rodina diskriminována, bez váhání odpovídá, že hlavním důvodem je to, že jsou Romové a že česká společnost nerozlišuje Romy a všechny hází do jednoho pytle. Na rozdíl od ostatních respondentům on je ten, který rasismus a diskriminaci ohlásil. Pomáhá hlavně ostatním Romům a to zejména svojí spoluprací s ČOI (Česká obchodní inspekce). Ze své pozice také využívá možnosti zastupování Romů před soudem. Oblast soudnictví je také jedna z mnoha, která v jeho ústech prošla kritikou. Zmiňuje vysoké a neadekvátní tresty pro romské pachatele. Českým soudům nedůvěřuje a nemá s nimi dobré zkušenosti.

Když se ho ptám na to, co my Češi nejčastěji vytýkáme Romům, začne mluvit o zneužívání sociálních dávek (mimochodem jeho rodina nemá nárok na žádnou sociální dávku) a obrovské romské nezaměstnanosti. Vypráví mi případy z praxe a zastává se Romům v tom smyslu, že většina z nich by ráda pracovala, ale bohužel je často v práci kvůli barvě kůže odmítnou. Otevírá také problematiku cizinců, kteří podle něho připravují o práci naše Romy. Zmiňuje také podstatnou věc sice, že Romové chtějí žít jako normální lidé a snaží se zabezpečovat svoje rodiny.

Na moji otázku, zda mu romství přináší nějaké výhody, jednoznačně odpovídá, že musí plnit povinnosti jako ostatní občané a v tom, že je Rom, žádnou výhodu nevidí.

Ačkoliv má přátele i mezi neromy, rodina pro něj znamená nepopsatelné a je to právě ona, na kterou se obrací se svými problémy.

Téměř v závěru našeho rozhovoru se začínáme bavit o finanční situaci jeho a jeho rodiny. Rodina prý vychází s příjmy dobře, v tom smyslu, že si nemusí půjčovat. Podle slov pana B., ale žije od výplaty k výplatě. Na sociální dávky nemají nárok a žijí tedy jen z jeho platu (manželka je v současné době nezaměstnaná). Když se ho ptám, zda mu někdo poradil, na co má nárok, nebo zda ho někdo o dávkách informoval, krčí rameny a odpovídá, že sám musel jít zeptat.

Na závěr se ho ptám, zda si myslí, že bychom mohli pro zlepšení situace soužití Romů a neromů něco udělat. Ať mi neromové, tak samotní Romové. Jednoznačně odpovídá, že ano. Poukazuje na multikulturní soužití, toleranci a na to, že by se Češi neměli uzavírat do sebe a měli by si uvědomovat, že svět není jen pro bílé. Naopak Romové by se měli více vzdělávat, integrovat se a vylepšit svoje chování.

Posun v romské problematice nespátřuje, vidí tuto situaci velmi negativně. Toto tvrzení dokládá zejména na zvyšujícím se nacionalismu a rostoucím extremismu. Obává se, že dojde ke studené válce mezi Romy a neromy.

Druhá část výzkumu je postavena na technice obsahové analýzy primárního dokumentu, kterým byly pro účel tohoto výzkumu zvoleny romské noviny *Romano hangos*.

Obsahová analýza patří mezi kvantitativní metody a je metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů **(16)**.

Byla vyvinuta ve čtyřicátých letech Bernardem Berelsonem a patří do pozitivistického modelu empirického výzkumu. Původně byla určena pouze k analýze obsahu masmédií, od doby jejího vzniku se však její používání rozšířilo do většiny vědních a společenských disciplín. Obsahová analýza je výzkumná metoda, která se snaží převést verbální text do měřitelné proměnné **(46)**.

4.2. Romové v tisku

Masmédia díky svému vlivu vytvářejí unikátní virtuální prostředí, které člověka vtahuje a pohlcuje, neboť mu dává iluzi spoluúčasti. Média sehrávají ve společnosti mnohé role. Baví, informují, vzdělávají a mimo jiné rovněž prezentují události, které následně tvoří dějiny státu, dějiny společnosti **(46)**.

V současné době jsou vztahy mezi etnickými menšinami a médii charakteristické konfliktem, spjitostí či změnou a sehrávají na základě své kulturní síly klíčovou úlohu při veřejné prezentaci nerovných sociálních vztahů a kulturní moci **(9)**.

Prezentací etnických menšin v médiích se zabýval holandský autor T. A. Dijk, ten také definoval pět tendencí charakteristických pro zobrazování menšin v denním tisku:

- a) Etnické minority jsou v tisku prezentovány podstatně méně často než majoritní populace.
- b) Články informující o menšinách bývají často spojovány s problémy, obtížemi či ohrožováním většinové společnosti, jejich hodnot, zájmů a cílů.

- c) Etnické minority jsou v tisku nahlíženy z pohledu majoritní populace, jejímž autoritám je poskytováno více prostoru a jsou zobrazovány jako důvěryhodnější zdroj než mluvčí minorit.
- d) Témata relevantní pro každodenní život etnických skupin a diskriminace v různých oblastech života jsou v majoritních médiích diskutována pouze minimálně, nevedou-li k problémům společnosti jako celku či nevyvolávají senzaci.
- e) Prezentace rasismu páchaného na etnických skupinách je systematicky podprezentována. Případy diskriminace bývají obvykle připisovány malým pravicovým skupinám a situovány do chudých oblastí. Rasismus elit nebo institucí je diskutován pouze zřídka (3).

4.2.1. Charakteristika vybraného periodika

Romano hangos (Romský hlas) je nejmladším romským listem na území České republiky. Vychází od roku 1999, jako konkurence a zároveň doplnění měsíčníku Romano kurko. Stálým šéfredaktorem a zároveň jedním ze členů, který stál u zrodu tohoto listu je Karel Holomek předseda Společenství Romů na Moravě a člen Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity (46).

Finanční podpora Romano hangos je zajišťována z více zdrojů, z nichž největšími přispěvateli jsou Nadace Rozvoje Občanské Společnosti (NROS) a fond na podporu národnostního tisku při Ministerstvu kultury (46).

Distribuce periodika skrze PNS se podle Raichové (2001) neosvědčila, a proto jsou noviny rozšiřovány převážně skrze státní správu, nevládní neziskové organizace a stálé odběratele. Vzhledem k tomu, že se odhaduje, že podíl romských i neromských odběratelů je přibližně stejný, snaží se redakce čtrnáctideníku připravovat takové články, o kterých se zajímá, že zajímají jak romskou, tak i majoritní společnost (46).

Jazykem, který v Romano hangos převládá je čeština. V romštině se objevují zejména povídky, básničky či jiná slovesná tvorba. Většina romských článků je souběžně

překládána do českého jazyka. První a druhá strana se věnuje aktuálním informacím ze života Romů. Další strany obsahují články převážně publicistického žánru. Mezi pravidelné rubriky těchto novin patří např. komentáře, rozhovory s významnou osobností, ankety, dopisy a ohlasy čtenářů. Poslední strana je věnována kulturním akcím, nabídkám služeb a práce apod.

4.2.2. Kritéria vybraného vzorku

Výběrový soubor méj analyzy je tvořen všemi čísly časopisu *Romano hangos* v roce 2008. Základní jednotkou výběru je článek. V rámci šetření tedy budou analyzovány obsahy jednotlivých článků. Proto, aby mohl být článek zařazen do obsahové analyzy, musel obsahovat sdělení o tom, jak vnímají Romové život v naší společnosti.

Do obsahové analyzy bylo zahrnuto celkem 9 vydání *Romano hangos*, která jsou volně přístupná na internetových stránkách těchto novin. Celkem bylo prostudováno 199 článků, které se nějakým způsobem dotýkají života Romů v naší společnosti. Nejvíce se vyskytovaly články publicistické, dále pak zpravodajské a objevily se také články literární.

4.3. Obsahová analyza obrazu života Romů v naší společnosti, tak jak je prezentována v romských novinách *Romano hangos*

Při obsahové analyze bylo prostudováno celkem 199 článků. Ty budou v následujícím grafu rozděleny podle četnosti výskytu jednotlivých témat. Výzkumný vzorek tvořily nejčastěji publicistické články (komentáře, ankety, rozhovory, reportáže, dopisy, apod.) a dále články zpravodajské. Do analyzy a do počtu článků nebyly zahrnuty inzeráty, kulturní programy ani reklamy.

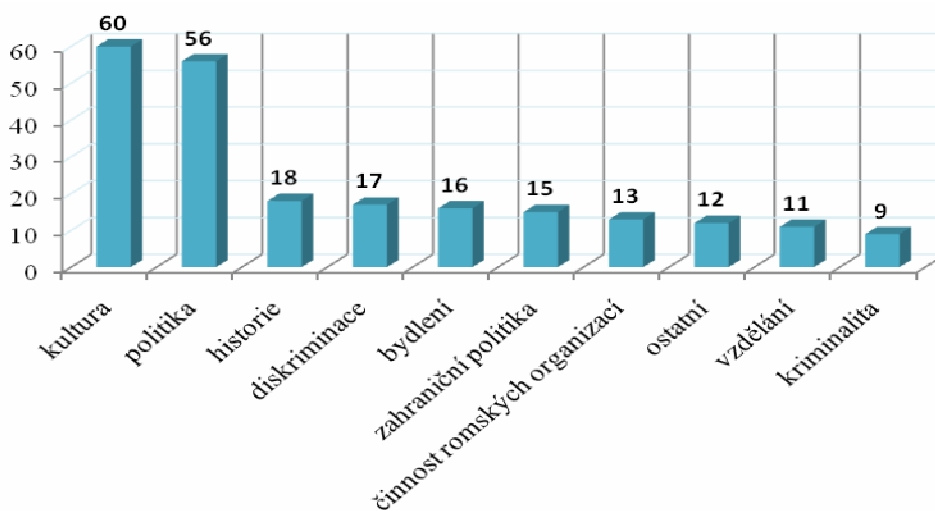
Pro účely mého výzkumu byly důležité zejména rozhovory, které vystihují vlastní vnímání a názor respondentů na život v naší společnosti. Přesto jsem chtěla zpracovat alespoň základní charakteristiky zkoumaného romského tisku. Proto budou v následujícím textu zpracovány analyzy četnosti výskytu jednotlivých témat, používaný jazyk a také obraz romské menšiny.

Protože předpokládám, že úhel pohledu na romskou problematiku bude v romském a většinovém tisku jiný. Rozhodla jsem se pro srovnání případu romské kriminality, tak jak byla otištěna v Romano hangos a jakým způsobem ji prezentovala většinová média.

4.3.1. Četnost výskytu jednotlivých témat

V rámci obsahové analýzy byly nejprve zanalyzovány jednotlivá témata a to z hlediska četnosti a dále z hlediska používaného jazyka. Hned v úvodu je nutné zmínit, že počet témat se neshoduje s počtem prostudovaných článků a to zejména z toho důvodu, že některé z článků přinášely širší obsah informací. Celkový počet témat zahrnutý v grafu je 220. Tyto témata jsou pak rozdělena do příslušných kategorií. Nejvíce článků representovalo romskou kulturu (60), dále se větší míře objevovaly témata politická (56), historická (18) a témata z oblasti diskriminace Romů. Zahrnuta jsou také interpretovaná data z oblasti bydlení, zahraniční politiky apod. Do sekce ostatní byla zařazena témata týkající se zdraví, zaměstnání, úmrtí apod.

Graf: Romano hangos - četnost výskytu jednotlivých témat (zdroj: vlastní výzkum 2009)

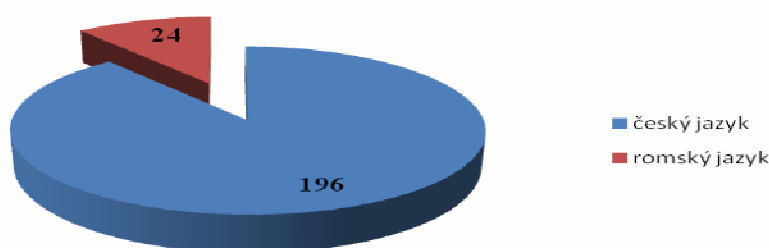

Zdroj: vlastní výzkum 2009

4.3.2. *Romano hangos* – používaný jazyk

Nejpoužívanějším jazykem je v případě *Romano hangos* čeština, která byla použita v 196 článcích. Romština měla své zastoupení pouze v 24 z nich. V romštině jsou psány zejména povídky, básničky či jiná slovesná tvorba.

Graf: *Romano hangos* – rozdělení článků podle použitého jazyka

zdroj: vlastní výzkum 2009

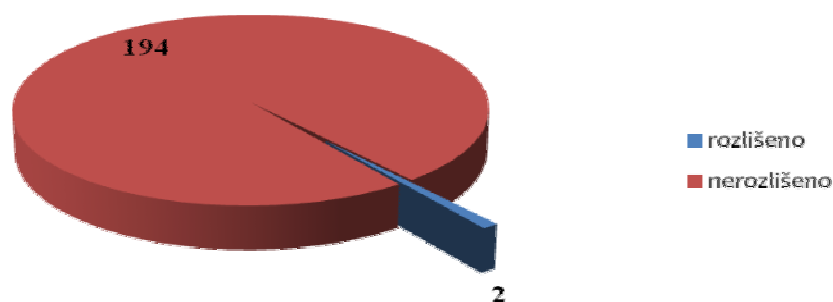
4.3.3. *Romano hangos* - *Prezentace romské menšiny*

Ladislav Goral upozorňuje na problém neznalosti zásadních rozdílů mezi romskou populací na českém území. Romové se dělí do několika skupin, které se od sebe liší nejenom společenským postavením, ale také kulturně, historicky, jazykově či žebříčkem svých hodnot. Navíc je pro některé skupiny charakteristické také to, že spolu navzájem nekomunikují, vzájemně se nestýkají a nevytváří manželství. Tyto rozdíly jsou tak obrovské, že není možné tuto pravdu zastírat zdánlivou antropologickou podobností (39). Tato neznalost pak způsobuje mnohé problémy, které vznikají jak v rámci společného soužití Romů s Romy, tak i v rámci soužití Romů a neromů.

V rámci obsahové analýzy *Romano hangos* mě tedy zajímalo, zda budou v článcích rozlišeny jednotlivé romské skupiny nebo budou podobně jako ve většinových médiích popisovány jako homogenní skupina.

V Romano hangos jsou Romové popisováni jako sjednocená skupina, které má stejnou historii, zvyky a kulturu. Z celkového počtu všech prostudovaných čísel z roku 2008 se objevila odlišnost romské skupiny pouze ve dvou z nich. Jednalo se o Olašskou skupinu Romů, kteří žijí na našem území.

Graf: Romano hangos - Rozlišení romských skupin žijících na našem území v jednotlivých člancích

zdroj: vlastní výzkum 2009

4.3.4. Romano hangos – kriminalita

Kriminalita Romů je téma mezi neromy velice populární, zejména pak mezi rasisty, kteří ovšem generalizují a přehánějí. Neromští přátelé a obhájci Romů se soustřeďují na vysvětlování a omlouvání vysoké romské kriminality, zdůrazňují vinnu neromů na tom, do jakého stavu se Romové jako celek dostali.

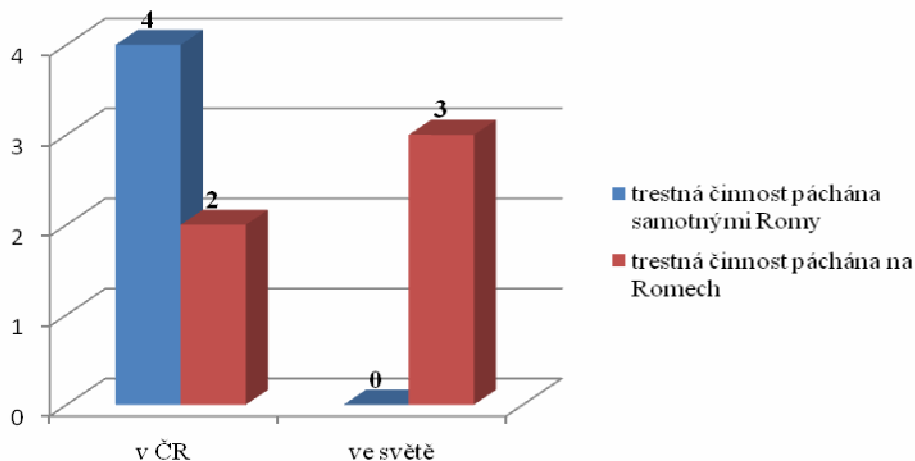
Statistiky jsou hroživé, odhaduje se, že 20-30% ekonomicky aktivní romské populace získává prostředky k obživě nelegálně. Nejnápadnější podíl 80% mají Romové

na loupežných přepadeních. Nejzřetelnější příčinou je bezpochyby vysoká nezaměstnanost, jež vede k tzv. sociální kriminalitě.

I když byla diskriminace až na posledním místě v četnosti vyskytovaných témat, zajímalo mě, jak jsou případy vyobrazovány. Předpokládám, že bude ve větší míře převažovat kriminalita páchaná na členech minoritní společnosti. Zároveň bych ráda porovнала případ kriminality, který byl vytištěn v Romano hangos s tím, jak ho prezentovaly většinová média.

Kriminalita Romů a neromů se objevila celkem v devíti článcích. Z toho čtyři články reprezentují kriminalitu páchanou samotnými Romy a zbylých pět popisuje kriminalitu, která je páchána na členech romské minority. V případě trestných činů, kde pachatel je Rom se jedná hlavně o krádeže, napadení a přepadení. U většinové společnosti se jedná zejména o vraždy a napadení. Je nutné zmínit, že případy, ve kterých došlo k spáchání trestného činu na Romech, pochází ve větší míře z ciziny (3 případy).

Graf: Romano hangos – rozdělení trestné činnosti podle aktéra trestního činu a místa spáchání

zdroj: vlastní výzkum 2009

Významný počet článků týkajících se romské populace je věnován tématu kriminality. Média osvětlují Romy jako domnělé kriminálníky, zdůrazňují etnicitu pachatelů, čímž romskou populaci obecně stigmatizují. V tisku naopak chybí pozitivní zprávy z romského života.

4.3.4.1. Srovnání zobrazení případu romské kriminality v romském na neromském tisku

Neromská média většinou zobrazují Romy, jako homogenní skupinu a vykresluje její sociální, ekonomické, pracovní apod. problémy. Jen stěží objevíme v neromských novinách článek o tom, co se Romům povedlo, jen stěží se v deníku objeví pozitivní informace a pokud takové články najdeme je jich opravdu minimum. Výzkumy, které proběhly v Maďarsku v roce 1994, jasně ukazují, že většinová média zobrazují Romy jako celek, s nímž má majorita velké problémy. Na základě dvou analýz byly zpracovány výsledné informace, které bych ráda v následujícím textu interpretovala. Analýza p. Barnátha a p. Missing byla založena na výzkumu dvou médií (romských a neromských) a její výsledek měl ukázat, jakým způsobem prezentují Romy většinová média a zároveň, jak romská inteligence zobrazuje Romy ve svých denících. Výsledky ukázaly, že nejčastější a nejoblíbenější témata článků, píšící o romském etniku obsahují konflikty, kriminalitu a kulturu. Kriminalita se objevila ve 25 % článků.

Dále byla v každém čtvrtém článku zmínka o etnických konfliktech a v každém pátém článku byla probírána sociální situace Romů a jejich chudoba (19).

4.3.4.2. Obraz Romů v romském a většinovém tisku

V následující analýze je rozebrán jeden z článků Romano hangos, který přinášel informace z oblasti kriminality a následně je porovnán s článkem ve většinovém tisku, který přinášel stejnou informaci.

Jedná se o případ krádeže bronzových destiček z Památníku Terezín. Policie obvinila z tohoto trestného činu 29letého muže z Mostu.

Pojďme se podívat, jak o tomto činu informovala jednotlivá média. V rámci porovnání byl vybrán článek iDnes, který je volně přístupný na internetu a článek, který vyšel v dubnovém čísle Romano hangos.

Oba články jsou uvedeny v celém znění, tak jak byly předkládány čtenářům.

Článek č.1 Romano hangos

Kovové jmenovky ukradené z památných hrobů židovských obětí v Terezíně byly zcizeny a posléze nalezeny v jedné výkupně surovin. Pachatel tohoto nechutného činu byl dopaden. V mnoha novinách byla zveřejněna fotografie pachatele. Nemíníme vyvolávat vášně, ale smutně konstatujeme, že mimo jakoukoliv pochybnost je pachatelem Rom. Doktorka Jana Horváthová, ředitelka Muzea romské kultury, na dotaz, jak se srovnává tento čin s vyhlášenou úctou Romů k mrtvým, odpověděla, že tento člověk je demoralizovaný kriminálník a s romskou tradicí nemá nic společného.

Článek č.2 iDnes

Policie dopoledne oznámila, že včera zadržela muže, kterého podezírá z odcizení bronzových destiček z Památníku Terezín. Ještě odpoledne ho obvinila z trestného činu krádeže. "Podezřelým je 29letý muž z Mostu. Je umístěný v policejní cele a po jeho obvinění bude podán podnět na vzetí do vazby," uvedla mluvčí litoměřické policie Alena Romová. V tiskovém prohlášení pochválila mluvčí především práci chomutovských policistů. Další informace o pachateli ale neuvěděla s tím, že vyšetřování ještě nebylo ukončeno. Podle agentury ČTK policisté muže zadrželi ve středu ve 22:30. Tedy krátce poté, co v pořadu Na stopě v souvislosti s krádežemi na terezínském hřbitově veřejnost požádali o pomoc s pátráním po devětadvacetiletém Miroslavu Daňovi z Mostu. Podle policie se však jednalo o shodu náhod a s pořadem to

nesouviselo. Že je podezřelým právě Daňo, potvrdila nakonec mluvčí policie redaktorovi iDNES.tv.

Rozbor článků

Ústřední informace: podle mého názoru je v obou článcích dobře vystižena podstata problému, ke kterému došlo. Článek č.1 uvádí více informací o samotném trestném činu viz doplnění - *kovové jmenovky ukradené z památných hrobů židovských obětí v Terezíně byly zcizeny a posléze nalezeny v jedné výkupně surovin.* Článek č.2 se zaměřuje především na pachatele. Popisuje věk, bydliště, informace o pátrání po podezřelém, místo umístění pachatele a dále uvádí přesný čas pachatelova zadržení.

Podle mého názoru se Romano hangos na celý případ dívá daleko kritičtěji než iDnes. Toto tvrzení dokládají následující úryvky z článku č.1 - *pachatel tohoto nechutného činu byl dopaden, mimo jakoukoliv pochybnost je pachatelem Rom, tento člověk je demoralizovaný kriminálník a s romskou tradicí nemá nic společného.* Domnívám se, že k zlepšení celkové situace mezi Romy a neromy je velice důležité, že romský deník neomlouvá skutečnosti, které se staly a dokáže informovat i o negativních stránkách chování příslušníků svojí minority.

Zatímco článek č.1 spojuje trestný čin s historickými událostmi a poukazuje na romskou tradici úcty Romů k zemřelým, článek č.2 ohavnost trestního činu nijak nekomentuje. Ve svém obsahu zato nezapomíná ohodnotit činnost Policie ČR, která měla velké zásluhy při dopadení pachatele. Když si ale přečtete článek až dokonce, zjistíte, že v závěru se nachází rozpor mezi tím, kdo vlastně pachatele pomohl dopadnout.

Identita pachatele: je velice zajímavé, jak je v těchto článcích prozrazena identita pachatele. Zatímco článek č.1 odhaluje pachatele přímo - *smutně konstatujeme, že mimo jakoukoliv pochybnost je pachatelem Rom,* v textu neromských novin se s tímto faktem nesetkáte. Pachatele jako příslušníka romského etnika odhaluje fotografie (velikost 14x13 cm), která je hned v úvodu celého článku a která jasně dokazuje jeho původ.

4.3.5. Romano hangos – vybraná témata, která osvětlují život Romů v České republice

V následujícím textu jsou zpracována témata, která úzce souvisí se životem Romů v naší společnosti. Byly také předmětem mého terénního výzkumu a u respondentů vyvolaly velký ohlas v souvislosti s nebezpečným životem v naší společnosti. Jedná se především o rasismus a extremismus, který v naší společnosti představuje novou hrozbu. Ve vztahu k romským komunitám je nejrizikovějším druhem extremismu *pravicový extremismus*, který se v posledních letech šíří a radikalizuje (65).

Za velmi nebezpečný jev je nutné považovat, pokud je veřejnost, nebo alespoň její podstatná část k projevům extremismu lhostejná, nebo s ním dokonce sympatizuje. V tomto případě jde o nebezpečný, protispolečenský jev, který může vést k sociálním konfliktům, a dokonce i k politické destabilizaci.

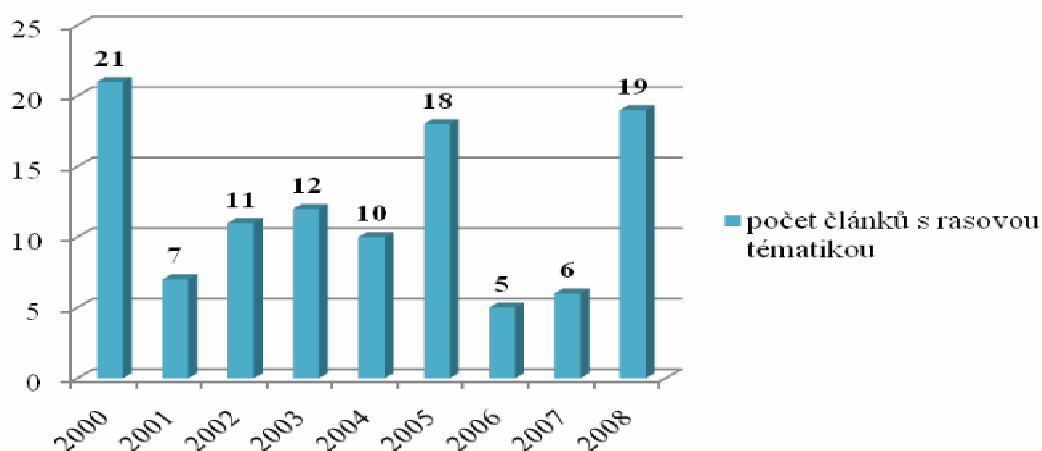
To, že se u nás extremistické aktivity posunuly až do podob vojenských bojůvek, svědčí o tom, že extremistům se v České republice daří.

4.3.5.1. Extremismus a rasismus

Počet článků, které se zabývaly extremismem a rasismem, je pro rok 2008 z celkového počtu 196 příspěvků 19. Adéla Badánová, zpracovala ve své bakalářské práci, analýzu obrazu Romů v romském čtrnáctideníku *Romano hangos*. Jednou ze zkoumaných oblastí byl také vývoj prezentace rasového násilí páchaného na Romech.

V následujícím grafu jsou použity výsledky jejího výzkumu s doplněním mého výzkumu, který doplňuje vývoj rasového násilí uvedeného v *Romano hangos* pro rok 2008.

Graf: Romano hangos- počet článků pojednávajících o rasovém násilí

zdroj: vlastní výzkum 2009

Jak je z grafu patrné, počet článků o rasovém násilí se rapidně zvýšil. Důvodem může být fakt, že v roce 2008 byl završen proces celkové proměny pravicově extremistické scény. Členové strany se snaží více zpřístupnit své hnutí veřejnosti a získat tak co nejširší okruh sympatizantů.

Dělnická strana ve snaze být atraktivnější i pro militantně orientované jedince, zahájila 1. února 2008 činnost Ochranných sborů Dělnické strany jako bezpečnostní složky strany, která má nejen chránit stranické funkcionáře a plnit pořadatelskou roli při veřejných akcích, ale i monitorovat místní problémy v regionech a pomáhat občanům (65).

Majorita, která je známá vysokou netolerancí zejména k romskému etniku, sympatizuje s činností extremistických stran, které se zaměřují zejména na problematiku soužití majority s romskými komunitami a nabízejí většinové společnosti svá pseudořešení

romské otázky. Důkazem tohoto tvrzení je vzrůst volebních hlasů např. pro Dělnickou stranu.

Extremisté mají podporu ze strany většinového obyvatelstva, a proto se také zvyšuje počet akcí, které jsou namířeny proti romským komunitám. Nebezpečným trendem na těchto akcích je sílící násilí výpady vůči místním romským komunitám, jejichž bezpečnost je vážně ohrožena.

Obsahová analýza článků, které popisují rasové násilí, ukázala, že nejčastějším tématem roku 2008 bylo řešení situace na litvínovském sídlišti Janov. Tam zamířili v polovině roku 2008 pravicoví extremisté ve snaze vyřešit soužití majority s problematickými Romy.

Výběr několika titulků:

„ Janov 17.11. neonacistům roste chuť “

„ Program na Romy v Janově nevyšel. Zatím “

„ Policie před neonacisty ustupuje“

4.3.6. Odchod Romů z České republiky

Sílící extremismus a z něj vyplývající bezpečnostní rizika, která negativně ovlivňují situaci Romů, zvyšují i tendenci příslušníků romských komunit emigrovat do zahraničí.

Odchod Romů do zahraničí byl také jednou ze zkoumaných oblastí mého terénního výzkumu. Interpretovaná data ukázala, že z celkového počtu deseti respondentů uvažovalo o odchodu celkem šest z nich a jedna z rodin opravdu Českou republiku opustila. Hlavním důvodem jejich odchodu, bylo *zajistit pro svoji rodinu lepší životní podmínky a najít si zaměstnání.*

Odchod Romů z České republiky do zahraničí byl také zmíněn v Romano hangos. Celkově byla tomuto tématu věnována pozornost vzhledem k obavám o znovuzavedení

vízové povinnosti do Kanady. (Tyto informace jsou z loňského roku. Kanada s platností od 14.7.2009 znovu víza zavedla.)

V následujícím textu budou zpracovány rozhovory s Romy, kteří vyjadřují svůj názor na odchod romské populace z České republiky. Celkem bylo zpracováno šest rozhovorů. V prvních pěti je sledovanou zemí Kanada a v posledním, je vybranou zemí Nový Zéland. Výzkumný vzorek tvoří v rozhovorech pouze muži.

První články obsahují sdělení o tom, kde leží příčiny romské emigrace do Kanady. Tyto příčiny, které zhodnotili čtyři dotazovaní, jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka: Romano hangos: Důvody odchodů Romů z České republiky

Důvody odchodů Romů z České republiky podle dotazovaných v rozhovoru pro Romano Hangos
K odchodu je nutí čeští politici a narůstající extremismus
Obava o vlastní život a o život svých blízkých
Nefunkčnost českého právního systému
Diskriminace na trhu práce
Lepší životní podmínky
Rasová diskriminace

Zdroj: vlastní výzkum 2009

Zbylé dva rozhovory jsou zpracovány ve formě kazuistik, protože obsahují vlastní zkušenost dotazovaných s odchodem z České republiky a přináší mnoho zajímavých informací.

Vybrané rozhory:

Rozhovor 1

Kazuistika

- Identifikační údaje:
- muž
 - 51 let
 - rodina pochází ze Slovenska
 - v současné době žije již desátým rokem se svojí rodinou v Kanadě

V České republice se mu žilo dobře. Za komunistů měl práci, všude ho pustili, a pokud existoval nějaký rasismus, tak pouze skrytý.

V roce 1989 se hodně věcí změnilo. Došlo k velkému nárůstu rasového násilí a nesnášenlivosti. Najednou se nemohl nikde uplatnit a potýkal se s problémy, které mu způsobovali skinheads.

V roce 1997 se rozhodl před tímto nebezpečím utéct do Kanady. Neviděl již jiné východiska, jak vyřešit svůj problém s rasismem. Rodina ho v jeho kroku velmi podporovala a stála při něm.

V Kanadě se cítil velmi dobře, i když začátek byl těžký. Život tady mu vyhovuje, v žádném případě zde nedochází k rasismu a místní lid charakterizuje jako vynikající. Nyní již zde žije deset let.

Práci v Kanadě získal lehce a rychle. Nikdo se tam nedíval na to, jestli je Rom nebo ne. Také jeho dcera nastoupila do normální základní školy, kde se jí učitelé ochotně věnovali. Neměla žádný problém s jazykem a dnes podle jeho slov mluví jako rodilá Kanadanka.

Na otázku, jak by charakterizoval politický systém v České republice, konstatuje, že naše politika bere lidem vše a dál už se nezajímá, co s těmi lidmi bude dál, když je např. vyhodí na ulici. Kanada prý na rozdíl od České republiky dělá politiku pro lidi.

Rozhovor 2

Kazuistika

- Identifikační údaje:
- muž
 - 47 let
 - v současné době žije na Novém Zélandu

V roce 1999 odešel pan K se svojí rodinou do Aucklandu, kde nyní všichni společně žijí deset let. Z České republiky odešel kvůli rasismu a kvůli tomu, že pro Romy není v ČR bezpečno. Situace na Novém Zélandu je s naší zemí nesrovnatelná. Žije zde mnoho národností, takže jste tu člověk jako každý jiný. Společně s jeho rodinou tu žije dvacet romských rodin.

Situaci v ČR charakterizuje jako velmi špatnou. Pozastavuje se na situaci v Janově, kritizuje ministra Langeru a mluví o tom, že kdyby nezakročila v Litvínově policie, gádžové by Romy pozabíjeli.

V závěru rozhovoru otvírá otázku, která koluje o Romech v zahraničí, a sice že Romové, kteří opouští Českou republiku, spoléhají na to, že nové zemi nebudou muset pracovat a budou žít pouze ze sociální podpory. Toto tvrzení vůbec není pravda, na Novém Zélandu se snaží pracovat úplně každý. Mluví také o náročném procesu žadatelů o azyl. „ V azylové proceduře, tě vyslychají, jako bys někoho zabil“.

Do České republiky už se vrátit nechce, doma je prý v Aucklandu. Nesnesl by, jak na něj bylo kdysi v ČR pohlíženo a také už by se nechtěl setkávat s rasismem, který kdysi znepríjemňoval jeho život.

Na závěr rozhovoru, konstatuje: „ *Doma můžeš být oblečený jak velký pán a v kapse můžeš mít plno peněz, furt budeš jen špinavý cikán*“.

Když se podíváme na důvody odchodu, které uvedli respondenti mého terénního výzkumu a porovnáme je s výsledky, které uváděli dotazovaní v novinách Romano hangos, najdeme tu spoustu společných znaků. Co je, ale v rámci spojení těchto dvou analýz zajímavé, je fakt, že respondenti terénního výzkumu, byli především lidé s nízkou životní úrovní a také lidé s nízkým dokončeným vzděláním. Naopak dotazovaní v Romano hangos, byli lidé s vyšším dosaženým vzděláním a lepším životním standardem. Interpretovaná data však jasně vypovídají o tom, že ačkoliv jedna skupina dotazovaných je lépe integrovaná než ta druhá, obě dvě se potýkají se stejnými problémy a obě dvě vidí stejné příčiny odchodu Romů z České republiky.

5. DISKUZE

Odhaduje se, že v Evropě žije asi 8 milionů Romů. V České republice tvoří Romové početně nejvýznamnější etnickou menšinu (3% populace). Ačkoliv žijí Romové na našem území již několik staletí, jsou pro naprostou většinu obyvatel stále neznámí a často jsou přijímáni jako negativně se chovající celek.

Romské komunity čelí často celým komplexům problémů. Tyto problémy jsou zřídka izolovány jeden od druhého, naopak, jsou propojeny a navzájem se ovlivňují. Milióny Romů žijí ve velmi špatných podmínkách.

Cílem diplomové práce nebylo získat informace o tom, jak majorita vnímá Romy, ale jak vnímají život v naší společnosti sami Romové.

Výzkumná data byla získávána na základě kvalitativního a kvantitativního výzkumu. V rámci kvalitativního výzkumu byly provedeny položené rozhovory, které se uskutečnily ve vybraných romských lokalitách v Českých Budějovicích. Výzkumu se zúčastnilo celkem 10 respondentů tzv. pět žen a pět mužů. Zkoumaný vzorek romské populace byl rozdělen na tři rodiny a čtyři jednotlivce. V některých vyhodnocovaných datech, musel být brán na tuto skutečnost ohled, aby nedošlo k následnému zkreslení interpretovaných dat. Jejich výběr byl naprosto náhodný.

Další část výzkumu je založena na obsahové analýze romských novin *Romano hangos*. Informace o životě romských rodin v české společnosti, byly získávány prostřednictvím interpretace článků, zveřejněných v tomto čtvrtletníku.

První výzkumné otázky se týkaly národnosti respondentů a užívání romštiny.

Příslušnost k etnické skupině, ať už objektivně fungující (ve smyslu svébytné funkční kultury sdílené všemi jejími členy), subjektivně konstruované (ve smyslu aktivního prožívání etnické identity) či konstruované zvnějšku (ve smyslu připisování určitých atributů ze strany majority), je jak na úrovni praxe sociální politiky, tak na úrovni teorie a výzkumu vnímána jako výrazný rizikový faktor. Kde hledat interpretaci tohoto faktu? Jedna z nich staví na kulturních specifikách etnických skupin, které jsou v nesouladu

s požadavky majoritní společnosti, v extrémním případě jsou s jejími hodnotami a normami v rozporu (55).

Většinová společnost stále nevnímá Romy ani romskou kulturu jako přínos a obohacení. To vede u některých Romů k tomu, že prožívají konflikt vnímání sama sebe jak Roma/Romky nebo jako Čecha/Češky. Důkazem toho je například počet Romů, kteří se hlásí ke své národnosti při sčítání lidu (65). Proto mě v úvodu výzkumu zajímalo, jestli se respondenti cítí být spíše Čechy nebo Romy. Je zajímavé, že celkem sedm respondentů z deseti uvedlo, že jsou Romové. Ačkoliv právě při posledním sčítání lidu se k romské národnosti přihlásilo necelých 12 tisíc, tj. pouze 0,1% všech obyvatel. Tento fakt by mohl nasvědčovat o posílení romské identity.

Aktivní postoje k integraci do naší společnosti potvrzují Romové také v otevřenosti ke kontaktům se členy majoritní společnosti. Celkem osm respondentů uvedlo, že má přátele mezi neromy.

Dalším důležitým prvkem pro integraci do majoritní společnosti je znalost jazyka. Interpretace výzkumných dat ukázala, že Romové používají v domácnostech romštinu i češtinu (8 respondentů), pouze dva dotazovaní uvedli, že doma mluví výhradně česky a romština jako samostatný jazyk se neobjevila ani v jedné z odpovědí. To jen potvrzuje výzkumnou studii Libora Prudkého, který se zabýval soužitím majoritní společnosti s Romy. Podle jeho výsledků je čeština a romština používaným jazykem v 70% dotazovaných rodin. Z těchto skutečností vyplývá, že Romové se opravdu snaží používat jazyk majoritní společnosti a jsou si dobře vědomi, že je to cesta k lepší integraci do naší společnosti. Důležitost znalosti českého jazyka si uvědomují i v souvislosti s nástupem svých dětí do školy. Během výzkumu jsem zjistila, že školou povinné děti ze zkoumaného vzorku romského obyvatelstva navštěvují normální základní školu. Ačkoliv se u nás objevuje názor, že Romové si necení vzdělání a školu vnímají především jako represivní instituci (Říčan, 1998), musím konstatovat, že všechny rodiny a jednotlivci se kterými jsem se setkala, dbají na vzdělání svých dětí, protože si moc dobře uvědomují, co je v životě čeká. V mnoha případech si samozřejmě rodiče stěžovali na nepřátelské chování jejich spolužáků, a popisovali mi, že děti se ve

škole necítí dobře. Moc se mi ale líbilo, že pravidelně do školy vyražejí a snaží se tyto případy řešit. Zároveň mě moc potěšilo, že se až na jeden případ setkávají s tím, že se situace zlepšuje a škola s nimi spolupracuje.

Když se však podíváme na nejvyšší dokončené vzdělání rodičů, dostáváme se k závažnému problému, kterým je dlouhodobý trend nízké vzdělanosti ve srovnání s majoritní společností. Když si shrneme výsledky dotazovaných, tak z deseti respondentů má pouze jeden střední odborné vzdělání a jeden tazatel dokonce vysokoškolské vzdělání. I když se v posledních letech vzdělanost Romů zlepšuje, stále bohužel nedochází k zastavení mezigenerační reprodukce vzdělanostní úrovně, kdy romské děti doposud svým dosaženým vzděláním nepřekonaly své rodiče. Kromě překážek vyplývajících z přirozeného domácího prostředí dětí, zde existují i strukturální bariéry v českém vzdělávacím systému, v němž chybí mechanismy, které by zmírňovaly působení znevýhodňujících faktorů (65).

S nedostatkem vzdělání souvisejí samozřejmě další problémy, které zapříčiňují sociální vyloučení Romů. Jedním z nich je vysoká nezaměstnanost, ta v České republice u romské populace dosahuje až 95% (52) a přináší našim Romům chudobu a vyloučení z mnoha oblastí jejich života (např. z kvalitního bydlení, vzdělání, z aktivního trávení volného času, atd.). Z našich respondentů vykonávají stálou pracovní činnost pouze čtyři. Strategie jak si vydělat na živobytí se různí podle okolností. I u výzkumného souboru se lišila. Často o ní však respondenti nechtěli mluvit nebo to vyznělo tak, že je chronická chudoba nutí ke kriminálním činům.

Úspěšnost Romů a Romek ovlivňují diskriminační praktiky a předsudečné jednání ze strany zaměstnavatelů. Velmi časté jsou diskriminační praktiky při výběrových řízeních, přitom poškození Romové nemají zájem jednání zaměstnavatelů formálně řešit, protože očekávají složitý zdlouhavý proces (65).

Nedostatek finančních prostředků k uspokojování potřeb své rodiny, půjčky a exekuce, tak by se dala charakterizovat situace našich Romů. Devět respondentů uvedlo, že se svými příjmy absolutně nejsou schopni vyžít. Pouze jeden respondent uvedl, že se

svými příjmy vychází, ale pouze v tom smyslu, že si nemusí půjčovat. Jinak podle jeho slov žije od výplaty k výplatě. Romové žijí v koloběhu, který většina obyvatel majoritní společnosti nezná a možná si ho ani nedokáže představit.

Je nezbytné si uvědomit, že chudoba je u Romů založená na rasovém, respektive etnickém základě. Může se stát, že v České republice v krátké době zdrojem konfliktu příslušníků minority a majoritní populace (46).

Na fenoménu nezaměstnanosti je viditelná také proměna etnické identity Romů. Před rokem 1989 existovalo univerzální právo na práci. Romové jako všichni pracovali a přinášeli domů výdělek, který tvořil velké procento rodinného rozpočtu. Vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti žije většina mužů pouze ze sociálních dávek, čímž se pozvolna mění i jejich postavení a rozdělení rolí uvnitř romské komunity. [Tradiční dělba rolí uvnitř rodiny předurčovala ženu k práci v domácnosti a muži odcházeli za prací a měli za úkol zastupovat zájmy rodiny na veřejnosti. V dnešní romské rodině se naopak očekává, že i muž bude pomáhat v domácnosti (46).

Když už se zabýváme sociální situací Romů, nemohu opomenout kontroverzní téma, který je v naší společnosti zneužívání dávek státní sociální podpory. Toto téma je často diskutované a vyvolává nemalé rozbroje mezi majoritním a minoritním obyvatelstvem. Podívejme se tedy, jaké jsou výsledky analýzy sociálních dávek u vybraného souboru romského etnika. Následující data jsou rozdělena mezi rodiny a jednotlivce, aby nedocházelo ke zkreslení výsledků. Ze tří rodin pobírají dávky státní sociální podpory pouze dvě. U nich se jedná o následující dávku – přídavek na dítě. V rámci jednotlivců pobírají sociální dávky pouze dvě ženy. V případě jedné jde o dávku vyplácenou z důchodového pojištění a jedná se o – sirotčí důchod v případě druhé ženy se znovu jedná o přídavek na dítě.

Že jsou Romové závislí na sociálních dávkách, o tom žádná pochybnost není – stejně jako nejchudších 10% české populace, matky samoživitelky, dělnice nebo důchodci nemající na nájem. Je však rozšířeným omylem a mýtem, že Romové nepracují. Min.

50% z těch, kteří jsou evidováni na úřadu práce, totiž pracují, ale „na černo“, bez smlouvy, bez daní, ale také bez jakékoliv ochrany.

Další výzkumný problém, který se v souvislosti s interpretací dat objevil, je zdravotní stav našich Romů. Ve srovnání s ostatními populacemi je u Romů průměrná délka života nižší, dětská úmrtnost vyšší a ve větší míře se u nich vyskytují choroby, jako je hepatitida, dětská obrna či spalničky. Romové obecně čelí větším zdravotním rizikům, což je důsledek chudoby, podvýživy a zanedbávání především starých lidí a dětí (komunitní péče). Výsledky byly zajímavé hlavně z hlediska genderové informace. Všechny respondenty ženského pohlaví uvedly, že je jejich zdravotní stav dobrý. Toto tvrzení se také objevilo u dvou mužů, jinak se tři mužští respondenti potýkají se zdravotními problémy. Mezi zmiňovanými zdravotními problémy se objevil diabetes mellitus, artoza, onemocnění jater, pohybová poranění horních končetin s následky a jeden z mužů je také v plném invalidním důchodu. Jak si tento velký rozdíl vysvětlit? Vysvětlení, alespoň z části poskytuje ve své knize Říčan, který poukazuje na nedostatečné vzdělání, které Romy odkazuje především na hrubou tělesnou práci. Tato práce je vykonávána muži, ženy a mladé dívky se starají o domácnost, děti a manžela a zaměstnávají se především domácími pracemi (46). Z tohoto důvodu se domnívám, že je jejich zdravotní stav výrazně lepší než zdravotní stav romských mužů.

Podle Evropského parlamentu je v současné době 12 až 15 miliónů Romů žijících v Evropě obětí rasové diskriminace. Že ze všech etnik nejvíce pociťují diskriminaci právě Romové, potvrdil to výzkum uskutečněný v sedmi evropských zemích (České republice, na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku a v Řecku) v roce 2009, kde každý druhý Rom uvedl, že se během posledních 12 měsíců stal obětí diskriminace. Výzkum se soustředil na nerovné zacházení při hledání zaměstnání či bydlení, v práci, ve zdravotní péči, sociálních službách, v restauracích, obchodech a bankách.

Situace v České republice je až alarmující, zhruba 83 procent Romů v Česku si myslí, že diskriminace v zemi je rozšířená. Téměř dvě třetiny Romů v Česku zažily v posledních 12 měsících diskriminaci a mají pocit, že jsou nerovnému zacházení vystaveni víc než Romové v dalších zemích s výjimkou Maďarska (63).

Když se podíváme na výsledky mého výzkumu, zjistíme, že pouze čtyři respondenti z deseti uvedli, že se nikdy osobně nesetkali s žádným typem diskriminace. Podobné výsledky ukázala také obsahová analýza článků v Romano hangos. Byly tu zpracovány dva rozhovory, které jasně deklarují diskriminaci Romů v České republice.

Diskriminace na trhu práce, urážky, fyzické útoky, vidina lepšího života to jsou důvody, které vedou naše Romy k hromadnému odchodu z České republiky. Naše společnost dělá zkrátka vše pro to, aby jim ukázala, že je tady nechce. Je naše ostuda, že v sobě nenalzáme toleranci k odlišnosti či odvahu k sebereflexi. Jako bychom zapomněli, že lidé se posuzují pouze podle charakteru, ne podle barvy pleti (35).

Dalším obrovským problémem, který v životě Romů vzbuzuje strach je narůstající extremismus. Podívejme se jen na výsledky mého výzkumu, kde celkem 8 respondentů uvedlo, že se jim v naší společnosti nežíje dobře. Jedním z hlavních důvodů byl právě strach z narůstajícího extremismu, kterému se v podmínkách nezralé demokracie, váhavé vlády i soudů, a co hlavního, naprosto nepřipraveným samosprávám, na řešení problémů tohoto druhu daří. Příkladem, nepřilíš zářným, může být starosta Litvínova, který rezolutně prohlašuje: *„Aby bylo jasno. Nejsm jejich (neonacistů) přívržencem a nechci, aby mi to někdo podsouval. Jen chci mít ve svém městě pořádek.“* Pan starosta je zastáncem pořádku a proto jakýkoliv zdroj nepořádku přesune pryč od svého města. Nevím, zda si uvědomuje, že problém nevyřešil, jen ho přesunul (35).

Všechny výše zmíněné důvody pak nemohou donutit Romy k ničemu jinému než k opuštění České republiky. Tento fakt, byl také předmětem mého výzkumu. Z celkového počtu deseti respondentů uvažovalo o odchodu celkem šest z nich, ale pouze jedna rodina opravdu Českou republiku opustila. Hlavním důvodem jejich odchodu, bylo zajistit pro svoji rodinu lepší životní podmínky a najít si zaměstnání.

Také dotazovaní v člancích Romano hangos tento krok učinili a popisují, jak dobře se jim v cizině daří. Je velmi zajímavé, že česká veřejnost tvrdí, že Romové jsou nepřizpůsobivý, ale jakmile opustí hranice Českého státu, dokážou se velmi rychle zapojit do pracovního procesu, dokážou používat cizí jazyk a většinovou společností jsou vnímáni pozitivně.

Pokud se podíváme na počet žadatelů o azyl v číslech, tak od začátku roku 2008 přijala Kanadská rada pro imigraci celkem 853 žádostí. Česká republika se tak podílela na konci roku 2008 na celkovém objemu žádostí o azyl v Kanadě rekordními 2,45 % žádostí.

V červenci touho roku, došlo bohužel ze strany Kanady k znovuzavedení vízové povinnosti pro Čechy.

Názory veřejnosti a sociologů na odchod Romů z Česka se do značné míry liší. České obyvatelstvo si nedokáže připustit míru viny, kterou se evidentně na odchodu Romů podílí. Myslí si, že se tady Romům neděje nic špatného.

Pochopení pro odchody Romů do zahraničí má však mnoho odborníků na romskou problematiku. Jedním z nich je i ředitel vládní agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách Martin Šimáček, který uvedl, že odchod Romů je výsledkem reality v České republice, která bohužel není nakloněna tomu, aby (Rom) mohl stejně dobře uspět tady, jako uspěje třeba v Kanadě. Také podle něho nyní za oceán míří zejména vzdělaná elita romského etnika, jež Česku bude chybět. Na závěr bych ráda citovala jeho slova: „ *Chtěl bych, aby ze strany státu zazněl vzkaz směrem k Romům: Neodcházejte, jste důležití pro Českou republiku, poďte ji rozvíjet v ekonomické, kulturní oblasti*“ (61). V následujícím textu uvádím vybrané komentáře k odchodu Romů z Čech, které jsou volně přístupné na internetu a jasně dokládají tolerantnost a pochopení naší společnosti. Komentáře jsou uvedeny v původním znění. Věk ani pohlaví bohužel nebyly uvedeny.

Komentář 1

Je zajímavé, že ta elita odchází vřdycky výhradně tam, kde mají nejrozmařilejší sociální systém. Navíc dřív se snažili odejít do Finska a Britanie a tam jim teď nedají azyl, když jsme součástí EU. Proč ta elita neodejde do Německa, Rakouska, Dánska... Asi proto, že jim tam nikdo nic zadarmo nedá že? Zajímavé je také, že každá země, kam ta elita míří, zavádí víza. Je to zvláštní země ta Kanada, když odmítá ty pracovité, vzdělané a kulturní lidi, většina zemí právě takové hledá...

Komentář 2

Vztahy jsou tak špatné... za těch 20 let máme všichni plné zuby těch nepracujících, sprostých a zlodějských cikánů. Kradou a roztahujou se všude kde vlezou, my většina, to je asi 98 % abychom se jich báli. Žádná vláda s tím nic nedělá. Je to beznaděj. Slušní a pracující cigoši mi nevadí.

Komentář 3

Myslíte, že se Romové v Kanadě uplatní lépe, holý nesmysl, jen se tam dá vytřískat víc peněz od sociálky, protože Kanada je bohatší. Ty víza jsou právě proto, že s nima Kanada má stejné problémy jak my tady. A nemá chuť to financovat.

Komentář 4

Jediný problém je, že jich odchází tak málo....měli by jít všichni a byl by klid (61).

Nechápu, kde se v lidech bere taková nesnášenlivost a předsudky. Jak se jen mohou Češi divit tomu, že Romové odcházejí z naší společnosti? Opravdu bych nám všem přála, abychom si alespoň jeden den vyzkoušeli žít život Romů. Myslím si, že postoje většiny z nás by se radikálně změnily. Je ovšem smutné, že nejsme schopni si uvědomit, jak se Romové vlivem našeho chování v naší společnosti cítí a romskou problematiku začínáme řešit až v případě, kdy začíná téct do bot celé společnosti.

Navrátil (2003) ve své knize uvádí příčiny problémů a konfliktů, které spatřuje majorita v soužití s Romy. Češi uvádějí jako hlavní příčinu nechuť k práci, zneužívání sociálních

dávek a také je zde zmíněna nepřizpůsobivost. Jak je tedy možné, že diskriminaci u nás podléhají i lidé, kteří tyto kritéria nesplňují? Stačí se podívat na výsledky mého výzkumu, kdy při srovnání dat z terénu a dat získaných obsahovou analýzou vyšlo najevo, že ačkoliv respondenti terénního výzkumu, byli především lidé s nízkou životní úrovní a také lidé s nízkým dokončeným vzděláním, potýkají se se stejnými problémy jako dotazovaní v Romano hangos, tedy lidé s vyšším dosaženým vzděláním a lepším životním standardem.

Tyto údaje jasně bagatelizují výroky našich občanů, kteří tvrdí: „ *Není to o barvě pleti. Když někdo žije spořádaně, lidé nerozlišují, zda je Rom nebo není.* “

Co říci závěrem. Je důležité si uvědomit, že problém, který soužití Romů a majoritní společností představuje, netrvá 10, ani 50 ani 100 let, ale 700 let a my všichni za něj neseme odpovědnost. Naše kroky se dále musí upínat na přípravy života v multikulturní realitě, tedy k výchově k toleranci a respektování lidských práv.

6. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku soužití romské minority s většinovou společností.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část popisuje historii Romů, jejich současnou situaci v České republice a dále se věnuje tématům jako je rasismus a extremismus.

Praktická část je postavena na kvalitativním a kvantitativním výzkumu. V první části jsou interpretována data, která byla získána v rámci terénního výzkumu ve vybraných lokalitách v Českých Budějovicích. Výzkum probíhal formou polořízených rozhovorů v měsících květen, červen.

Druhá část výzkumu je postavena na technice obsahové analýzy primárního dokumentu, kterým byly pro účel tohoto výzkumu zvoleny romské noviny *Romano hangos*. Výběrový soubor mojí analýzy je tvořen všemi čísly časopisu *Romano hangos* v roce 2008. Základní jednotkou výběru je článek. Proto, aby mohl být článek zařazen do obsahové analýzy, musel obsahovat sdělení o tom, jak vnímají Romové život v naší společnosti.

Pomocí obsahové analýzy a polořízených rozhovorů jsem se snažila poskytnout přehled o tom, jak se žije Romům v naší společnosti. Víme, že soužití českých občanů s občany jiných národností na území ČR je poznamenáno obdobím čtyřicetileté totality a izolace od ostatních zemí natolik, že se u nás objevují projevy netolerance a xenofobie. Všeobecně by se daly vztahy mezi neromy a Romy v naší republice charakterizovat jako chronické napětí, které občas propuká v projevy otevřeného nepřátelství. Existují však samozřejmě také přátelské vztahy mezi jednotlivci i skupinami. V současné době také zaznamenal velký nárůst extremismus, který bývá v mnoha případech příčinou odchodu našich Romů z území ČR.

Podle mého názoru mají romští obyvatelé tendenci začlenit se do majoritní společnosti a chtějí žít společně. S tím souvisí otevřenost a snaha používat český jazyk, preferují

společné vzdělávání dětí apod. Tato fakta jsou totožná s fakty, která byla interpretována a shrnuta v rámci mého terénního výzkumu. Celkem 8 respondentů uvedlo, že používají i český i romský jazyk. Pouze 2 respondenti uvedli, že používají pouze češtinu. Romština jako jediný používaný jazyk se neobjevila u žádného z respondentů. Zároveň si však dobře uvědomuji, že ačkoliv se Romové snaží do naší společnosti integrovat, setkávají se s vysoce nemotivující skutečností a tou je fakt, že v české společnosti neplatí výrok „Není to o barvě pleti. Když někdo žije spořádaně, lidé nerozlišují, zda je Rom nebo není“, české společnost je natolik netolerantní a natolik nedokáže respektovat vše, co je jiné, že zneprůjemňuje život i vysoce integrovaným Romům. Důkazem je výsledek mého výzkumu, který deklaruje skutečnost, že ačkoliv respondenti terénního výzkumu, byli především lidé s nízkou životní úrovní a také lidé s nízkým dokončeným vzděláním, potýkají se se stejnými problémy jako dotazovaní v Romano hangos, tedy lidé s vyšším dosaženým vzděláním a lepším životním standardem.

Interpretace výzkumných dat přináší pohled do problematických oblastí života Romů. Poskytuje informace o jejich zdravotním stavu, o vzdělání, zaměstnanosti, finanční situaci apod.

Na závěr bych chtěla říci, že je mi romská problematika velice blízká a že spolupráce, která vznikla v rámci terénního výzkumu s jednotlivými rodinami byla velmi příjemná. Domnívám se, že je velmi důležité, aby majoritní společnost začala usilovat o plnohodnotnou integraci Romů. Mělo by se zlepšit zejména zapojování Romů ve všech veřejných oblastech života, prosazení vlastních práv ve vztahu k úřadům, zvýšení vzdělání, nalezení uplatnění na trhu práce, adekvátní řešení bytové otázky a celkové pozvednutí životního standardu romských rodin.

Opravdu není jednoduché být Romem v České společnosti. A až si tuto skutečnost většina z nás uvědomí a přestane odsuzovat lidi kolem sebe jenom na základě barvy kůže, uvidíme, že se nám tu společně bude žít daleko lépe a spokojeně.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITARATURY

1. *Amnesty International kritizuje rasismus v Česku* [online]. [25-07-2001]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18442/limit>.
2. *ANALÝZA: Romové ve zvláštních školách*. [online]. [3-9-2007]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=500.
3. BADÁŇOVÁ, Adéla. *Obraz Romů v romském čtrnáctideníku Romano hangos*. Bakalářské práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
4. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha : Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
5. BALVÍN, Jaroslav. *Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů : 3. setkání Hnutí R v 5. ZŠ Most-Chanov*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1996 67 s. ISBN 80-902149-1-6
6. BÁRTLOVÁ, S.; HNLICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu zjišťování spokojenosti pacientů*. Brno : 2000. ISBN 80-7013-311-2.
7. BITTNEROVÁ, Dana - MORAVCOVÁ, Mirjam. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. První vydání. Praha : SOFIS, 2005. 459 s. ISBN 80-902785-8-2.

8. BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 - Citace: metodika a obecná pravidla. Verze 3.3.* [online]. c1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [cit. 2008-12-1]. Dostupné z :<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>.
9. COTTLE, Simon. *Ethnic minorities and the media: Changing cultural boundaries.* Buckingham, Philadelphia: Open university press. 2000.
10. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Historie a původ Romů* . [online]. [cit. 2008-12-1]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>.
11. DANICS, Štefan. *Extremismus.* První vydání. Praha : Triton : Existencialia, 2003. 62 s. ISBN80-7254-454-3.
12. DANICS, Štefan. *Extremismus, rasismus a antisemitismus.* Druhé rozšířené vydání. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7251-286.
13. DAVIDOVÁ, Eva et. al. *Právní postavení Romů v zemích Evropské unie.* První vydání. Praha : Triton, 2005. 156 s. ISBN 80-7254-727-5.
14. DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom Cesty Romů 1945-1990.* Druhé, přepracované zadání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 269 s. ISBN 80-244-0524-5.
15. *Dekáda romské inkluze 2005-2015.* Praha : Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 2005. 17 s. ISBN80-86734-46-3.

16. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Třetí vydání. Praha : Karolinum, 2000. 374 s. ISBN80-246-0139-7.
17. GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě : konflikt nebo integrace*. První vydání. Praha : G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.
18. GABAL, Ivan. *Vstoupili jsme do období etnických konfliktů*. [online]. [19-11-2008]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/ivan-abal.php?itemid=5125>.
19. GÁBOR, Bernáth – MESSING, Věra. *Seen from Afar: Roma in the Hungarian Media*. [online]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1168>.
20. *Gender*. [online]. [cit. 2009-3-8]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gender>
21. HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Čtvrté vydání. Praha: Portál, 2007. 166s. ISBN 978-80-7367-283-6.
22. HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkum*. První vydání. Praha: Karolinum, 1997. 243 s. ISBN 80-7184-549.
23. *Historie a původ Romů* [online]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>

24. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras = Můžeme se domluvit* .
Čtvrté doplněné vydání. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. 129 s.
ISBN 80-244-0496-
25. CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*.
Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
26. *Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2006*.
[online]. [2-5-2007]. [cit. 2009-3-7].
Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/extrem06.pdf>.
27. JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. První vydání. Praha : Triton, 2008. 403
s. ISBN978-80-7387-105-5.
28. JAKOUBEK, Marek. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. První
vydání. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 395 s.
ISBN978-80-7325-178-9.
29. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. První vydání. Praha : Portál, 2001.
285 s. ISBN80-7178-535-0.
30. KOBECZKA, Josef. Extremisté sázejí na nespokojenost. *Zprávy ze života
Romů*. [online].[2008-12-1]. [cit. 2009-3-8].
Dostupné z <http://romove.radio.cz/cz/clanek/22152>.

31. KOLÁŘ, František. Dohodnout se musí chtít obě strany : s romským koordinátorem krajského úřadu o Romech, Češích a o tom, v čem se liší. *Mladá fronta Dnes*, 2005, roč. 16, č. 126, s. 3.
32. *Koncepce romské integrace 2003*. Praha: Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 2003. 21 s. ISBN80-86734-10-2.
33. KOREJČKOVÁ, Vladimíra. *Postavení romského etnika v naší společnosti*. [online].[cit.2009-3-8].
Dostupné z: <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/postaveni-romskeho-etnika-v-nasi-spolecnosti/>.
34. KOVALČÍK, Martin. *Být Romem, také odejdu*. [online]. [28-7-2009]. [cit. 2009-3-8].Dostupné z:
http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=958:byt-romem-take-odejdu&catid=541:e2-nae-komentae&Itemid=328.
35. MANN, Arne B. *Romský dějepis*. První vydání. Praha : Fortuna, 2001. 48 s. ISBN 80- 7168-762-6.
36. MANUŠ, Erika. *Jdeme dlouhou cestou : odkud jsme? kdo jsme? kam jdeme?*. Praha : Arbor vitae, 1998. 279 s. ISBN 80-901964-5-4.
37. MARADA, Radim. *Etnická různost a občanská jednota*. První vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. 310 s. ISBN80-7325-111.

38. MARÁDOVÁ, Eva. *Multikulturní porozumění*. První vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 44 s. ISBN80-86991-82-2.
39. MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. První vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1994. 151 s. ISBN80-901424-9-4.
40. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. První vydání. Praha : Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
41. NAVRÁTIL, Pavel a kolektiv. *Romové v české společnosti : jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. První vydání. Praha : Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
42. NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář : dějiny českých Romů v datech*. První vydání. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. 123 s. ISBN 80-7067-769-4.
43. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Páté, doplněné vydání. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. 128 s. ISBN 80-244-0497-4.
44. PAPE, Iveta. *Poznejte život romských dětí, nabádá příručka*. [online]. [3-8-2007]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/poznejte-zivot-romskych-deti-nabada-prirucka-ucitele-pdt-domaci.asp?c=A070801_141616_domaci_anv.
45. PŘIBÁŇ, Jiří. *Hranice práva a tolerance : úvahy o liberálnosti a právním státě v postmoderní situaci*. První vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 79s. ISBN 80-85850-28-1.

46. RAICHOVÁ, Irena. *Romové a nacionalismus?* První vydání. Brno : Muzeum romské kultury, Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2001. 59 s. ISBN80-7330-001-X (brož.).
47. *Rasově motivované násilí v ČR po roce 1989*. [online]. [20-3-2007]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2208.
48. REVIERE, R. *Needs assessment: a creative and practical guide for social scientists*. London : Taylor & Francis, 1996. ISBN 1-56032-376-0.
49. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak : dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Druhé, upravené vydání. Praha : Portál, 2000. 149 s. ISBN 80-7178-410-9.
50. SEKYT, Václav. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice*. [online].[cit.2008-12-1].
Dostupné z: http://www.dzeno.cz/docs/ROMOVE_CR.doc.
51. SCHURINGA, Leida. [překlad Alice Gojová ... et al.]. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj, 2007. 178 s.
52. SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. První vydání. Brno: Georgetown, 2002, 355 s. ISBN 80-86251-13-6.
53. SLIVKA, Roman. *Charakteristika sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených lokalit v Jihočeském kraji*. [online].[cit. 2009-3-7].
Dostupné z:
[http://www.kraj-jhocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1402&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jhocesky.cz/index.php?par[id_v]=1402&par[lang]=CS).

54. *Současná romská komunita v Evropě*. [online]. [26-2-2000]. [cit. 2009-3-8]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18884>.
55. ŠIMÍKOVÁ, Ivana a kol. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. První vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004. 211 s. ISBN80-7364-009-0.
56. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. První vydání. Praha : Portál, 2002. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
57. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. In *Zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách, hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha : Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.
58. *Trestní zákon č. 140/1961 Sb.* [online]. [cit. 2009-3-8]. Dostupné z: <http://ley.cz/?s10&q10=all>.
59. *Ultranacionalisté mají společné téma*. [online]. [21-11-2008]. [cit. 2009-3-7]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/n/2008-11-21-ultranacionaliste-maji-spolecne-tema.html>.
60. UNUCKOVÁ, Michaela. *Žijí mezi námi : historie a současnost Romů*. Karviná : Občanské sdružení "Sdružení Romů severní Moravy", 2007. 35 s. ISBN 978-80-229-9286-1.

61. *Vztahy Čechů s Romy jsou tak špatné, že je víza nezhorší.* [online]. [9-7-2009]. [cit. 2009-3-8]. Dostupné z: http://domaci.ihned.cz/c3-37737710-002000_d-odbornici-vztahy-cechu-s-romy-jsou-tak-spatne-ze-je-viza-nezhorsi.
62. ZÁŠKODNÁ, Helena a kol. *Společenské minority a sociální práce*. První vydání. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2000. 120 s. ISBN80-7040-408-6.
63. *Zdraví a romská komunita.*[online].[cit.2009-3-7].
Dostupné z: http://www.gitanos.org/upload/80/98/triptico_salud_checo.pdf.
64. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2002.* [online].15.5.2003.[cit. 2008-12-1].
Dostupné z: http://www.vlada.cz/files/rvk/rnm/zprava_mensiny_2002.pdf.
65. *Zprávu o stavu romských komunit v České republice za rok 2008.* [online]. [21-7-2009]. [cit. 2009-3-8]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/cs/Otazka-romska-Socialni-c1495/>.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Romové

Soužití

Majoritní společnost

Rasismus

Extremismus

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Polořízený rozhovor

Příloha 1

Polořízený rozhovor

Identifikační údaje:

Pohlaví

Věk

Zdravotní stav

Rodinný stav

Bydliště

Odkud pochází vaše rodina (Čechy,Slovensko...)

Vzdělání

Zaměstnání

Jak dlouho žije tvoje rodina v ČR

Jakým jazykem doma mluvíte??

Kdybich se Vás zeptala,jestli jste Čech nebo Rom, co byste mi odpověděl??

Jaký je podle Vás vztah České společnosti k Romům?

Jak vy se osobně díváte na Čechy? Co jim vytýkáte?

Co naopak nejčastěji vytýkají Češi Vám (myšleno třeba tobě osobně nebo všem Romům)?

Cítíte se v naší společnosti bezpečně?, Jak se Vám u nás žije??

Setkali jste se někdy s nějakým typem diskriminace?? Kdo a kde Vás diskriminoval??

(rasově motivovaný útok, urážky, posměch, šikana, nevpuštění do podniku....)

Proč si myslíte, že jste byl diskriminován? Pokud jste nebyl, proč si myslíte, že jste nebyl diskriminován?

Ohlásili jste někdy takovou událost??

Máte nějakou zkušenost s Českou policií nebo soudy??

Důvěřujete těmto orgánům??

Myslíte si, že podmínky Romů jsou přibližně stejné jako podmínky neromské populace???

Přináší Vám to, že jste Rom nějaké výhody??

Uvažoval jste někdy o odchodu z ČR? Proč? Kam?

Máte vy nebo vaši rodiče přátele mezi neromy??

Na čí pomoc se můžete spolehnout??

Vycházíte se svými příjmy??

Máte nějaký systém hospodaření s penězi?

Pobíráte vy nebo Vaše rodiče nějaké sociální dávky (podpora v nezaměstnanosti, invalidní důchod, přídavky ...)?

Mohou udělat něco Romové proto, aby se vztahy s Neromy zlepšily?

Mohou proto udělat také něco Neromové?

Myslíte si, že u nás došlo k posunu vnímání Romů ze strany majoritní společnosti??